

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
TASAVVUF BİLİM DALI

İBRAHİM ED-DESÛKÎ VE DESÛKİYYE TARİKATI

Yüksek Lisans Tezi

AYŞE VARIŞLISOY

İstanbul, 2018

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
TASAVVUF BİLİM DALI

İBRAHİM ED-DESÛKÎ VE DESÛKİYYE TARİKATI

Yüksek Lisans Tezi

DANIŞMAN: DOÇ. DR. SEMİH CEYHAN

AYŞE VARIŞLISOY

İstanbul, 2018

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

TEZ ONAY BELGESİ

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ Anabilim Dalı TASAVVUF Bilim Dalı TEZLİ
YÜKSEK LİSANS öğrencisi AYŞE VARIŞLISOY'nun İBRAHİM ED-DESŪKİ VE
DESŪKİYYE TARİKATI adlı tez çalışması, Enstitümüz Yönetim Kurulunun 8.03.2018 tarih ve
2018-7/40 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oy birliği / ~~oy çokluğu~~ ile Yüksek Lisans Tezi
olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi 22.03.2018

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

1. Tez Danışmanı	Doç. Dr. SEMİH CEYHAN
2. Jüri Üyesi	Prof. Dr. SAFİ ARPAGUŞ
3. Jüri Üyesi	Prof. Dr. REŞAT ÖNGÖREN

İmzası

GENEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Ayşe Varışlısoy
Ana Bilim Dalı : Temel İslam Bilimleri
Bilim Dalı : Tasavvuf
Tez Danışmanı : Doç. Dr. Semih Ceyhan
Tez Türü ve Tarihi : Yüksek Lisans – Mart 2018
Anahtar Kelimeler : Desûkiyye, Desûk, İbrahim ed-Desûkî, Mısır

ÖZET

İbrahim ed-Desûkî (ö.676/1277), daha çok Mısır ve Sudan'da yaygınlık kazanan Desûkiyye tarikatının kendisine nisbet edildiği XIII. yüzyılda yaşamış bir tarikat piridir. Aktâb-ı Erbaa'dan biri olan İbrahim ed-Desûkî ve onun etrafında şekillenen Desûkiyye tarikatı da tasavvuf tarihinde ortaya çıkan ilk tarikatlar arasında yer alır. Bu tez, İbrahim ed-Desûkî'nin hayatı, eserleri, yolunun kurumsal açıdan teşekkülü ve hizbleri hakkında Türkçe literatürde ilk defa ortaya konulan geniş çaplı bir incelemeyi içermektedir. Tarikatların teşekkül ettiği erken dönem tasavvufu üzerine yapılan çalışmaların oldukça sınırlı kaldığı göz önünde bulundurulursa, çalışmanın önemi ortaya çıkacaktır. Başta Mısır olmak üzere Sudan ve Yemen bölgelerinde, Mekke, Medine ve Cidde gibi şehirlerde bulunan zaviyeleriyle Kuzey Afrika ve Arap yarım adasında etkisini göstermiş olan Desûkiyye, erken dönem tarikatlar tarihine ışık tutacaktır. Tezimiz bir giriş, üç ana bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde araştırmanın amacı ve kapsamından bahsedilmiş ve çalışmada kullanılan kaynaklar ele alınmıştır. Birinci bölümde İbrahim ed-Desûkî'nin hayatı, şahsiyeti ve eserlerinden bahsedilmiştir. İkinci bölümde Desûkiyye tarikatının teşekkül süreci değerlendirilip tarikatın âdab ve erkânına dair özelliklere yer verilmiştir. Üçüncü bölümde ise İbrahim ed-Desûkî'nin Hizbü's-Sağîr'ine dair Muhammed el-Kavukcî tarafından yazılan şerhin tasavvufi muhtevasına yer verilmiş, şerhin Arapça metni ve Türkçe çevirisi eklenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Desûkiyye, Desûk, İbrahim ed-Desûkî, Mısır

GENERAL KNOWLEDGE

Name and Surname : Ayşe Varışlısoy
Field : Basic Islamic Sciences
Programme : Sufism
Supervisor : Asst. Prof. Semih CEYHAN
Degree Awarded and Date : Master- March 2018
Keywords : Dasuqiyyah, Dasuq, Ibrahim al-Dasuqi, Egypt

ABSTRACT

Ibrahim Desûkî (676/1277), was lived in XIII. century and he is an important person in Desûkiyye religious sect in which is mostly gained wide currency in Egypt and Sudan. Because of Ibrahim Desûkî is one of the members of Aktâb-ı Erbaa and Desûkiyye religious sect was one of the first religious sects around Desûkiyye religious sect proves the importance on Ibrahim Desûkî's life and creation of such religious sects. There are very limited studies on early period Sufism (Islamic philosophy) and when this situation is taken into consideration; importance of one of the four religious sect that enlightening this period Desûkiyye religious sect notably effective in Egypt, Sudan and Yemen and also in Libya, Tunisia, Algeria, Morocco, Syria, Jordan, Hejaz, Pakistan, Russia, America, Canada, Germany, Italy, England, Denmark, etc. will rise to the surface. This thesis consists of three main parts. In introduction aim and scope of this research and related references had been described. In first part; life, personality and works of Ibrahim Desûkî had been explained. In second part organization process of Desûkiyye religious sect is evaluated and properties about customs and methods of this religious act had been given. In third part Islamic philosophy content of Ibrahim ed-Desûkî's Hizbü's-sağîr explanation had been included and Arabic text of this explanation had been included together with its translation into Turkish.

Keywords: Dasuqiyyah, Dasuq, Ibrahim al-Dasuqi, Egypt.

ÖNSÖZ

İbrahim ed-Desûkî ve onun öğretileri çerçevesinde teşekkül eden Desûkiyye Tarikatı erken dönem tasavvuf tarihine ışık tutan tarikatlardan biridir. Bu çalışmada öncelikle Aktâb-ı Erbaa'dan biri olarak karşımıza çıkan İbrahim ed-Desûkî'nin hayatı ve eserleri ele alınmış ardından bu şahsiyet etrafında şekillenen Desûkiyye tarikatının ortaya çıkış ve yayılma süreci değerlendirilmiştir. Bu kısımlarda bir tarikat pîri olarak İbrahim ed-Desûkî'nin şahsiyetine dair bir tablo oluşturulmuş ve diğer tarikatlarla olan irtibâtı bağlamında tasavvuf tarihinde Desukiyye'nin yeri tespit edilmiştir. Çalışmanın son kısmında ise İbrahim ed-Desûkî'nin Hizbü's-sagîr eseri üzerine Muhammed el-Kavukcî'nin yazmış olduğu şerhin Arapça ve Türkçe metni yer almaktadır.

Tezin konusuna dair bulunduğu öneri üzerine çalışmış olduğum bu tezin ortaya çıkışına kadar çalışmayı yöneten Doç. Dr. Semih Ceyhan'a, bu süreçte teze dair ilgi ve desteğini esirgemeyen Prof. Dr. Safi Arpaguş'a, tezin kaynaklarına ulaşma hususunda yardımlarını esirgemeyen Prof. Dr. Necdet Tosun ve Doç. Dr. Ali Namlı'ya, Arapça yazma metinlerin anlaşılması hususunda yardımlarından ötürü Yrd. Doç. Dr. Ali Benli'ye yine bu süreçte kaynaklarından ve hizmetlerinden kolaylıkla istifade edebildiğim İSAM Kütüphanesine, çalışmanın incelenmesi sırasında fikirlerinden istifade ettiğim her türlü ezama cefama hüngür hüngür ağlamalarıma katlanan kamkilerim Arş. Gör. Merve Cengiz ve Arş. Gör. Mensure Sönmez'e, her daim olduğu gibi bu süreçte de ilgi ve desteklerini esirgemeyen değerli babam, sevgili annem ve biricik kardeşime minnettarlığımı sunarım.

Ayşe VARIŞLISOY

Üsküdar, 2018

İÇİNDEKİLER

ÖZET

ABSTRACT.....	III
ÖNSÖZ.....	IV
İÇİNDEKİLER	V
KISALTMALAR	IX

GİRİŞ

I. Çalışmanın Amacı ve Kapsamı	1
II. Çalışmada Yararlanılan Kaynaklar	2

BİRİNCİ BÖLÜM

İBRAHİM ED-DESÛKÎ'NİN HAYATI ve ESERLERİ

1.1. Adı ve Künyesi	18
1.2 Doğum Yeri	18
1.3 Doğum ve Vefat Tarihi	18
1.4 Nesebi	20
1.5 Lakap ve Nisbeleri	21
1.5 Ailesi.....	26
1.6 Tahsili	29
1.7 Kerâmetleri	32
1.8. Eserleri.....	37
1.8.1 el-Cevhera/ el-Hakâik	38
1.8.2 Salât	42
1.8.3 er-Risâle	43
1.8.4 el-Kasâid	43

1.8.5 el-Mevâiz	44
1.8.6 Ahzâb ve Evrâd.....	44

İKİNCİ BÖLÜM

DESÛKİYYE TARİKATININ İNTİŞARI VE TARİKAT ADABI

2.1 Mısır'da Neş'et Eden Tarikatlar	46
2.2 Desûkiyye'nin Erken Dönem İntişarı.....	53
2.3 Desûkiyye Silsilesinin Diğer Tarikat Silsileleri ile İrtibâtı.....	53
2.3.1 Medyeniyye ile İrtibâtı.....	53
2.3.2 Sühreverdiye ile İrtibâtı	54
2.3.3 Rifâiyye ile İrtibâtı.....	55
2.3.4 Şâzeliyye ile İrtibâtı	56
2.3.5 Bedeviyye ile İrtibâtı	57
2.4 Desûkiyye Tarikatının Kolları	57
2.4.1 Şehâviyye Kolu.....	58
2.4.2 Şernûbîyye Kolu	58
2.4.3 Tâziyye Kolu.....	60
2.4.4 Âşûriyye Kolu.....	61
2.4.5 Süyûtiyye Kolu	61
2.5 Tarikatın İbrahim ed-Desûkî Halifeleri Vasıtasıyla İntişarı	61
2.6 Türkiye'de Desûkiyye Tarikatı	62
2.7 Desûkiyye'nin Esasları.....	64
2.8 Desûkiyye'de Tarikat Adabı	68
2.9 İbrahim ed-Desûkî'nin Türbesi ve Etrafında Teşekkül Eden Ritüeller.....	71
2.10 Desûkiyye'de Mevlid Merâsimleri.....	72

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İBRAHİM ED-DESÛKÎ'NİN HİZBÜ'S-SAĞİR ŞERHİNDE

TASAVVUFÎ MUHTEVA VE METİN

3.1 Hizb, Evrâd, Ed'ıye ve Salavat Geleneği: Kavram ve Literatür	76
3.1.1 Vird	76
3.1.2 Hizb.....	78
3.1.3 Ed'ıye	79
3.1.4 Salâvat.....	80
3.1.5 Evrâd, Ezkâr ve Ahzâb Kitaplar	80
3.2 Desûkiyye Tarikatının Hizb ve Evrâdı	82
3.2.1 İbrahim ed-Desûkî'nin Hizbü's-sağır Metni:	82
3.2.2 Desûkî'nin el-Hizbü'l-Kebir Metni:	82
3.3 Muhammed el-Kavukcî et-Tarablusî'nin Hayatı ve Eserleri	85
3.4 Seyyid Eş-Şeyh Muhammed El-Kavukcî El-Tarablusî- Hizbü's-sağır Şerhi'nin Arapça ve Türkçe Metni	87
Şerhin Arapça-Türkçe Metni:	87
SONUÇ.....	128
KAYNAKÇA	133

KISALTMALAR

Bkz.	Bakınız
b.	İbni/bin
çev.	Çeviren
der.	Derleyen
DİA	Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
ed.	Editör
haz.	Hazırlayan
Hz.	Hazreti
ktp.	Kütüphanesi
nr.	Numara
nşr.	Neşreden
ö.	Ölüm Tarihi
s.	Sayfa
SBE	Sosyal Bilimler Enstitüsü
thk.	Tahkik Eden
vr.	Varak

GİRİŞ

I. Çalışmanın Amacı ve Kapsamı

Bu çalışmada Mısır'da neş'et eden ve buradan Sudan, Libya, Tunus, Cezayir, Fas, Suriye, Ürdün, Hicaz, Yemen, Pakistan, Rusya, Amerika, Kanada, Almanya, İtalya, Norveç, Hollanda, İngiltere gibi dünyanın pek çok bölgesine yayılmış olan Desûkiyye Tarikatı'nın kurucusu İbrahim ed-Desûkî'nin hayatı ve onun tasavvufî öğretilerinin etrafında şekillenmiş olan tarikatı Desûkiyye'nin tarih içindeki teşekkül sürecinin ve özelliklerinin ortaya konması amaçlanmaktadır. Bu süreç değerlendirilirken öncelikle İbrahim ed-Desûkî'nin şahsiyeti üzerine yazılmış olan biyografik kaynaklar, tasavvufî şahsiyetler üzerine yazılmış olan tabakât eserleri ve İbrahim ed-Desûkî'nin hizblerine dair yazılmış olan şerhler esas alınmıştır. Ulaşılan ana kaynakların Desûkiyye tarikatı özelinde olan tarihi kaynaklardan çok İbrahim ed-Desûkî'nin hayatı ve öğretileri üzerine eğilmiş olan biyografik kaynaklar olması tarikatın yayıldığı sürecin müesseseleriyle birlikte takibini sınırlandırmıştır.

Çalışmada ilk olarak İbrahim ed-Desûkî'nin hayatı ele alınmış ve burada Desûkî'nin doğum ve vefat tarihi, nesebi, ailesi hakkındaki bilgiler irdelenmiş ve ihtilafli konularda sağlam bir görüşe varılmaya çalışılmıştır. Ayrıca İbrahim ed-Desûkî'nin tahsil hayatı ve sonrasında tanınmış bir şahsiyet olmasına kadar geçen süreç ortaya konmaya çalışılmış ve İbrahim ed-Desûkî'nin bu süreçte yaşadığı kerametlerine dair tarihi olaylara değinilmiştir. Tüm bunların yanında vefatından sonra müridleri eliyle toplatılan ve derlenen eserleri üzerinden İbrahim ed-Desûkî'nin geride bıraktığı ilmî mirası ortaya konmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde Desûkiyye Tarikatının İbrahim ed-Desûkî'nin halifesi ve kardeşi Ebü'l-İmran Musa'dan sonra teşekkül ettiği süreç, tarikatın silsilesi, halifeleri ve Sühreverdiyye, Rifâiyye, Şâzeliyye, Bedeviyye gibi diğer tarikatlarla bağlantısı değerlendirilmiştir. Bu kısımdan sonra ise tarikatın kollarının dağılımı ve bu kollar vasıtasıyla Türkiye'de Desûkiyye'nin etkisi incelenmiştir. Bu bölümde aynı zamanda Desûkiyye tarikatının adab ve erkânı hakkında bilgiler verilmiş ve tarikatın günümüzde halen büyük bir ziyaretçi kitlesine sahip olan Mısır'daki türbe-mescidi

hakkında bilgiler verilmiştir. Bu bilgileri elde etmede yine İbrahim ed-Desûkî'nin şahsiyeti üzerine yazılmış olan biyografik eserler kaynaklık etmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ise Desûkiyye Tarikatının hizblerine dair bir fikir vermesi açısından İbrahim ed-Desûkî'nin ardında bıraktığı ahzâb ve evrâdına dair bilgiler verilmiş ve Desûkiyye tarikatında halen okunan ve tarikat mensuplarının virdi haline gelmiş olan "Hizbü's-sağîr"ın metnine ve bu hizb üzerine Muhammed Kavukcî'nin yazmış olduğu şerhinin Arapça metni ve Türkçe çevirisi ile birlikte yer verilmiştir.

II. Çalışmada Yararlanılan Kaynaklar

Yabancı Kaynaklar

İbrahim ed-Desûkî'nin (ö.676/1277) hayatına dair ulaşabildiğimiz kaynaklar; hakkında yapılmış müstakil biyografik eserler, hayatına değinen tarih ve tabakât kitapları, muhitindeki sufilerin biyografilerine dair literatür ve hizbleri üzerine yazılmış şerhler şeklinde çeşitli türde çalışmalardır. Tezimizin İbrahim ed-Desûkî'nin hayatına ayırdığımız ilk bölümünün telifinde, özellikle ahzâbı üzerine yazılan şerhlerdeki bilgiler ile hakkında kaleme alınmış müstakil biyografik eserler esas alınmıştır. Şernûbî'nin *Tabakât*'ı, Şa'rânî'nin *Tabakâtü'l-Kübra*'sı, Ahmed Celeleddin el-Kerkî'nin *Lisânü't-Ta'rif bi-Hali'l-Veliyyi's-Şerîf Seyyid İbrahim ed-Desûkî*'si ve Ahmed İzzeddin Abdullah Halefullah'ın *Min Kâdeti'l-Fikri's-Sûfi'l-İslâmi es-Seyyid İbrahim ed-Desûkî* isimli eserleri bu türün önde gelenleridir. Şu söylenebilir ki, Abdülkadir Geylani (ö. 561/1166), Ahmed er-Rifâî (597/1200) ve Ahmed el-Bedevî gibi tarikat pirleri vefatlarından yaklaşık bir asır sonra tarihsel kaynaklarda yer almaya başlamıştır. Tıpkı onlar gibi İbrahim ed-Desûkî'nin ismi de vefatından yaklaşık bir asır sonra tarih kitaplarında anılmaya başlamıştır. Bu açıdan kurgusal bir şahsiyet olduğuna dair bazı iddiaların geçersiz olduğu söylenebilir.

Siracüddin Ömer b. Ali İbnü'l- Mülakkın (ö.804/1401), *Tabakâtü'l-Evliya* (nşr. Nureddin Şerîbe), Beyrut: Dârü'l-Ma'rife, 1406/1986.

İbn Mülakkın'ın *Tabakât*'ı iki yüz otuz velinin biyografisini ihtiva eden, genelde dönemin tasavvuf hayatı ve zihniyeti, özelde müellifin sufi düşüncesini ortaya

koyan bir eserdir. Desûkî'ye dair en eski tarihli literatür içerisinde değerlendirilebileceğimiz İbn Mülakkın'ın *Tabakât*'ında verilen bilgiler Desûkî hakkında yazılmış en eski kaynaklar niteliğindeki bazı yazma eserlere dayanılarak oluşturulmuştur.

Müellif eserinde 1385'te yazılan bir yazma esere dayanarak Desûkî'nin Desûk bölgesinde yaşadığını, Şeyh Abdullah İbn Numan adlı bir zatın Desûkî'yi ziyaret etmek için Desûk'a gittiğini söyler. Buna göre İbrahim ed-Desûkî'nin bir veli olarak çevre bölgelerde de şöhret kazandığı ve yalnızca kendi yaşadığı yerden değil dışarıdan gelenler tarafından da ziyaret edilen bir şahsiyet olduğu ileri sürülebilir.¹

Takıyyüddin Ahmed b. Ali el- Makrîzî (ö. 845/1442), *Kitâbü's-Sülûk li-Ma'rifeti Düveli'l-Mülûk* (nşr. Muhammed Mustafa Ziyade), Kahire: Lecnetü't-Telif ve't-Terceme ve'n-Neşr, 1970.

Makrizi *Kitabü's-Süluk*'te İbrahim ed-Desûkî'nin Garbiyye ilinin Desûk bölgesinde vefat ettiğini, doğum tarihinin 644 (1246) yılına tekabül ettiğini, İbrahim ed-Desûkî'nin türbesinin müridlerinin ziyaretgâhı haline geldiğini belirtmiştir. Desûkî'nin doğumuna dair Makrizi'nin belirttiği tarih konusunda bazı çelişkiler ortaya çıkmaktadır. Kardeşi Ebül-İmran Musa'nın doğum tarihinin 659-669 yılları arasına tekabül ettiği düşünülürse aralarındaki yaş farkı göz önüne alındığında Desûkî'nin doğum tarihinin 644 (1246) 'dan daha ileri bir tarih olması gerekmektedir. Desûkî üzerine yazılmış biyografilerden birinin müellifi ve aynı zamanda Desûkiyye tarikatına bağlı olan Celaledin Kerkî, İbrahim ed-Desûkî'nin vefatı için tarihi bir vakıayı esas alarak 696 yılını verir. Buradan hareketle Desûkî'nin doğum tarihinin 653 yılına tekabül ettiği görüşü daha isabetli görünmektedir.

Makrizi'nin verdiği bu bilgilerden anlaşılmaktadır ki XV. asrın ilk yarısında Desûkiyye tarikatı intişar etmiştir ve türbe ziyaretleri, adaklar adama, tevbede bulunma gibi bazı ritüeller tarikat müntesipleri tarafından devam ettirilmekteydi.

---

¹ İbnü'l-Mülakkın, *Tabakâtü'l-Evliya* (nşr. Nureddin Şerîbe), Beyrut: Dârü'l-Ma'rife, 1406/1986, s. 54, 568, 607.

Desûkiyye'den bir tarikat kurumu olarak ilk bahseden Makrizi'dir. Dolayısıyla tarikatın XIV. yüzyıl sonlarından itibaren bir tarikat olarak anıldığını anlamak mümkündür. Makrizi tarafından Desûkiyye tarikatı hakkında bilgi verilmesinde Pir Desûkî için düzenlenen mevlid merasimlerinin, mevlidler vasıtasıyla ticaret faaliyetlerinin yürütülmesinin etki sahibi olduğu söylenebilir.²

Ebü'l-Berekat Zeynüddin Muhammed b. Ahmed İbn İyas (ö. 930/1524), *Bedâi'z-Zuhûr fî Vekâii'd-Duhûr* (thk. Muhammed Mustafa), Kahire: el-Hey'etü'l Mısriyyetü'l-Amme li'l-Kitâb, 1402/1982

Tam adı *Bedai'z-Zuhur Fi Vekaii'd-Duhur* olan eser 1493-1522 yılları arasında kaleme alınmıştır. *Târih-i İbn-i İlyâs* adıyla da bilinen bu eser Mısır Memlûklülerinin yıkılışına kadarki tarihinden bahseder. Eyyübîler devrinin sonuna kadar ve Memlûklüler devrini Sultan Kayıtbay'a kadar anlatmıştır. Birinci cildi iki bölümden oluşan ve toplam beş cilt olan eserde müellif Mısır'la ilgili ayet ve hadislere, çeşitli alim ve şairlerin söz ve şiirlerine, ülkelerin coğrafi dağılımı gibi konulardan bahsettikten sonra Hulefa-i Raşidin dönemiyle birlikte Emeviler, Abbasiler, Eyyübiler ve Memlûk tarihinden bahseder. İbn İyas bazı tarihçiler gibi yalnız vak'aları nakletmekle kalmamış, bir kısım olayların yorumunu da yapmış, eserin bilhassa kendi devrine ait kısımlarında daha ayrıntılı bilgiler vermiştir.

Bedaii'z-Zuhur fî Vekaii'd-Duhur'de müellif 884/1479'da Sultan Kayıtbay'ın İskenderiye'ye yeni kaleyi görmeye gittiğinde Desûk'a gidip İbrahim ed-Desûkî'nin türbesini de ziyaret ettiğini belirtmiştir. Ayrıca tarikatın Ebü'l-Kerem isimli bir müridinden de kısaca bahsetmiştir.

Desûkiyye'de mevlid merasimlerine de değinen İbn İyas, o dönemde Desûkî'nin yalnızca halk tarafından değil aynı zamanda sultanlar tarafından da tanınıp ziyaret edildiğini gözler önüne sermiştir. Yine Sultan Kayıtbay'ın İmam Burhanüddin Kerkî isimli bir alim ile irtibatlı olduğundan bahsedilmekle birlikte İbrahim ed-Desûkî ile olan herhangi bir irtibatından söz edilmemiştir. Ayrıca bu dönemde İmam

---

² Mısır Bülteni Haber <http://misirbulteni.com/sufi-seyhi-ibrahim-dusuki-icin-mevlid-toreni/>; Helena Hallenberg, **İbrahim al-Dasûqi (1255-1296): a Saint Invented**, Helsinki: The Finnish Academy of Science and Letter, s. 33.

Burhanüddin'in babası Zeynüddin el-Kerkî vefat etmiştir. Bu isim İbrahim ed-Desûkî'nin halifesi olan ve aynı zamanda *Lisânü't-Ta'rif* adlı eserin yazarı olan Celaledin Kerkî (912/1494) olarak da biliniyordu. Buradan Sultan'ın doğrudan Desûkiyye ile bir bağlantısı olduğu söylenemese de İbrahim ed-Desûkî'nin müridleriyle irtibat içinde olduğu söylenebilir.³

Ebü'l-Hayr Şemsüddîn Muhammed b. Abdirrahmân b. Muhammed Sehâvî(ö.902/1497), *ed-Dav'ü'l-Lâmi' [li-Ehli'l-Karni't-Tâsi']*, Kahire: Mektebetü'l-Kudsi, 1353.

Tam adı *ed-Dav'ü'l-Lâmi li-Ehli'l (Ebnâ-i Ayân-ı Ulemâ-i) Karni't-Tâsi'* olan eser on iki cüz halinde düzenlenmiştir. Eserin ilk on cüzü yaklaşık on binden fazla kişinin biyografisini ele almaktadır. On birinci cüz ise ele alınan şahsiyetlerin künye, lakap ve nisbelerini içerir. On ikinci cüzde sekiz yüzden fazla kadının biyografisine yer verilmiştir. Müellif sekizinci cüzde kendi biyografisini de vermiştir.

Sehâvî eserinde İbrahim ed-Desûkî'ye halifelerinden birinden söz ederken yer verir. Eserde tarikat Desûkiyye ve Burhaniyye ismiyle anılmıştır. Pirin Desûk'ta vefat eden halifesi Ebu Necmüddin Abdü'd-Dürri (775/1373-859/1455), Desûkî'nin kardeşi Eyyüb, amcasının oğlu el-Cemâl gibi ailesinden olan diğer halifelerine de eserde yer verilmiştir.

*ed-Dav'ü'l-Lâmi'*de Desûkî'ye ait bir türbenin varlığından bahsedilmekle birlikte İbrahim ed-Desûkî meşhur bir şahsiyet olarak zikredilmemiştir. Onun bir şeyh olduğuna dair kısa bilgi verilmekle yetinilmiş, doğum ve vefat tarihleri kaydedilmemiştir.

Celaledin el-Kerkî (ö.1494-1506), *Lisânü't-Ta'rif Bihâli'l-Veliyyi'ş-Şerif Seyyidî İbrahim ed-Desûkî* (nşr. Atıf Vefdî), Mansure: Mektebetü'r-Rahmeti'l-Mühdât, 2003.

İbrahim ed-Desûkî'nin halifelerinden olan Celaledin el-Kerkî, şeyhinin eserlerinin ortaya çıkmasında önemli bir rol oynamıştır. Desûkî'ye dair yazdığı

---

³Ebü'l-Berekat İbn İyas, *Bedai'z-Zuhur fi Vekaii'd-Duhur* (thk. Muhammed Mustafa), Kahire: el-Hey'etü'l Mısıriyyetü'l-Amme li'l-Kitâb, 1402/1982, s.150, 161; Hallenberg, s.37.

biyografik eserin yanında *Fethu'z-Zevkî fi Kelâm Alâ Ba'd Kerâmat Seyyid İbrahim ed-Desûkî, el-Hidayetü'd-Desûkiyye: fi Tevhîdi'r-Rabbi'l-Beriyye, Nuru'l-Hadak ve Merâtibü's-Sulûk İlâ Menâzili'l-Mulûk* isimli eserleri de mevcuttur. Ancak bu eserlerden sadece biri derlenmiş olup o da İbrahim ed-Desûkî biyografisidir. Eser 912 (1506) senesinden önce kaleme alınmıştır. 1969'da *Lisanü't-Ta'rif* 'i derleyen ve daha sonra İbrahim ed-Desûkî hakkında bir çalışma yayımlayan Ahmed İzzeddin Halfallah'a göre eserin orijinal el yazması günümüze kadar ulaşmamıştır. Eser İbrahim aed-Desûkî'ye dair yazılan en eski kaynaklardan biri sayılabilir. *Lisânü't-Ta'rif*, İbrahim ed-Desûkî'ye dair menkıbelerin çoğunun kaynağıdır.

Eserin 2003'te yapılan Atıf Vefdi neşrinde, nâşir neşrine evliyaların sözlerinin önemini vurgulayan bir giriş yazdıktan sonra İbrahim ed-Desûkî'nin ilmi mirası, tarikatına Burhaniyye ve Burhamiyye isminin verilmesi, bir Desûkî halifesi olarak Celaledin Kerki ve *Lisânü't-Ta'rif* adlı eseri hakkında bilgiler verir. Metinde Celaledin Kerkî, İbrahim ed-Desûkî'nin kerametlerini on yedi hazine ismini verdiği bölümlerde ele alır. Eserin bölümlerinde Desûkî'nin beş yaşındayken kutup olması, alemin sırlarına vakıf oluşu, diğer evliyalara olan üstünlüğü, levh-i mahfuzu bilmesi, sidretü'l-müntehayı müşahede etmesi, beşikte oruç tutması, üç yaşındayken zekasıyla hocasını hayran bırakışı, halvette yirmi sene geçirmesi gibi olağanüstü olaylar diğer sufilerin sözlerine de yer verilerek anlatılmaktadır.⁴

Ebü'l-Mevahib Abdülvehhab b. Ahmed b. Ali Şa'rânî Mısırî Şa'rânî (ö.973/1565), *Veliler Ansiklopedisi-et-Tabakâtü'l-Kübra (Levâkihu'l Enver fi Tabakâti'l-Ahyar)*, (trc. Abdülkadir Akçiçek), İstanbul: Erkam Yayınları, 1986

Desûkî hakkında yazılan bilgilerin temelini oluşturan Kerkî'nin *Lisânü't-Ta'rif*i yanında onunla aynı yüzyılda yaşamış olan Şa'rânî'nin *Tabakâtü'l-Kübra* ismiyle meşhur *Levakihü'l-Envari'l-Kudsiyye fi Tabakâti'l-Ahyar* isimli eseri de Desûkî hakkında başvurulana ana kaynaklardan biridir. Eserin *Tabakât Büyük Ahidler (el-*

---

⁴ Celaledin el-Kerkî (ö.1494-1506), *Lisânü't-Ta'rif Bihâli'l-Veliyyi's-Şerif Seyyidî İbrahim ed-Desûkî* (nşr. Atıf Vefdi), Mansure: Mektebetü'r-Rahmeti'l-Mühdât, 2003, s.174-380.

Uhûdü'l-Kübra) ismiyle 1981 yılında Bedir yayınlarından çıkan Selahaddin Alpay tarafından yapılmış bir tercümesi de vardır.

İbrahim Metbuli ve dedesi Ali Şa'rânî vasıtasıyla Bedeviyye ve Şâzeliyye tarikatlarıyla irtibatlandırılan Şa'rânî yaklaşık dört yüz otuz şahsiyetin hayatına dair bilgiler içeren *Tabakât*ında İbrahim ed-Desûkî'den büyük bir sevgi ve muhabbetle bahseder. Ayrıca İbrahim ed-Desûkî'ye diğer sufilere göre oldukça geniş bir yer ayırdığı söylenebilir.

Şa'rânî İbrahim ed-Desûkî'nin 633/1236'da doğduğunu söylemektedir. Desûkî'nin doğum tarihini diğer eserlerden farklı bir tarihle veren Şa'rânî'nin bu görüşünün isabetliliği konusunda daha önce karşılaştırma yapmıştık. Şa'rânî İbrahim ed-Desûkî'yi zahiri ve batınî ilimlerde derinleşmiş bir sufi olarak tanıtmaktadır. Eserde yer alan menkıbelerde Desûkî'nin sözleri ve öğütlerine doğrudan müritlerine hitap ettiği şekilde yer vermiştir. Şa'rânî tarikat adabı, fena mertebesi, nefis tezkiyesi, şeriat gibi konulara değinmekle birlikte Desûkî'ye atfedilen bazı kasidelere de yer vermiştir.

Şa'rânî'nin *Tabakât*'ında yer verdiği isim, doğum yılı gibi bazı bilgiler Kerkî'nin verdiği bilgilerle yer yer farklı olsa da Şa'rânî Desûkî'nin Ramazan'ın ilk gününden itibaren oruç tutması gibi kerametleri hususunda Kerkî'nin *Lisanü't-Tarif* eseriyle ittifak halindedir.

Ahmed. b. Muhammed Veterî (970/1562), *Ravzatü'n-Nazirîn ve Hulasatu Menakibi's-Salihîn, Kahire: el-Matbaatü'l-Hayriyye, 1306*

Veterî İbrahim ed-Desûkî'nin neseb silsilesini ortaya koyan ilk yazardır. *Ravzatü'n-Nâzirîn* adlı eserinde bu silsileyi Hz. Hüseyin'e kadar ulaştırmaktadır. Veterî'nin eseri İbrahim ed-Desûkî'nin hayatı ve tarikatına dair sınırlı bilgiler içermektedir. Kısaca nesebi, silsilesi ve Desûkî'ye ait sözlere yer verdiği bölüm bir kaç sayfayı geçmez. Bu bilgilerin çoğunluğu da Desûkî'nin kerametleri üzerinedir.

Eserinde referans olarak kullandığı Zeynüddin Nehrevî'den alıntılar yapmıştır. İbrahim ed-Desûkî'nin müridlerine hitap ederek söylediği tarikat adabına ve müridlerin özelliklerine dair bilgilere yer vermektedir. Kerametlerini anlatırken ve sözlerine yer verirken kullanılan dilin benzerliğinden ötürü Veterî'nin *Ravzatü'n-Nazirîn*'den daha

eski bir kaynak olan Şa'rânî'nin *Tabakât*'ından yararlandığı söylenebilir. Pek çok kaynakta rastlayamadığımız Desûkî'nin adaletsiz bir kadıyı öldürmesine dair kerametine Veterî eserinde yer vermiştir.⁵

Ahmed b. Osman eş-Şernûbî (1524/1585), *Keşfü'l-Guyûbi fî Tabakâti's-Şernûbî*, Kahire: el-Matbaatü'l-Kasteliyye, 1280.

Muhammed el-Bulkini'den nakledilen eser "*Dört Kutbun Gizemli Dünyaları*" ismiyle Naim Erdoğan tarafından tercüme edilmiştir. Tezimizde daha çok eserin 2002'de Ocak yayınları tarafından İstanbul'da basılan bu versiyonundan yararlandık. Şernûbî'nin dilinden aktarılan bu eserde şeyhine övgü ve minnet dolu ifadeler eserin bize bir tarikat müntesibinin dilinden aktarıldığını hissettirmektedir.

Veterî'nin *Ravzatü'n-Nazirin* eseri ortaya çıkana kadar İbrahim ed-Desûkî'nin biyografisinde nesebi, silsilesi, kendisine atfedilen tarikatı ve mucizeleri ile ilgili pek çok bilgi şekillenmişti. *Tabakâtü's-Şernûbî* adlı eseri ise Bulkî'nin hocası Şernûbî'den aktardıklarını kaleme almasıyla ortaya çıkmıştır. İbrahim ed-Desûkî ile birlikte aktab-ı erbaa'dan olan diğer velilerin hayatları, kerametleri ve tarikatlarına dair birçok bilgi verilmektedir. Şernûbî verdiği bilgileri yer yer diğer dört kutbun sözlerine de yer vermekle birlikte daha çok İbrahim ed-Desûkî'den şifahi olarak naklettikleriyle vermektedir. Şernûbî eserinde kendisinden sonra gelecek olan kutupların isimlerine de yer vererek uzun bir silsile oluşturmuştur.

Bulkîni eserin bir bölümünde hocası Şernûbî ile üzerinde tartıştığı bir konudan bahsetmektedir. Bulkîni'nin ağzından anlatılan hadisede Bulkîni'nin hocasına dört kutbun mucizelerini sorması üzerine Şernûbî'nin aktab-ı erbaa kavramından bahsetmesi anlatılmıştır. Şernûbî burada kendisini İbrahim ed-Desûkî'den sonraki kutup olarak gördüğünden bahseder. *Tabakât*'ında dört kutbun kerametlerinden bahseden Şernûbî İbrahim ed-Desûkî'nin üstün konumunu her seferinde vurgulamaktadır. Şernûbî eserde Bulkîni ve Şa'rânî'den öğrencileri olarak bahsetmektedir.

---

⁵ Ahmed b. Muhammed Veterî, *Ravzatü'n-Nâzırîn ve Hulâsatü Menâkibi's-Sâlihîn*, Kahire, el-Matbaatü'l-Hayriyye, 1306, s. 49.

Şa'rânî *Tabakât*'ında daha çok İbrahim ed-Desûkî'nin ilmi yönüne ağırlık verir. Beşikte oruç tutmasının yanında birçok alanda uzmanlaşması, süryanice ve zenci dilinde konuşması, kuşların ve yabani hayvanların dilinden anlaması gibi kerametlerine vurgu yapmaktadır. Bunların yanı sıra Şa'rânî daha çok Desûkî'nin tarikat adabı üzerine müritlerine verdiği nasihatlere yer vermiştir. Şernûbî'nin *Tabakât*'ı bu bakımdan farklıdır denebilir çünkü onun tabakâtında vurgu daha çok Desûkî'nin kutbiyeti ve ona dair olağan üstü halleri üzerinedir. Şernûbî'nin *Tabakât*'ı bu bakımdan Kerkî'nin Lisânü't-Ta'rif eseriyle benzerlikler göstermektedir. Kerkî de Desûkî'nin hayatına dair kerametlerinin ağırlıkta olduğu bir portre çizmiştir. Şernûbî'nin İbrahim ed-Desûkî'nin doğumunun ilk gününden itibaren on beş yaşına her yaş için tüm kerametlerini sıralaması gibi Kerkî de Desûkî'nin bir yaşından on altı yaşına kadar olan kerametlerini eserinde liste halinde sıralamıştır.

Zeynüddin Muhammed Abdür-rauf b. Tacilarifin b. Ali Münâvî (1031/1622), *el-Kevâkibü'd-Dürriyye fî Terâcimi's-Sâdeti's-Sufiyye*, (thk. Mahmûd Hasan Rabi), Kahire: 1938

Tam adı *El-Kevâkibü'd-Dürriyye fî Terâcimi Sâdâti's-Sûfiyye* olan eser 1011 (1602-1603) yılında ortaya konmuştur. Eser keramet bahsi ile başlayıp Hz. Peygamber (sav)'in hayatını ve Hulefa-i Raşidîn'in biyografilerini ele almıştır. Sahabe devrinden itibaren müellifin yaşadığı zamana kadarki dönem on bir tabaka olarak ele alınmıştır. Burada alfabetik olarak sekiz yüz doksan sekiz sufinin hayatı anlatılmıştır.

17 yy'da İbrahim ed-Desûkî hakkında yazan fazla kaynak yoktu. Münâvî ise 1018/1610'da yazdığı *Tabakât* adlı eseri ile bu kaynaklardan biri olmuştur. Münâvî'nin 11.yy'dan sonra yaşamış şahsiyetleri ele aldığı kitabında Desûkî ile ilgili yaklaşık on beş sayfalık bir yer ayırmıştır. Bu kısımda beşikte oruç tutmasından, âlemin sırlarını çözmesi gibi kerametlerinden bahsedilir. Ayrıca İbrahim ed-Desûkî'nin timsah tarafından yutulan bir çocuğu hayata geri getirmesi ve daha sonra onu Allah'ın iradesi ile öldürmesi hakkındaki eklemeler ilk defa Münâvî'nin eserinde yer almıştır.

Münâvî, Şa'rânî'yi kaynak göstererek İbrahim ed-Desûkî'yi kuşların ve yabani hayvanların dilinde bile uzmanlaşan Desûkiyye tarikatının şeyhi olarak tanıtmaktadır.

İbrahim ed-Desûkî'nin müridlerine verdiği nasihatlerine ve sufilik hakkında söylediği sözlere yer vermiştir. Bunun dışında verdiği diğer bilgilerde de Şa'rânî'nin tabakâtından faydalanmıştır.

Ahmed İzzeddin Halefullah, *es-Seyyid İbrahim ed-Desûkî: Min Kâdeti'l-Fikri's-Sûfi'l-İslâm*, Kahire: el-Meclisü'l-âlâ li's-Şuûri'l-İslâmiyye, 2012/1433.

Bu eser İbrahim ed-Desûkî üzerine yazılmış en geniş hacimli biyografik eserdir. Halefullah kitabını yedi bölüme ayırmış ve bu bölümlerde İbrahim ed-Desûkî'nin nesebi ve yetiştiği dönemler, Desûkiyye tarikatının bağlantılı olduğu kaynaklar, İbrahim ed-Desûkî'nin aldığı sıfatlar, geride bıraktığı ilmi mirası, Desûkiyye tarikatının kolları gibi konuları ele almıştır. Ayrıca Desûkî'nin doğum ve vefat tarihleri, kerametleri gibi hususlardaki ihtilaflara da değinmiş ve bunları delillendirme üslubunu kullanarak farklı kaynaklar aracılığıyla tartışmıştır.

Halefullah eserinde Mısır tarihine dair pek çok eser yanında Şa'rânî ve Şernûbî'nin *Tabakât*'ı ve Münavî, Veterî, Sehavî gibi İbrahim ed-Desûkî üzerine yazan yazarların eserlerinden faydalanmakla birlikte kitabını oluştururken asıl kaynak olarak Celaleddin Kerkî'nin *Lisânü't-Ta'rif* eserine istinad ettiğini söyleyebiliriz. Ele aldığı her bir konuda önce literatürde var olan tüm görüşleri sıraladıktan sonra bunları tarihi verilerle ve o dönem ortaya çıkan vakıalarla kıyas ederek makul olan görüş hakkında analiz yapar. Bu analizlerinde genelde *Lisânü't-Ta'rif*'te bulunan görüşlerin doğruluğuna vurgu yapmaktadır.

Kitap biyografik bir eser mahiyetinde olmasından dolayı Desûkiyye tarikatının adab ve erkanını İbrahim ed-Desûkî'nin müridlerine söylediği sözlere yer vererek dolaylı şekilde anlatır. Bu sözler içinde *Cevhera* eserinde Desûkî tarafından söylenen gazel ve kasideler gibi manzum kısımlar da vardır. Tarikata süluk etme, müridin sahip olması gereken özellikler gibi konularda Desûkî'nin bu hususlarda zikrettiği sözleri naklettikten sonra varsa diğer sufilerin de konu ile ilgili sözlerine yer verir.

Receb Tayyib Ca'ferî (ö.?), *Şeyhü'l-İslâm ed-Desûkî : Kutbü's-Şeria ve'l-Hakika*, Kahire : Mektebetu Ümmü'l-Kura, 2001.

Recep Tayyip Ca'ferî İbrahim ed-Desûkî'nin hayatı ve görüşlerini anlattığı eserinde tasavvuf konusuna genel bir bakış açısıyla yaklaşır. İbrahim ed-Desûkî'nin hayatına geçmeden önce Mısır'da tasavvufun genel durumundan bahseder. Mukaddimesinde tasavvufun konusu, amacı, hakikati, merhaleleri gibi konulara da değindikten sonra İbrahim ed-Desûkî'nin nesebi, doğum yeri, doğum ve vefat tarihi, doğduğu bölgenin tarihi, kerametleri mevzularında bilgi verir. Bunu yaparken Ca'ferî mukayese üslubu kullanır. Bir konu hakkında serdedilen ihtilafli görüşleri kısaca belirtip isabetli bulduğu görüşü ortaya koyar. Bu bakımdan üslubu Halefullah'ın eserine benzetilebilir ancak kitap Halefullah'ın çizdiği ayrıntılı tablo yanında özet mesabesinde kalmaktadır. Caferî'nin de isabetli bulduğu görüşler genelde Celaleddin Kerkî'nin *Lisanü't-Ta'rîf* 'indendir. Nesebi, ailesi, doğumu gibi konulara kısaca yer verdikten sonra Desûkî'nin tasavvuf üslubu hakkında daha ayrıntılı açıklamalara girer. Desûkî'nin makamları, müşahedeleri, asrın uleması arasındaki mertebesini anlatırken aktab-ı erbaa hakkında da bilgiler verir. İbrahim ed-Desûkî'nin irtibatlı olduğu diğer tarikatlar konusuna ve Desûkiyye'nin kollarına kısaca değindikten sonra kitabın bundan sonraki bölümlerinde Desûkî'nin rıza, fakr, zikir, huşu, muhabbet gibi ahlaki özellikler ve makamlara dair söylediklerine yer verir. Caferî bu eserde tarihi ve biyografik verilerden daha çok tarikatta kazanılması gereken ahlaki boyutu anlatmaya ağırlık vermiştir diyebiliriz. *Cevhera*'dan pek çok manzum ve mensur bölüm nakleden yazar esere yine Desûkî'nin müridlerine seslenerek söylediği tarikatın ahlakı ile ilgili kasidelerle son vermiştir.⁶

Helena Hallenberg, *İbrahim al-Desuqi (1255-1296) : A Saint Invented, Helsinki : The Finnish Academy of Science and Letters, 2005.*

Helena Hallenberg'in bu eseri İbrahim ed-Desûkî'nin hayatı üzerine yapılmış bir doktora çalışmasıdır. Çalışmada yazar İbrahim ed-Desûkî'yi, Hristiyanlıkta dinin gerektirdiklerini uygulayan, nefsinin bu konuda eğitmiş ve bir takım kerametler gösterdiğine inanılan din adamlarına verilen saint unvanıyla tanımlamıştır.⁷ Bu açıdan yazar çalışmasına verdiği isimle İbrahim ed-Desûkî'nin hayatını yazarkenki bakış açısını ortaya koymuştur. Onun için Desûkî Hristiyanlıktaki gibi kendisinin üst mertebesinden

⁶ Recep Tayyip Ca'ferî, **Şeyhül-İslâm ed-Desûkî**, Kahire, Mektebetü Ümmü'l-Kura, s.141-165.

⁷ Ömer Faruk Harman, "Aziz", **DİA**, 1991, IV, s.332.

biri yahut etrafındaki insanlar tarafından azizleştirilmiş başka bir deyişle kendisine kutsiyet atfedilerek üstün konuma getirilmiş bir şahsiyet olarak tanımlanmaktadır.

Yazar beş bölümden oluşturduğu çalışmada giriş kısmından sonra Desûkî hakkında XIX. yy'a kadarki eserleri tanıtmış ve ardından Desûkî'nin biyografisine geçmiştir. Burada Desûkî'nin şahsiyeti, ailesi, doğumu, tahsili ve vefatına kadarki portresini çizmiştir. Bu bölümden sonra onun velayet sürecini incelemiş ve diğer veliler arasındaki makamını değerlendirmiştir. Son bölümde ise Desûkî'ye atfedilen eserleri tanıtmış ve onların yazma ve matbu nüshalarını sıralamıştır.

Yazar çalışmasının sonunda Desûkî hakkında yazılanlara dair bir kaç problem tespit etmiştir. Bunlardan ilkinde onu tarihi bir şahsiyet olarak ele almış ve Desûkî'nin doğum ve vefat tarihi konusundaki ihtilafları incelemiştir. Ardından Desûkiyye'nin mahalli mi yoksa daha yaygın bir tarikat mı olduğunu inceler. Bunlarla birlikte çalışmada keramet bahisleri ve Desûkî'nin aktab-ı erbaa içindeki konumu gibi mevzular yazar tarafından problematik olarak ele alınmıştır.⁸

Biyografik bir eser mahiyetinde olan Hallenberg'in bu çalışması ayrıca Desûkiyye tarikatının intişarı, adab ve erkânı gibi meseleleri ele almakta ve bir tarikat pirinin tarihi ve tasavvufî şahsiyetine dair incelemelerde bulunmaktadır.

Çalışmada Yararlanılan Türk Müelliflerin Eserleri

Desûkî hakkında Türkiye'de yapılan çalışmaların azlığı dikkat çekmektedir. Türkiye'de Desûkiyye tarikatının Halvetiyye'nin bir uzantısı olarak yalnızca Edirne'de Hafız İsmail Efendi tarafından temsil edildiğini biliyoruz. Ancak İbrahim ed-Desûkî'nin biyografisine dair müstakil bir Türkçe eser bulunmadığı gibi tabakât ve tarih kitapları içerisinde verilen bilgiler de oldukça sınırlıdır. Bu bilgiler genelde İbrahim ed-Desûkî'nin hayatı özelinde olup doğum ve vefat tarihi, tarikat silsilesi Desûkiyye'de tarikat adabı konularından öteye geçmemiştir. Ayrıca bu konuda Türkçe kaynaklar İbrahim ed-Desûkî'nin öğretilerine ağırlık vermekte ve bu öğretileri de Desûkî'nin *Cevhera* ve diğer eserlerinde söylediği sözlere yer vererek nakletmektedir.

---

⁸ Hallenberg, s. 232-240.

Muhammed b. Abdurrahman Haririzade Kemâleddin Efendi (1299/1882)
Tibyânu Vesâili'l-Hakâik fî Beyâni Selâsili't-Terâik, Süleymaniye ktp., İbrâhim Efendi, No:430.

Rifâî şeyhlerinden Seyyid Abdurrahman el-Hariri'nin oğlu olan Kemaleddin Efendi'nin bu eseri üç ciltten oluşan şuan Süleymaniye kütüphanesinde bulunan yazma eseridir. Tasavvuf tarihi araştırmalarına kaynaklık eden bu eserde müellif mukaddimeden sonra tasavvufun her birine cevher adını verdiği dört ana esastan bahseder. Ağırlıklı olarak Arapça yazılmış olan eser içersinde Türkçe ve Farsca bölümler de barındırır.

Tarikatları kolları ile birlikte anlatan bu eser her kol için ayrı bir başlık atmış ve bu başlıklar altında tarikat pirinin adı, künyesi, nesebi, doğum ve vefat tarihleri hakkında bilgiler vermiştir. Sonrasında tarikat pirinin hayatı, eserleri, gösterdiği kerametler ve tasavvuf öğretisi gibi konulara değinmiştir.

Desûkiyye tarikatını da aynı minval üzere anlatan Harîrîzâde tarikatı “Burhâniyye” maddesinde ele almıştır. Birinci cildin 110a-127b varakları arasındaki kısım Desûkiyye'ye ayrılmıştır. Haririzade İbrahim ed-Desûkî'nin künyesini verdikten sonra onun Seyyid, Şerif, Ebü'l-Ayneyn, Burhânül-mille ved-dîn, Kutbü'l Aktab gibi lakap ve nisbelerle anıldığını ifade etmiştir. Desûkiyye'nin Şernûbîyye, Şehaviyye, Âşuriyye, Süyûtiyye ve Tâziyye kollarının İbrahim ed-Desûkî'ye kadarki silsilelerini nakletmiştir.⁹

Osmanzade Hüseyin Vassaf (ö. 1929), *Sefine-i Evliya*, (haz. Mehmet Akkuş, Ali Yılmaz), İstanbul: Kitabevi, 2006.

Hüseyin Vassâf'ın sûflerin biyografileri üzerine yazdığı eseri *Sefine*'de tarikat pirlininin isim, nisbe ve silsilelerine yer verir. Kitabın ilk cildi Kadiriyye, Mevleviyye, Rifâiyye, Bedeviyye, Desûkiyye, Şâzeliyye, Sadiyye, Bektaşîyye gibi pek çok tarikata dair bilgiler verir. Sonraki ciltlerde diğer tarikatlar ve kollarını ele alan eser ayrıca tekke

---

⁹ Haririzade Kemaleddin Efendi, *Tibyânu Vesâili'l-el-Hakâik fi Beyani Selâsili't-Terâik*, 1882, s.110a-127b.

ve zaviyelerin kapatıldığı döneme dair bilgiler vererek kapatılan bu dergahların son şeyhlerinin adlarını da listelemekte ve onların hayatlarından bahsetmektedir.

Desûkiyye tarikatına ayırdığı bölümde yazar İbrahim ed-Desûkî'nin künyesini verdikten sonra tarikat silsilesini sıralamıştır. Daha sonra hangi şeyhler vasıtasıyla Rifâiyye ve Şâzeliyye'den icazet aldığından bahseder. Eserinde İbrahim ed-Desûkî'nin manevi makamları ve İskenderiye 'de müridleriyle yaşadığı kerametlerine de yer verir. Vassaf Desûkiyye'yi Sühreverdiyye tarikatından ayrılmış bir kol olarak ele alır. Ayrıca Edirne'de Desûkiyye'yi temsil eden İsmail Rüşdî Efendi'nin icazet aldığı tarikatlara da değinir.¹⁰

Hocazade Ahmed Hilmi (ö.1332/1913), *Hadîkatü'l-Evliyâ'dan Pir-i Tarikat Seyyid Ahmed Bedevi ve Seyyid İbrahim ed-Desûkî*, İstanbul: Şirket-i Mürettibiye Matbaası.

Hadîkatü'l-Evliyâ eseri sekiz ayrı ciltten oluşmaktadır. Hocazade Ahmed Hilmi bu ciltlerin ilkinin Nakşibendiyye tarikatına ayırmış sonrasında 1318-1320 yılları arasında her tarikat için ayrı bölümler ayrılmış şekilde yayınlanmıştır. Bu bölümlerde Kadiriyye, Çiştîyye, Sühreverdiyye, Kübreviyye, Mevleviyye, Rifâiyye, Bedeviyye, Desûkiyye gibi pek çok tarikat hakkında bilgiler yer almaktadır. *Hadîkatü'l-Evliyâ*'dan birçok müstakil kitap türetilmiş ve bu kitaplar Silsile-i Meşayih-i Kadiriyye, Silsile-i Meşayih-i Sühreverdiyye, Ebülalemeyn Seyyid Ahmed Rifâî gibi isimlerle yayınlanmıştır.

Eserde ilkin Desûkiyye'nin tarikat pirinin hayatına dair bilgiler verilmiş daha sonra tarikatın silsilesi ve kollarına değinilmiştir. Eserin Desûkiyye bölümünde de aynı şekilde önce İbrahim ed-Desûkî'nin doğum ve vefat tarihleri, nesebi ve silsilesine dair bilgiler verilmiş ardından İbrahim ed-Desûkî'nin tarikat öğretisinin mahiyetine dair sözleri nakledilmiş ve kerametlerinden bahsedilmiştir. Çalışmamızda yararlandığımız kaynak bu eserin Osmanlı Türkçesi ile yazılmış *Pir-i Tarikat Seyyid Ahmed Bedevi ve Seyyid İbrahim Düsuki* müstakil kitabıdır ve pirlere isimleri başlıklara konularak

---

¹⁰Osmanzade Hüseyin Vassaf, **Sefine-i Evliya**, haz. Mehmet Akkuş, Ali Yılmaz, İstanbul: Kitabevi, 2006, c.2, s.311-314.

açılmış bölümlerden oluşmaktadır. İbrahim ed-Desûkî'nin isminin altında künyesi ve tarikat silsilesi sıralanmıştır.

Selami Şimşek, *Evrâd-ı Desûkiyye* (Seyyid İbrahim ed-Desûkî Hazretlerinin Evrâdı), İstanbul: Buhara Yayınları, 2016.

İbrahim ed-Desûkî'nin evrâdının toplandığı küçük bir kitapçık halindeki bu çalışmada Arapça ve Türkçe çeşitli eserlerden İbrahim ed-Desûkî'nin hayatına dair bilgiler derlenmiş ve Desûkiyye tarikatı hakkında bilgi verilmiştir. İlk İbrahim ed-Desûkî'nin tahsili, şeyhleri ve silsilesi gibi konulara değinen çalışma Desûkî'nin vefatına, halifelerine, kerametlerine ve Desûkiyye'nin şubelerine dair bilgiler de içermektedir.

Kitapçıkta Desûkî'nin eserlerinden bahsettiği başlıkta yazar İbrahim ed-Desûkî'nin *Hizbü's-Sagir ve Hizbül'Kebir*'ini latin harfleriyle yazılmış metnini ve bu metnin bulunduğu yazmaların Türkiye'de kayıtlı olan nüshaları hakkında bilgi vermiştir. Ardından yine aynı usulde Desûkî'nin *Salat'ının* metnine yer veren yazar bu salatın şerhleri hakkında da kısa bir bilgi verir. Ayrıca *Hizbü's-Sagir*'in Türkçe tercümesini yayınladığı eserin son kısmında ise söz konusu evrâdın Arapça metin ve yazmalarından örnekler yer almaktadır. Tüm bunların yanı sıra Desûkiyye hakkında yazılan Türkçe eserlerden tarikata dair metinlerin alıntılarını kaynak metinde olduğu gibi aktarmıştır. Bu kitapçık da Desûkî hakkında yazılan Türkçe metinlere ulaşmada kolaylık sağlamıştır.

Ebü'l-Mehasin Şemseddin Muhammed b. Halil b. İbrâhim Kavukcî (1305/1888) , *Şerhu Hizbi'l-Asgar Seyyid İbrâhim ed-Desûkî li-Kutbi'z-Zaman*, 1302.

1224 (1809) yılında Trablusşam'da doğan tam adıyla Ebü'l-Mehasin Şemseddin Muhammed b. Halil b. İbrahim et-Trablusi el-Kavukcî(ö. 1305/1888) hadis, fıkıh ve tasavvuf alanında birçok çalışma ortaya koymuş bir Osmanlı dönemi müellifidir. Vefat ettikten sonra ardında iki yüze yakın eser bırakmış olan yazar tasavvuf alanında da birçok eser kaleme almıştır.¹¹ Kavukcî Abdüsselam b. Meşîş vasıtasıyla tarikata intisap

---

¹¹ Ahmed İzzeddin Abdullah Halefullah, **es-Seyyid İbrahim ed-Desûkî: Min Kadeti'l-Fikri's-Sufi'l-İslam**, Kahire: el-Meclisü'l-Ala li'ş-Şuuri'l-İslamiyye, 2012, s. 110.

etmiş ve bundan sonra Meşîşî nisbesiyle de anılmıştır. Ömrünün yirmi yedi yılını Mısır'da geçiren Kavukcî burada Desûkiyye'den birçok şeyhe intisab etmiş ve hicrî 1305 senesinde Mekke'de vefat etmiştir.¹²

Çalışmamızda Kavukcî'nin İbrahim ed-Desûkî'nin *Hizbü's-sağîr*'i üzerine yazmış olduğu şerhe Arapça metni ve Türkçe tercümesi ile birlikte yer verdik. Aynı zamanda İbrahim ed-Desûkî'ye dair bilgiler içeren bu şerhten Desûkî'nin hayatı, eserleri ve tarikatı konusunda yararlandık. Desûkî'yi tarikatın ve hakikatin kutbu olarak nitelendiren Kavukcî şerhini yaptığı *Hizbü's-Sagir*'in de okuyanlar için güçlü bir koruyucu olduğunu ifade eder. Bu hizbin bizzat İbrahim ed-Desûkî tarafından tavsiye edildiğini ve bu hizbi sabah akşam üç defa okuyan kimsenin tüm kötülüklerden emniyette olacağı ifadesine yer verir.¹³

Kavukcî şerhine hamdele ve salvele ile başladıktan sonra İbrahim ed-Desûkî'nin makamının yüceliği konusunda bilgi verir. Hizb metnine geçmeden önce Desûkî'nin hayatı, eserleri ve kerametlerine dair bir bölüme yer verir. Burada küçükken Desûkî'nin bir veli olacağının fark edildiği ve babasının onu seyr-i sülûke yönelttiği dönemlerden bahseder. Bu bilgileri verdikten sonra besmele ve istigase ile hizb metnini şerh etmeye başlayan Kavukcî önce metinden bir kelime alır ardından onun şerhini yapmak suretiyle metindeki her bir kelimeyi sıra sıra şerh eder.

Kavukcî'nin kaynaklarda kendisine nisbet edilen eserler arasında daha çok hadis ve fıkıh üzerine yazdığı metinlere atıf yapılmıştır. Desûkî'nin hizblerine dair yaptığı çalışmalar burada anılmamıştır. Biz Desûkî'nin *Hizbü's-sağîr*'inin yanında onun *Hizbü'l-kebîr*'ine ve *Salât (Salât-ı Zatiyye)*'ına dair şerhler yazdığını Kavukcî'nin kendi ifadelerinden öğrenmekteyiz.¹⁴

¹² Abdülkadir Şenel, "Kavukci", *DİA*, XXV, s.72.

¹³ Ebü'l-Mehâsin Muhammed el-Kavukçi, *Şerhu Hizbi's-Sağir*, 1302, s.3.

¹⁴ Kavukcî, s.4.

BİRİNCİ BÖLÜM

İBRAHİM ED-DESÛKÎ'NİN HAYATI ve ESERLERİ

1.1. Adı ve Künyesi

Tam adı Burhânüddîn İbrâhîm b. Ebi'l-Mecd Abdilazîz ed-Desûkî el-Kuraşî el-Hâşimî olan¹⁵ İbrahim ed-Desûkî Mısır'da Nil nehrinin batı sahilinde bulunan Desûk kasabasında doğdu. Bu yerin ismi kaynaklarda Disuk ve Düsuk şeklinde de geçmektedir. Desûk günümüzde başka ülke ve şehirden birçok ziyaretçiyi kendisine çeken Mısır'ın tanınmış bir bölgesi haline gelmiştir. Bu bölgenin meşhur olmasında İbrahim ed-Desûkî'nin hayatının büyük bölümünü burada geçirmiş olması ve Ezher'deki üniversite eğitiminden sonra tekrar Desûk'a dönerek burada tarikat faaliyetlerini yaygınlaştırması etkili olmuştur. Ayrıca Bulkînî onun kerametlerinden dolayı Desûk bölgesine nisbet edildiğini ve Desûk'un şöhretinin yeryüzünün pek çok bölgesine yayıldığını ifade eder.¹⁶

1.2 Doğum Yeri

Desûk lafzının bölgeye İbrahim ed-Desûkî'ye nisbetle verildiğini iddia eden görüşler ortaya atılmıştır. Ancak tarih kitaplarında ve Desûk kasabasına dair h. 8. yüzyıla ait kayıtlarda bu bölgeye İbrahim ed-Desûkî'nin doğumundan önce Desûk isminin verildiği ve böyle bir iddianın asılsız olduğu ifade edilmektedir.¹⁷ Bunun yanında Desûk'un Mısır kökenli bir yer ismi değil de Irak'ta bir köy ismi olduğunu savunan ve İbrahim ed-Desûkî'nin babası Ebü'l-Mecd'in aslında Irak kökenli olup Mısır'a Irak'tan geldiğine dair bir iddia da bulunmaktadır. Hatta Desûkî'nin atalarının, İslam'a girdikten sonra Mısır'a göç ettikleri söylenmiştir. Hasan Şemme ise İbrahim ed-Desûkî'nin anne babasının Desûk'a Markus köyünden geldiğini ve ilk yerleştikleri bölgenin ise idari olarak Kefr eş-Şeyh iline bağlı Desûk olduğunu vurgulamıştır.¹⁸

1.3 Doğum ve Vefat Tarihi

İbrahim ed-Desûkî'nin kırk üç yıl yaşadığı üzerinde ittifak edilmekle birlikte doğduğu yıl hususunda bazı ihtilaflar söz konusudur. Yalnızca Hocazâde Ahmed

---

¹⁵Haririzade, s.110a; Halefullah, s. 282.

¹⁶Muhammed el-Bulkînî, **Dört Kutbun Gizemli Dünyaları**, terc. Naim Erdoğan, Ocak, İstanbul: 2002,s.60; Halefullah, s.15; Ca'ferî, s.19; Hallenberg, s. 83.

¹⁷ Halefullah, s.18-19; Ca'ferî, s.19.

¹⁸ Ca'ferî, s.19.

Hilmi'nin Desûkî'nin kırk yaşında vefat ettiğine dair bir görüşüne rastlanmaktadır.¹⁹ Ancak Arapça kaynakların çoğunda vefat yaşı kırk üç olarak belirtilmiştir.²⁰

İbrahim ed-Desûkî'nin doğum ve vefat tarihi konusunda üç ayrı görüş bulunmaktadır. Bunlardan ilki Desûkî'nin 633 yılında doğduğunu ve 676 da vefat ettiğini, ikinci görüş 653'te doğup 696 yılında vefat ettiğini ve üçüncüsü ise bu tarihlerden farklı bir görüş ortaya koymuştur.

Şa'rânî (973/1565) ve Veterî mevcut olan iki görüşten farklı olarak Desûkî'nin hicrî 676 yılında vefat ettiğini belirtirken İbrahim ed-Desûkî'ye atfedilen *Cevhera* eserinde vefat tarihi 696 olarak belirtilmiştir. Döneminin Desûkî üzerine yazılan ilk biyografik eserinin sahibi olan Desûkî meşayihından Celâleddin Kerkî'nin *Lisânü't-Ta'rîf* adlı biyografik eserinde ve Hasan Şemme'nin *Hizbü'l-Kebir* şerhinde (1177) Desûkî'nin doğum yılı 653 (1275), vefatı 696 olarak geçmektedir. Bunların dışında Makrizî *Vefeyât*'ında doğum yılını 644, vefat tarihini 686 olarak belirtmiştir. İmam Bukaî ise doğum yılını 636, vefatını ise 679 olarak ele almıştır.²¹

Bu farklı görüşler üzerine Desûkî'nin doğduğu tarihi tam olarak tespit etmek adına vefatından sonra müridlerinin eğitimini üstlenen Desûkî'nin kardeşi ve aynı zamanda halifesi olan Ebü'l-İmran Musa'nın vefat ettiği yıl bize yardımcı olacaktır. Hicri 729 veya 739 (1335)'da vefat eden ve yaklaşık yetmiş yıl yaşadığı bilinen Seyyid Musa 659/669 yıllarında doğmuştur. Buradan hareketle İbrahim ed-Desûkî'nin kardeşi Musa ile arasındaki yaş farkının bir veya iki olması ve Ezher'de birlikte eğitim aldıkları bilgisi çerçevesinde İbrahim ed-Desûkî'nin vefat ettiği yılın 696 olduğuna dair ortaya konulan görüş daha isabetli görünmektedir. Ayrıca *Lisânü't-Ta'rîfte* İbrahim ed-Desûkî'nin dönemin Sultanı Melik Eşref Halil'e Aka kalesinin fethedileceği ve kalenin haçlıların elinden alınacağına dair müjde verdiği bir vakıadan bahsedilmektedir. Bu tarihi olay 690 yılında gerçekleşmiştir. Bu vakıayı dayanak göstererek Celâleddin Kerkî de Desûkî'nin vefat yılının 696 olmasının daha isabetli olduğu görüşündedir.²²

¹⁹ Halefullah, s.277.

²⁰ Amir en-Neccâr, **et-Turukü's-Sûfiyye fi Mısır: Neş'etuha ve Nazmuha ve Revaduha**, Kahire: Dârü'l-Ma'ârif, 1983, s.250; Halefullah, s.277.

²¹ Ca'ferî, s.19; Halefullah, s.279-280.

²² Halefullah, s. 281.

1.4 Nesebi

İbrahim ed-Desûkî'nin nesebinin Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'e ulaştığında ve onun tarikatların büyük dört kutbundan (aktab-ı erbaa) biri olduğunda ittifak edilmiş ve Seyyid nisbesiyle birlikte anılmıştır.²³ Diğerinden daha az olmakla birlikte kaynaklarda Şerif nisbesiyle anılışına da pek çok yerde rastlanmaktadır.²⁴

İbrahim ed-Desûkî'nin şeceresi, Şa'rânî'nin *Tabakâtü'l-Kübrâ'sı*, Veterî'nin *Menâkıbü's-Sâlihîn* isimli eseri, Hasan Şemme'nin Desûkî'nin hizbi üzerine yaptığı şerh gibi bir takım kaynaklarda sıralama veya zikredilen isimlerde az da olsa yazılış farklılıklarıyla birlikte nakledilmiştir.

İbrahim ed-Desûkî'nin Hz. Peygamber (sav)' e ulaşan şeceresini nakleden eserlerden en erken tarihli olanı Şeyh Ziyâüddin Ahmed el-Veterî'nin (970/1562) *Menâkıbü's-Sâlihîn* adlı eseridir.²⁵ Bu eserde Desûkî'nin şeceresi; Hüseyin b. Ali (r.a), Ali Zeynelâbidîn, Muhammed el-Bâkir, Câfer-i Sâdik Musa el-Kâzım'dan itibaren ele alınarak Ali Rızâ, Seyyid Ebü'l-Kasım ez-Zeki, İmam Abdülhâlık, İmam Cafer, Seyyid Kâsım, Abdülhâlık Muhammed en-Necâ, Seyyid Ali, Ebul-Mecd Desûkî, İbrahim ed-Desûkî olarak yer almaktadır.²⁶

Desûkî'nin *Hizb'*ine yazdığı meşhur şerhi *Meserretü'l-Ayneyn*'de Hasan Şemme'nin naklettiği şecere ise Ali er-Rızâ'dan sonra Muhammed el-Cevâd (Muhammed Seyyid Cevâd), Ali (el-Hâdi), Ebü'l-Kasım ez-Zeki, Ebü'l Kâsım Musa (ez-Zeki), Seyyid Abdülhâlık, Cafer, Seyyid Muhammed et-Tayyib (Ebu't-Tayyib), Abdülhâlık, Ali Zeynelâbidîn, Muhammed Ebu'n-Necâ, Muhammed Ebu'r-Ridâ, Ali Kureyş, Abdülaziz Ebü'l-Mecd şeklinde devam ederek İbrahim ed-Desûkî'de son bulmaktadır.²⁷

²³ El-Kerkî, s.15; Ca'ferî, s. 18; Veterî, s. 48.

²⁴ Ebü'l-Yezid el-Mehdî, **Mecmûu Evrâdi Seyyidi İbrahim ed-Desûkî**, Kahire, Dârü'l-Cudiyye, 2009, s.13. Ebü'l-Mevahib Şa'rânî, **Veliler Ansiklopedisi et-Tabakâtü'l-Kübra**, c.2, İstanbul: Erkam, 1986, s.656; Şa'rânî, s.656.

²⁵ Vassaf, c.2, s.290-292; Vassaf, c.1, s. 311.

²⁶ Veterî, s.49; Hocazade Ahmed Hilmi, **Hadikatü'l- Evliya'dan Pir-i Tarikat Seyyid Ahmed Bedevi ve Seyyid İbrahim ed-Desûkî**, İstanbul: Şirket-i Mürettibiye Matbaası, 1318, s.30-31.

²⁷ Hasan Şemme, **Meserretü'l-Ayneyn**, s.5.

Veterî ve Hasan Şemme'nin bahsedilen eserleri ile Abdurrauf Sa'd'ın *Cevhera* ve Ali Paşa Mübarek'in *Hitatü't-Tevfikıyye* isimli eseri karşılaştırıldığında şecerenin Muhammed el-Cevad'a kadar olan kısmının aynı şekilde yer aldığı görülür. Bundan sonraki kısımda ise Abdurrauf Sa'd'ın *Cevhera*'sında Ali el-Hadi olarak geçen isim diğer eserlerde yalnızca 'Ali olarak geçer. Devamında *Cevhera*'da Ebul'Kasım Musa olarak zikredilen isim Veterî de Ebü'l-Kâsım ez-Zeki, Mübarek'te ise Ebü'l-Kâsım olarak yer alır. Abdülhalık'tan sonra Veterî'de Cafer olarak zikredilen isim *Cevhera*'da Abdullah el-Kazım, *el-Hitat* eserinde ise Abdullah el-Katim olarak küçük lafız farklılıkları ile birlikte zikredilmiştir. Mübarek'in Ebu't-Tayyib olarak zikrettiği isim Hasan Şemme'nin şerhinde Musa el-Kaim olarak yer alır.²⁸ Hallenberg çalışmasında Desûkî'nin çeşitli kaynaklarda yer alan şeceresine farklılıkları ortaya koyacak biçimde yer vermiştir.

Bu farklılıkları yanında dört farklı eserde şecere şu şekilde sona erer: Veterî'de; Abdülhalık, en-Neca, Muhammed, Kureyş, Ebü'l-Mecd, İbrahim ed-Desûkî. Mübarek'in eserinde; Abdülhalık, Zeynelabidin, Ebu'n-Necâ, Muhammed, Kureyş, Ebü'l-Mecd İbrahim ed-Desûkî. Hasan Şemme'de; Musa el Kaim'den sonra doğrudan Zeynelabidin'e geçerek Ebu'n-Neca, Muhammed, Ebu'r-Rida Ali Kureyş, Abdülaziz Ebü'l-Mecd ve İbrahim ed-Desûkî'de sonlanır. Abdurrauf Sa'd'ın *Cevhera* eserinde ise Abdülhalık, Zeynelabidin, Ebu'n-Neca, Muhammed, Kureyş, Ebü'l-Mecd ve İbrahim ed-Desûkî olarak nihayete erer.

Şeyh Ahmed Celâleddîn el-Kerkî *Lisânü't-Ta'rifte* tüm bu rivayetleri karşılaştırdıktan sonra İbrahim ed-Desûkî'nin şeceresini şu şekilde özetlemiştir: İmam Burhânuddin İbrahim b. Abdülaziz Ebü'l-Mecd b. Ali Kureyş b. Muhammed Ebu'r-Rızâ b. Muhammed Ebu'n-Necâ b. Ali Zeynelabidin b. Abdülhâlık b. Muhammed Tayyib b. Abdullah el-Kâsım b. Abdülhâlık b. Musa el-Kâzım b. Ca'fer es-Sâdık b. Muhammed el-Bâkır b. Ali Zeynelabidin b. İmam Hüseyin b. Ali (r.a)²⁹

1.5 Lâkap ve Nisbeleri

---

²⁸Hallenberg, s.82-83.

²⁹Ca'ferî, s.18.

Makâmının yüceliği ile bilinen Seyyid İbrahim ed-Desûkî hayatı boyunca Desûkî, Seyyid, Şerif, Ebü'l-Ayneyn, Burhânül-mille ved-dîn, Kutbü'l Aktab gibi lakap ve nisbelerle anılmıştır.³⁰ Münâvi *Tabakât*'ında onu irfâni ilimlerin sırlarına vâkîf, Allah Teâlâ'nın gayb sırlarını izhar ettiği tarikat büyüklerinden ve hakikat mertebelerinde yüksek derece sahibi bir veli olduğundan bahseder. Behî ise onun hakikatin kâbesi ve tarikatın denizi olduğunu söyler ve onu kerâmetleriyle meşhur olan kutbu'l-aktâb olarak tavsif eder.³¹

Desûkî'nin Kutbu'l-aktâb olarak anılması Allah Teâlâ'nın onlar hürmetine âlemi koruduğu dört veli olarak bilinen evtâddan biri olmasıyla ilişkilendirilir. Bu mertebe Kutbiyyet-i Kübra olarak bilinen ve Hz. Peygamber'in Peygamberliğinin bâtını olarak görülen mertebedir. Bu mertebe zaman zaman kutbu'l-âlem, kutbu'l-ekber, halife, kutbu'z- zaman ve gavs adını da alır.³² Buna göre ekmeleliyyet Peygamber sav'e mahsus olan bir hususiyet ve kutupluk da onun varislerinin sahip olduğu bir sıfat olduğundan dolayı İbrahim ed-Desûkî Kutbü'd-Desûkî olarak anılmaya layık görülmüştür. İbrahim ed-Desûkî'ye ilk olarak Celâleddin Kerkî daha sonra da Şernûbî tarafından kutb ünvanı verilmiştir.³³ Hasan Şemme'nin şerhinde ve Haririzade'nin *Tıbyan*'ı gibi pek çok eserde yer alan Desûkî'ye ait sıfatlardan birisi de Kutbü'l Aktâb'dır.³⁴ *Cevhera*, kutb olarak onun yüksek mevkisini öven şiirler bakımından zengindir. Desûkî'nin kendisi de bazı şiir ve menkıbelerde bu hususiyetin kendisinde olduğundan bahsetmiştir. Kerkî'nin *Lisânü't-Ta'rif*'inde bahsedildiği gibi beş yaşındayken kutb ünvanını aldığından bahsedilen Desûkî'nin başka bir örnekte on yaşında kutbu'l-muhabbe olduğundan bahsedilir. On dört yaşındayken en mükemmel ve eşsiz evliya olduğu ve on altı yaşında kutbu'l-gavs olduğu belirtilmiştir.³⁵

Şernûbî *Tabakât*'ında İbrahim ed-Desûkî'nin çocukluğu hakkındaki keametlerden bahsettiği bir metne yer vermiş ve Desûkî'yi diğer velilerin makamından daha yüce bir makama yerleştirmiştir. Aynı eserde Desûkî henüz bir yaşındayken kutb

---

³⁰ Haririzade, ,s.110a.

³¹ Halefullah, s.86; Haririzade, s.122a.

³² Süleyman Ateş, "Kutub", **DİA**, 2002, XXIV, s.498.

³³ Ahmed b. Osman eş-Şernûbî, **Dört Kutbun Gizemli Dünyaları**, aktaran. El-Bulkînî, trc. Naim Erdoğan, İstanbul, Ocak Yayıncılık, 2002, s. 16.

³⁴ Hasan Şemme, s.5; Tıbyan, 122a.

³⁵ Hallenberg, s.192.

hakkında konuştuğundan bahseder. İki yaşındayken kutbun kendisine hizmet ettiğini, üç yaşında Kur'an'ı okuyabildiğini ve gayb ilimleriyle uğraştığını, beş yaşındayken Levh-i Mahfûz'daki her şeyi okuduğunu ifade etmektedir. Altı yaşındayken tüm dünyaya hakim olduğunu, yedi yaşındayken itmi'nan haline eriştiğini ve on yaşına geldiğinde ise kutbu'l-muhabbe olduğunu söyler. Daha sonra on iki yaşında Kürsî'ye oturduktan ve müridlerini hüsrandan mutluluğa, cehennemden cennete yönlendirdikten sonra on dört yaşında en büyük tek kutup (kutbu'l-ferdaniyye) mertebesine ulaştığını söyler. On beş yaşında Ayet-el Kürsî'nin sırlarını çözüp kırk altı senesi diri ve yirmi dört senesi ölü olmak üzere tam yetmiş sene Gavs kutupluğu yaptığından bahseder.³⁶

İbrahim ed-Desûkî kutb olduğunu manzum olarak *Cevhera*'da da şu şekilde anlatmıştır: "Benim adımlarım her bir evliyanın üzerindedir, en yüksek olan Ahmed er-Rifâî'nin bile. Benden önceki her kutbun yaptığı gibi her evliyâ bana yemin eder. Benden sonra kimse benim makamıma ulaşamamış benimle Allah Teala arasındaki kurbiyete hiç kimse sahip olamamıştır. Allah Teâlâ Peygamber'den sonra vahiy gönderseydi ben elçi olurum. Peygamber (sav)'in ruhaniyetinden başka ne bir şeyhim ne de örneğim (kudve) vardır. Kutbiyyet ile şereflendirildim, her şeyin ekseni benim etrafımdadır. Bedenim varlığın kanıtıdır. Ruh ve âlem benim cennetimdir. Velâyetin güneşi benim."³⁷Burada Desûkî kendisinden önce gelen veli Rifâî'den bile üstün olduğunu söyleyerek kutbu'l-ferdâniyyetü'l-kübra olduğuna vurgu yapmaktadır. Ayrıca Şernûbî'nin naklettiğine göre Seyyid İbrahim ed-Desûkî'nin Aktâb-ı Erbaa'dan biri olduğuna dair hem kendi dilinden hem de pek çok kaynakta bilgiler bulmaktayız. *Cevhera*'da yer alan bir bölümde Desûkî kutbiyyetiyle evtâdın arasında olduğunu şöyle ifade etmiştir: "Allah'ın evliyalı olan bizler hep var olan ve olacak olan yüce Allah'ın ve Resulü Muhammed'in ruhani temsilcileriyiz. Yüce Allah beni Peygamber (sav)'in nurundan yarattı. Allah Resulü Muhammed (sav)'e bakıp 'İbrahim öne çık' dedi ve öne çıktım. Allah bana 'İbrahim tüm evliyaların başı olacaksın' dedi. Allah'ın Resulü bir nur şeklinde Allah Teala'nın önünde duruyordu." Bu minvalde Abülaziz ed-Debbağ da İbrahim ed-Desûkî'nin büyük evliyaların (evtâd) arasında olduğunu söylemiş ve her

³⁶ Şernûbî, s.16; Hallenberg; s.194.

³⁷ Şernûbî, s. 25; Hallenberg, s.192-193.

evliyanın kendinden öncekilerin üstünde olmak istemesinden dolayı kendisini üst bir mevkide gördüğünü belirtmiştir.³⁸

Şernûbî'nin *Keşfü'l-Guyûbî* adlı eserinde İbrahim ed-Desûkî'nin diğer üç kutbun dördüncüsü olduğuna dair yaşadığı bir olaydan bahsedilir. Diğer üç kutup İbrahim ed-Desûkî'ye seslenerek ³⁹ “Bizim dört kişi olduğumuzu ve bizden biri olduğunu nasıl biliyorsun?” deyince İbrahim ed-Desûkî de “Allah'a yakın dört tane meleğin olduğunu bilmiyor musunuz? (mukarrabûn melekleri)” diye sorar. Onlar da “bu doğru “derler. ‘Kitapların dört tane olduğunu da mı bilmiyorsunuz?’ der ve devam eder: ‘Dünyanın dört sütunu (erkan) olduğunu bilmiyor musunuz?’ ‘Peygamber’in özel dört nâibi olduğunu bilmiyor musunuz? “İbrahim olduğumu bilmiyor musunuz?” Diğer kutuplar tüm bu söylenenleri tasdik ettikten sonra onlara “ben dördünüzden biriyim ve bu dünya hariç tüm konularda öncünüzüm. Bu yüzden hissemi verin ve beni hor görmeyin.” diye cevap verir. Bunun üzerine diğer veliler: “İbrahim bizden korkmanı gerektirecek en ufak bir sebep yok.” derler.⁴⁰

Anlatının bir başka versiyonunda ise; "Siz bilmiyor musunuz, mukarreb melekler dördtür? Kitaplar dördtür, bunu bilmiyor musunuz? Bilmiyor musunuz, dünyanın yönleri de dördtür? Bilmiyor musunuz, sahabenin havassı da dördtür? diye sorduğunda diğerleri tüm bu sorulara 'Evet' deyip onu tasdik ettiklerinde İbrahim ed-Desûkî “İşte ben de böylece sizin dördüncünüzüm." demiştir.⁴¹

İbrahim ed-Desûkî'nin lakaplarından biri de Ebü'l Ayneyn'dir. Desûkî'nin birçok eserde bu isimle anıldığına şahit oluruz. İlk defa Kerkî'nin eserinde rastladığımız bu ifadeye Hasan Şemme'nin *Meserretü'l-Ayneyn*'inde olduğu gibi pek çok eserde rastlamaktayız.⁴² İki gözlü anlamına gelen Ebü'l-Ayneyn lakabının Desûkî'ye verilışı dört yaşındayken tıpkı iğnenin gözü gibi keskin bir bakış açısına sahip olması ve

---

³⁸ Hallenberg, s.194.

³⁹ Şernûbî, s.48-49.

⁴⁰ Baş, s.192-193; Şernûbî, s.60.

⁴¹ Baş, s.191.

⁴² el-Mehdî, s.3; Hasan Şemme, s.5.

batıdan doğuya kadar görebilmesine dayandırılır. Desûkî'nin daha küçük yaşlardan beri çok keskin bir bakışa sahip olduğu ifade edilir.⁴³

Ebü'l-Ayneyn ifadesi aynı zamanda seçkin bir kişi, varlık anlamına gelen ‘iki varlığın ustası’ olarak da çevrilebilir. Desûkî çok uzak yerleri sanki yakından görmüşçesine tasvir etmişti. Fıkıhı ve tasavvufu tasnif etmeyi başarmıştı. Bu isim onun hem bir fakîh olarak zâhirî ilimlere hem de hakikat ilmi yani bâtinî ilimler bakımından olan bilgisine bir atıf olmaktadır.⁴⁴ İmam Abdülbakî onun Ebü'l-Ayneyn olarak çağırıldığını çünkü şer'î ilimler alanında uzman olabilmek için fıkıh alanında uzmanlaştığını belirtmiştir. Ayrıca onun şeriat, tarikat, ma'rifet, hakikat, ahlak ve ruh ilimlerinin derinliklerine daldığını ifade eder. Abdülbakî'ye göre o Ebü'l-ayneyn'dir. Çünkü iki varlığın ustası olarak hem şeriatın inceliklerine hem de manevi hakikate erişebilme yeteneğine sahiptir. Ayrıca 1984'ten kalma bir kitapçıkta yazan bir bilgide Desûkî'nin yirmi üç yılını hem şeriat ilimleri ve hem de hakikat (tasavvufi terbiye) üzerine eğitim vererek geçirdiğini bu sebeple onun Ebü'l-ayneyn (İki gözlü) olarak adlandırıldığı yazmaktadır.⁴⁵

Amir en-Neccâr, Desûkî'nin bir kerameti olan enbiyayı ve melekleri görmesi ve Allah'ın kendisine gayb ilmini ve sidre-i müntehâ ilmini ihsan etmesine dikkat çekerek Desûkî'nin Hallâc'ın gördüklerinden daha fazlasını gördüğünü ve Hallac ene'l-hak derken Desûkî'nin de aynü'l-hak olduğunu ifade ettiğini söyler. Tüm bunlar üzerine İbrahim ed-Desûkî'ye bu lakabın verilmesini garip karşılamamak gerektiğini vurgular. Çünkü Desûkî de kendisinin dünyayı hem zahirî hem de batınî ilimler cihetinden gördüğünü söylerdi.⁴⁶

Desûkî ayrıca Burhânü'd-din ve'l-mille lakabı ile de tanınmıştır. Bu ismin anlamı ise "ilmiyle, düşünce sistemiyle, öğretileri ve karakteriyle hayatı boyunca hem doğuda hem de batıda hakikatin delili olması"dır. Bununla birlikte Burhânü'd-din lakabı kaynakların hepsinde kabul gören ancak çıkış noktası hakkındaki iddiaların zayıf olduğu bir kullanımdır. Kerkî *Lisânü't-Ta'rif*'te Burhâniyye isminin tarikata neden

⁴³ Hallenberg, s.186-187.

⁴⁴ Halefullah, s.112.

⁴⁵ Hallenberg, s.186- 187.

⁴⁶ en-Neccâr, s.251; Şernûbî, s.14.

verildiği konusunda net bir bilgi olmadığını, İbrahim ed-Desûkî' ye atfedilen bu lakabın kaynağını tam olarak belirleyemediğini ifade etmektedir. Ancak Burhanüd-din ve'l-mille isminin, tarikatının doğu ve batıya yayılacak kadar etkili olacağına dair Desûkî'nin daha önce söylediği bir dizeye atıfla, tarikatın yaygınlaşması ile bağlantılı olarak verilmiş olabileceğine değinir. Desûkî söz konusu dizede ne dünyanın günlerinin ne de kendisinin sona ereceğini ve tarikatının iki yöne de yayılincaya kadar büyüyeceğini ifade etmektedir.⁴⁷ Tarikatının birçok bölgeye yayılması da adeta bu ismi ispatlar nitelikte olmuştur.⁴⁸

1.5 Ailesi

Kaynaklarda Seyyid İbrahim ed-Desûkî'nin ailesiyle ilgili geniş bilgi bulunmamaktadır. Babasının ismi Abdülaziz, lakabı Ebü'l-Mecd b. Kureyş'tir. O Muhammed b. Harun (Sanhûrî)'nin⁴⁹ dostlarından arif Ebü'l-Mecd ed-Desûkî olarak bilinirdi. Desûkî kadar tanınmış bir şahsiyet olmayan babası çevresi tarafından kendini Allah yoluna adanmış bir dindar olarak görülürdü. Hasan Şemme *Meserretü'l-Ayneyn* isimli şerhinde Ebü'l-Mecd Abdülaziz'in Desûk'a, hayatının bir kısmını geçirdiği Nil'in batısındaki Markus köyünden geldiğini ifade etmektedir. Ebü'l-Mecd'in Rifâiyye tarikatına bağlı olduğuna ve ailesinde Rifâiyye tarikatına bağlı birçok veli bulunduğuna dair rivayetler bulunmaktadır.⁵⁰ Yine Ebü'l-Mecd'in Rifâi şeyhlerinden Ebü'l-Feth Ebü'l-Ganâim el-Vasıtî'nin damadı ve halifesi olduğu belirtilmektedir. Vasıtî'nin de XII. yüzyılda Irak'tan Mısır'a gelen Rifâiyye tarikatına bağlı bir şahsiyet olduğu belirtilmektedir. İbrahim ed-Desûkî kardeşi Ebü'l-İmran Musa ile birlikte babasından Rifâi hırkası giymiştir. Babası Ebü'l-Mecd'in, İbrahim ed-Desûkî henüz küçük

---

⁴⁷ El-Kerkî, s.15; Kerkî'nin *Lisânü't-Ta'rifte* yer verdiği Desûkî'ye ait dizeler şu şekildedir: "Ne Dünya ne de onun günleri (ömrü) asla son bulmayacak, Tarikatım yeryüzünde doğudan batıya yayılincaya dek."

⁴⁸ El-Kerkî, s.15.

⁴⁹Halefullah, s.16. Sanhur eskiden olduğu gibi günümüzde de ismi bilinen Mısır'ın en kadim şehirlerinden biridir. Kaynaklarda ticaret bakımından oldukça aktif, büyük çarşıları, han ve hamamları ile ünlü olan bir yerleşim yeri olarak anlatılır. Münâvî ise Muhammed b. Harun'un Desûkî'nin babası Ebü'l-Mecd'in dostlarından ve o dönemin Rifâi tarikatına mensup velilerinden biri olduğunu Sanhur'da yaşadığını ve burada bir zaviyesi olan meşhur bir veli olduğundan bahseder. İbn Harun'un kabri de Sanhur'da bulunmaktadır.

⁵⁰ Hasan Şemme; s. 5.

yaşlardayken vefat ettiğini belirten görüşlerle birlikte kaynakların çoğunluğu babasının Desûkî yirmi üç yaşındayken vefat ettiği noktasında ittifak etmiştir.⁵¹

Desûkî'nin annesi hakkında kaynaklarda babasına nisbeten daha çok bilgi bulunmaktadır. Çünkü Desûkî'nin kerametleri mevzu bahis olduğunda birçok defa annesi bu olayların içinde anılmıştır. Desûkî henüz doğmadan önce hamileliği boyunca annesini korumasını mucizelerinden biri olarak sayar. Desûkî'nin velayet haberini veren İbn Harun Desûkî doğmadan önce Ebü'l-Mec'd'i gördüğünde saygıdan ayağa kalkardı. Daha sonra annesi İbrahim ed-Desûkî'ye hamile kaldığında İbrahim ed-Desûkî'nin velayetine dair onda gördüğü bazı işaretlerden ötürü bu hürmeti artık Seyyide Fatıma için göstermeye başlamıştı.⁵²

İskenderiye'de doğan Seyyide Fatıma bazı kaynaklarda Rifâiyye'ye bağlı bazılarında ise Şâzeliyye'ye bağlı olarak gösterilmiştir. Rifâiyye'ye bağlı olduğunu iddia eden kaynaklar ondan Ebü'l-Feth el-Vâsıtî'nin kızı Fatıma el-Vasıtıyye olarak bahsederken, Ebü'l Hasan eş-Şazeli'nin kız kardeşi olduğunu savunan kaynaklarda ise ismi Fatıma eş-Şâzeliyye olarak geçer.⁵³ Halefullah'ın Desûkî'ye dair yazdığı biyografik eserinde annesi Seyyide Fatıma binti'l-Kutbü'l-Ârifbillah Ebi'l-Feth Ebi'l-Ganâim el-Vâsıtî ismiyle Ahmed er-Rifâi'nin neslinden ve halifelerinden biri olarak geçer.⁵⁴

Kaynaklar İbrahim ed-Desûkî'nin kardeşleri arasında en çok Kutbu'd-Desûkî'den bir yaş küçük olan öz kardeşi Şerefüddin el-İmran Musa'dan bahsetmektedir. Ebü'l-İmran Musa, İbrahim ed-Desûkî'nin en büyük kardeşi ve ilk halifesi olarak kabul edilir. Desûkî'nin *Cevhera* adlı eserine göre kendisinden bir veya iki yaş küçük olan kardeşi Seyyid Musa hicrî 658 (1260) yılında doğmuş ve hicri 739 (1355) yılında yetmişli yaşlarında iken İskenderiye'nin Seğar bölgesinde vefat etmiştir.⁵⁵ İskenderiye'de şer'i ilimler üzerine eğitim almış ve hayatının büyük bölümünü Kahire'de bulunan Elfiyye camisinde geçirmiştir. Kabri Desûk'ta İbrahim ed-Desûkî'nin hemen yanında bulunmaktadır. Bir grup müridini toplayıp Bedeviyye

⁵¹ Halefullah, s.13; Mehmet Demirci, “Desûkî, İbrâhim b. Abdülazîz”, **DİA**, IX, s.212.

⁵² Hocazade Ahmed Hilmi, **Hadîkatü'l-Evliyâ'dan Pîri Tarikat Seyyid Ahmed Bedevî ve Seyyid İbrahim ed-Desûkî**, İstanbul, Şirket-i Mürettibiyye Matbaası 1318, s.244.

⁵³ Hasan Şemme, s.6; el-Mehdî, s.14; Vassaf, c.I, s.311-312; Halefullah, s.13.

⁵⁴ Halefullah, s.13; Demirci, IX, s.212.

⁵⁵ Halefullah, s.287.

tarikatını yayan Ahmed el-Bedevî'nin müridi Abdülâl⁵⁶ gibi Seyyid Musa da Desûkiyye tarikatının İbrahim ed-Desûkî'den sonra temsilcisi olan isimdir. Kaynaklarda haklarında pek fazla bilgi olmamakla birlikte diğer kardeşleri kabri Desûk yakınlarındaki Sanhur köyünde bulunan Ali el-Fasih, kabri Abdurrahman el-Aydarûsi'nin yanında Mısır'da Seyyide Zeyneb camisinde bulunan Muhammed el-Kirş El-Atriş, Mısır'da ve Seyyide Fatıma en-Nebeviyye'nin karşısında medfun Abdallah el-Kureyş, Desûkî'nin üçüncü nesil torunu ve beşinci halifesi olarak bilinen Eyyûb ve İbrahim ed-Desûkî on beş yaşındayken Ezher'de Seyyid Musa ile eğitim aldıkları dönemde onlarla birlikte olan el-Karis'ten bahsedilmektedir.⁵⁷

Şerefüddin Musa el-İmran ve Eyyûb dışındaki kardeşleri hakkında verilen bilgiler sağlam kaynaklara dayanmamaktadır. Bu iki kardeşin dışındakiler ancak 20. yüzyılda yazılmış kaynaklarda anılmakla birlikte daha eski kaynaklarda isimlerine rastlanmamaktadır. Bu kardeşler arasında Desûkî'nin ilk halifesi olması hasebiyle Şerefüddin Musa el-İmran en çok bilinen ve hakkında en çok bilgi verilen kardeşidir.⁵⁸

Kaynaklar Desûkî'nin vefatı hakkında sınırlı bilgilere yer vermektedir. Kerkî'ye atfedilen bilgilere göre ölüm zamanının yaklaştığını fark eden İbrahim ed-Desûkî kardeşi Ebü'l-İmran Musa'nın yanına Kahire'ye bir müridini gönderir ve müridi aracılığıyla ona manevi bir nasihatte bulunup, zâhiri bırakıp bâtınına yönelmesini söyler. O dönem Seyyid Musa Ezher'de eğitim vermektedir. Müridi haberi getirdiğinde Şerefüddin Musa'nın nefsi kötülüklerden arındırma bahsini anlatmaktadır. Müridi kardeşine Kutbu'd-Desûkî'nin mesajını bildirir. Seyyid Musa mesajı duyduğunda zaman kaybetmeden Desûkî'ye doğru yola çıkar. Ancak vardığında İbrahim ed-Desûkî'nin vefat etmiş olduğunu görür. Desûkî'nin öleceğini fark ettiği anda kardeşi Ebü'l Musa'yı çağırması ve ona halifeliği bırakması, tarikatın kendisinden sonraki varisi olarak

---

⁵⁶ Baş, s.269. Ahmed el-Bedevî'nin halifesi olan Abdülâl Bedevî'den sonra tarikatın hilafet nizamını düzenleyen kişidir. Bedevî'nin mirasını ihya etmeye çalışmış ve vasiyetiyle ondan sonra zaviyeler kurmuş olan Abdülâl Bedevîyye'nin teşekkülünde en etkili isimlerden biridir.

⁵⁷ Hallenberg, s. 90.

⁵⁸ Hallenberg, s.90,112; Halefullah, s.287.

kardeşini seçtiğinin bir ifadesidir. Böylece İbrahim ed-Desûkî'nin vefatıyla birlikte tarikatın ilk halifesi Ebü'l-İmran Musa olmuştur.⁵⁹

1.6 Tahsili

İbrahim ed-Desûkî hakkındaki menkıbelerin bildirdiğine göre henüz küçük yaşlarında dikkatleri çeken derin bir anlayış ve idrak kabiliyetine sahiptir. Annesi çocukluğundan itibaren Desûkî'nin sahip olduğu üstün zekadan bahseder. Kaynaklar onun dört günlükken annesiyle Arapça konuşabildiğini, üç yaşındayken Kur'an-ı Kerim'i okuyabildiğini ve dört yaşındayken ilmi eğitime başladığını naklederler. İbrahim ed-Desûkî'nin öğretmeninin sorduğu sorulara verdiği cevaplardan ve zihin okuma gibi bazı olağanüstü hallerinden dolayı etrafındakileri ürküttüğünden söz edilir. Hocası İbrahim'e dair anlatıldığı üzere daha beşikteyken oruç tuttuğu sıralarda bunun bilincinde olup olmadığını sorar. İbrahim ed-Desûkî ise ona şöyle cevap vermiştir: "Allah bilinçsizce ibadet edenin ibadetini kabul eder mi? Habibim ellerimden tuttu ve fena mertebesine yükseltti. Onu gördüm ama gözlerimle değil. Onunla konuştum ama kendim olarak değil. Beni safâ kürsisine oturttu ve orada vefâ kasesinden içtim. Velâyet sancağını bana verdi. Azap ve imtihan denizinden tattım. Ondan gelene razı oldum. Şayet bana ölüm kasesinden de içirseydi içerdim. Acı çektirse idi çekerdim. Ve bana belanın her türlüleriyle eziyet etseydi onları hoş karşılardım. Tehlikeli yerlere gitmem gerektiğini söylese giderdim. Ben istediğim için değil o istediği için O'nunlayım. Evvelde O beni murad ettiği için ben O'nun müridi oldum."⁶⁰ Tüm bu olaylar üzerine babası Ebul'l-Mecd oğlunun kabiliyetini fark edip manevi eğitim almadıkça doğru şekilde davranmayı öğrenemeyeceğinden korktuğu için onu seyr-i sülûk eğitimine yöneltmiştir.⁶¹

Desûkî'nin aldığı eğitim sürecinden kaynaklarda farklı şekillerde bahsedilmiştir. Onun tahsil hayatını hem seyr-i sülûk hem de küçük yaşlarda Desûk'ta başlayan ilk eğitimi ve daha sonra Ezher'de devam eden üniversite eğitimi olmak üzere iki açıdan değerlendirebiliriz. İbrahim ed-Desûkî'nin aldığı tarikat terbiyesi hakkında

⁵⁹Hocazâde Ahmed Hilmi, **Hadikatü'l-Evliyâ**, çev. Yakup Kenan Necefzade, İstanbul: Yeni Şark Maarif Ktp., 1966, s. 247; Haririzade, s.111b.

⁶⁰ el-Mehdî, s.19; el-Kavukçi, s.4a.

⁶¹ Halefullah, s.18-19; Hallenberg, s.114-115.

kaynaklarda şeyhlerine dair detaylı bilgilerin olmaması ve kendisindeki ilmin vehbî olduğuna vurgu yapılması onun yaşayan bir mürşid rehberliğinde seyr-i sülûk'a tabi olmadığını düşündürmektedir. Bir örneğini daha önce Ahmed el-Bedevî'de gördüğümüz "Rasulullah'ın vehbettiğinden başka şeyhim ve bir yol göstericim olmadı." sözüne benzer bir sözü Desûkî'nin de ifade ettiğini görmekteyiz. "*Benim ne şeyhim ne de önderim var/ Yalnız bana ilk gelen Tâha var.*"⁶² gibi sözü İbrahim ed-Desûkî'nin seyr-i sülûk eğitimini Hz. Peygamber (sav)'in ruhaniyetinden yani üveysi yolla aldığını düşündürebilir.⁶³ Desûkî ayrıca bir arifin makamı tamam olduğunda Allah Teala'nın onu vasıtasız olarak ilme mirasçı kılacağını ifade etmiştir.⁶⁴ Halefullah da bu bilgileri doğrularak onun *Hakâyık* adlı eserinde yer aldığı gibi bir fakih ya da muallimi olmadan bir köyde büyüdüğünü Allah Teala'nın, Peygamberin ve vehbettiği ilmin, en yüce velilerin ve Allah Teala'nın nurunun Seyyid İbrahim ed-Desûkî ile birlikte olduğunu ifade etmektedir. Desûkî ise *Hakâyık* adlı eserinde bunu "Nebî (sav) sağ eliyle benden bir söz aldı ve o anda bütün işlerin perde arkası bana göründü, manevi sırlar bana ayân oldu." diyerek vurgulamıştır.⁶⁵

Ancak bu sözlerinden yola çıkarak İbrahim ed-Desûkî'nin tarikatı vasıtasız bir şekilde aldığı fikrini kabul etmek mümkün gözükmemektedir. Çünkü çocukluk yıllarında babasından Ahmedî hırkası giydiği bilgisi buna izin vermemektedir. Ayrıca Desûkî'nin Sühreverdiyye, Rifâiyye, Şâzeliyye ve hatta Bedeviyye ile olan bağlantıları tezin ikinci bölümünde ortaya konmuştur. Tüm bunlara bakarak Desûkî'nin vasıtasız olarak tarikat aldığını kabul etmek çok zordur. Desûkî'nin serdettiği bu sözlerin henüz çocukluk yıllarında bir mürşide bağlanmadan önce söylemiş olduğu dikkate alınırsa Desûkî'nin kendisine vehb edilen bazı sırlar ve yaşadığı manevi haller üzerine bu ifadelerde bulunmuş olacağı düşünülebilir.

İbrahim ed-Desûkî daha küçük yaşlardan itibaren geceleri uyanık kalır, gündüzleri oruç tutardı, Allah'a vasil olmak için zikir ile meşgul olur ve tüm sır perdesi onun için aralanırdı. Allah onu diğer insanlardan farklı ve sırlarına muttali kıldı. Ona melekût aleminin kapılarını açtı ve onu velilik mertebesine erdirdi. İbrahim ed-

---

⁶² Kavukçi, s.3.

⁶³ el-Mehdî, s.23.

⁶⁴ en-Neccar, s.253.

⁶⁵ Ca'ferî, s.46; Halefullah, s.55.

Desûkî'nin sürekli uyanık kalarak oruç tuttuğunu ve Kur'ân-ı Kerîm okuyup Allah'ı zikretmekle meşgul olduğunu fark eden babası onun için bir halvethane inşa ettirmiştir. Bir görüşe göre Desûkî seyr-i sülûk eğitimine devam ederken aynı zamanda Sanhur'a⁶⁶ gidip gelerek eğitim ve öğretimine devam etmiştir. Hocasının Muhammed b. Hârûn olup olmadığı hakkındaki bilgiler açık değildir. Ancak kaynaklarda Ali Nâfis adlı biri olduğuna dair ifadeler vardır.⁶⁷

İmam Şa'rânî eserinde İbrahim ed-Desûkî'nin Desûk'ta aldığı temel eğitimden sonra manevi tekâmülünün gelişmesine dair Desûkî'nin altı yaşındayken Allah (cc)'ın ona yüce âlemlerde olup bitenleri gösterdiğini, sekiz yaşına bastığı zaman göğün sırlarını çözmeye muktedir olduğunu, on dört yaşına geldiği zaman Seb'ul-mesâni diye tabir edilen manayı bir harf olarak gördüğünü nakleder. Bizzat İbrahim ed-Desûkî tarafından serdedilen ifadelerde yanan ve helak olan insan ve cin tâifesini yine o manada gördüğünü ve bütün bunları gördükten sonra Allah'a hamd edip, tüm olanları idrak ettikten sonra sukûn halindeki hareketi geçirme ve hareket halinde olanları da sukûne kavuşturma yollarını bulduğunu nakletmektedir."⁶⁸

Desûkî manevi tekâmülüne dair halvette yaşadığı bir olaydan bahsederek, evinde oturduğu sırada birden uyku halinin bastırıldığını ve içinden bir sesin "İbrahim uykun beni görmeni ve müşahede etmeni engelliyor. Gafillerin arasında olmaktan hoşnut musun?" dediğini ve dehşet içerisinde ayağa fırladığını anlatır. Bu vakıa Desûkî'ye göre onun makamının habercisidir.⁶⁹

Kur'ânı hıfz ettikten sonra on beş yaşına kadar Şafîî fıkhı üzerine eğitim alan İbrahim ed-Desûkî'nin sonrasında Desûk'ta halvete girdiği de iddia edilmektedir. Bazı kaynaklara göre yirmi yıl süren halvetini yalnızca babasının vefatı üzerine onun cenaze namazını kılmak için bırakmıştır. Yirmi yıl kadar halvethânesinde mücâhede ve tefekkürle meşgul olduktan sonra babasının cenaze namazını kılmak için çıktığı bu

---

⁶⁶ Halefullah, s.16-17. Sanhur Desûkî'nin babasının arkadaşı, Rifâîyye tarikatına mensup bir veli olan İbn Harun'un memleketiydi. İbn Harun burada kendi zaviyesi ve bir grup takipçisiyle birlikte yaşamaktaydı. Kaynaklarda Samanhur ismiyle de yer almaktadır.

⁶⁷ Halefullah, s.49; Hallenberg, s.107.

⁶⁸el-Mehdî, s.18; Şa'rânî, c.2, s. 660; en-Neccar, s.251.

⁶⁹ Halefullah, s.63.

halvethaneye tekrar dönmek istediye de dostlarının ricası üzerine bundan vazgeçmiştir. Bundan sonraki zamanlarında ise müridlerinin irşadıyla uğraşmıştır.⁷⁰

İbrahim ed-Desûkî'nin on beş yaşında okuldaki temel eğitimini tamamladıktan sonra kardeşleri Seyyid Musa ve el-Kâris ile birlikte Ezher'de yirmi yaşına kadar eğitim aldığına dair bilgiler de mevcuttur. Burada Desûkî'nin şer'i ilimler, tasavvuf, dil ve edebiyat alanlarında mütehasşislaştığı ciddi bir bilgi birikimine sahip olduğundan bahsedilir. Arap dili ve edebiyatı yanında Süryanice'yi de iyi bir şekilde bildiği bazen de Farsça konuştuğu söylenmektedir. Diğer bildiği diller arasında İbranice ve Zencî dili (Afrika'da konuşulan bir dil) de vardır. Tüm bunların yanında kerametvari bir şekilde kuşlar ve yabani hayvanlarla konuşabildiğinden söz edilir. Desûkî'nin dini konulara olan yatkınlığı eseri *Cevhera*'da "O, ilimlerde ustalaşmış ve ârifünü bilenlere rehber olmuştur." ifadesiyle vurgulanmaktadır.⁷¹

Bir görüşe göre ise Desûkî'nin aldığı medrese eğitimi ve seyr-i sülûk terbiyesi iç içedir. Buna göre on yedi yaşında temel eğitimini tamamladığında halvete girmiş ve seyr-i sülûk ile meşgul olmuştur. Bu farklı görüşler karşısında Halefullah, İbrahim ed-Desûkî'nin beş yaşlarındayken inzivaya çekilip yaklaşık yirmi yıl halvete kaldığını, bundan sonra da müridlerinin ısrarı üzerine tekrar halvete dönmediğini ve halvetten çıktuktan sonra da yirmi yıl boyunca talebelerinin eğitimiyle uğraştığını belirtmektedir. Burada Halefullah Sanhur'da eğitim aldığıyla ilgili bir bilgiye yer vermemiştir. Babasından Rifâî hırkasını giymiş olan Desûkî sonrasında ise Necmeddin İsfahânî vasıtasıyla Sühreverdiyye tarikatına sülûk etmiş ayrıca Şâzeliyye tarikatından da icazet almıştır. Bundan sonra Desûkî halkı irşad etmeye başlamış müridlerini yetiştirmiştir.⁷²

1.7 Kerâmetleri

Haririzâde ve Hüseyin Vassâf'ın kerâmât-ı zâhire ve makâmât-ı fâhire sahibi olarak nitelediği Desûkî'ye nispet edilen daha birçok kerâmet vardır.⁷³ Hakkında anlatılanlara göre onun velayeti doğumundan önceki olaylarla irtibatlandırılır.

⁷⁰ el-Mehdî, s.19; Halefullah, s.19; en-Neccar, s.252.

⁷¹ Şa'rânî, c.2, s.604. "O ilimlerde ustalaşmış ve ârifünü bilenlere rehber olmuştur." Haririzade, s.110a.

⁷² Selami Şimşek, **Evrâd-ı Desûkiyye**, İstanbul: Buhara, 2016, s.9; Halefullah, s.19.

⁷³ Haririzade, s.111b.

Desûkî'nin virdlerinin toplandığı *Mecmûu Evrâd Seyyid İbrahim ed-Desûkî* eserinde velilerin Desûkî doğmadan önce onun doğumunu beklediklerini ve henüz dünyaya gelmeden önce onu müjdeledikleri belirtilmektedir. Desûkî'nin babasının arkadaşı Seyyid Muhammed b. Harun, Ebü'l-Mecd Abdülaziz'e, sulbünden şöhreti doğu ve batıya ulaşacak bir velinin geleceğini söylemiştir.⁷⁴

Annesi daha ona hamileyken annesini korumuş ve doğduktan sonra da birçok olağanüstü hadise yaşamıştır. Şernûbî, İbrahim ed-Desûkî bir yaşındayken annesini âlemler arasında yolculuğa çıkardığından ve onu zamanın ötesine geçirdiğinden bahseder. Çocukluk döneminden bahsederken Celâleddin Kerkî henüz İbrahim ed-Desûkî beş yaşındayken hücrelerinde gördüğü, Allah tarafından gönderilen bir elma ile kutbiyetinin müjdelendiğinden bahsetmektedir.⁷⁵ En çok anlatılan kerameti doğduğu zaman gerçekleşen ve kaynaklarda "beşikte oruç tutması" olarak geçen Ramazan ayının girmesiyle birlikte süt emmeyi bırakıp oruç tutması hadisesidir. Kerkî'nin *Lisânü't-Ta'rîf* adlı eserinde zikrettiği üzere İbrahim ed-Desûkî *el-Hakâik* adlı eserinde Ramazan ayı girmeden bir önceki gece doğduğunda oruçla müjdelendiğini şöyle ifade etmiştir: "Ben gerek babamın sulbünde ve gerekse annemin rahminde iken, Cenab-ı Hak bana büyük lütuf ve ihsanlarda bulundu. Dünyaya geldiğim zaman, henüz hilalin görüldüğü sabit olmamışken sevindirici bir haber getirmiştin ve hilal görünmeden önce orucu müjdelemiştin. Bu bana Allah tarafından bahşedilen ilk kerametti."⁷⁶

el-Hakâik'ta oruçla ilgili bahsettiği bu kerametini Celâleddin Kerkî, *Lisânü't-Ta'rîfte* ayrıntılı olarak anlatır. İbn Hârûn'un anlattığına göre İbrâhim Desûkî doğduktan bir gün sonra insanlar o gün Ramazân-ı Şerîf olup olmadığı hususunda tereddüt etmişlerdi. Hilâlin görünüp görünmediğini sormak için İbn Hârûn'a gittiler. İbn Harun da annesine bebeği o gün emzirip emzirmedeğini sordu. Annesi Seyyid Fâtîma'nın tedirgin olarak fecr vaktinden beri bebeğin sütünü emmediğini söylemesi üzerine İbn Harun bebeğin bunu oruç tuttuğu için yaptığını ve endişelenmemesi gerektiğini, vakit girdiğinde emmeye başlayacağını söyledi. Sonra da kendisine Ramazan'ın başlangıcı hakkında sorulara, oruç tutmaya başlamalarını söyledi. Güneş

---

⁷⁴ el-Mehdî, s.15.

⁷⁵ Şernûbî, s24-.25.

⁷⁶ Halefullah, s.18; Hilmi, s.32; Halefullah, s.109.

battıktan sonra İbn Harun'un söylediği gibi annesi bebeği emzirmeye başladı. Aynı keramet kaynaklarda İbrahim ed-Desûkî'nin dilinden de nakledilir.⁷⁷

Çocukluğunda hocasıyla arasında geçenler ve zekasıyla insanları şaşırtması, Farsça, Süryanîce, İbranîce ve hayvanların dillerinde konuştuğu birçok eserde zikredilmiştir. Bu şekilde müridlerine yazdığı birkaç risâlesini İmam Şâ'rânî *Tabakât*'ında nakletmiştir.⁷⁸

El-Kerkî'nin ifade ettiğine göre *Cevhera*'da Desûkî'nin üstün makamının delili olarak zikredilen kerametlerin arasında henüz bir yaşındayken farklı âlemlerde başka evliyalara gördüğünden onun on yedi yaşına kadar bu tür kerametleri yaşadığından söz edilir. Yedi yaşında Desûkî'nin, Abdülkâdir Geylanî hariç diğer tüm evliyaların seviyesine yükseldiği ifade edilir.⁷⁹

Henüz bebekken oruç tutmasına dair anlatılan kerameti yalnızca İbrahim ed-Desûkî'ye dair değil aynı zamanda Abdülkadir Geylani ve Ahmed el-Bedevî gibi veliler hakkında da anlatılan bir kerâmettir. İbn Harun bu kerameti nakletmiş, aynı zamanda bizzat duruma şahit olmuştur.

Kaynaklar İbrahim ed-Desûkî'nin tarikatını kardeşi Seyyid Musa eliyle devam ettiğinden bahdeser. Ancak yine de çoğu tarikat büyüğünün aksine İbrahim ed-Desûkî'nin tarikatını daha çok ailesi vasıtasıyla değil yetiştirdiği müritleri vasıtasıyla devam ettirdiği söylenebilir. Desûkî'nin çeşitli bölgelere yayılmış birçok talebesi ve müridi gerek onun ilmî mirasını gün yüzüne çıkarmada ve gerekse tarikatın öğretisini insanlara yaymada etkili olmuştur. Mısır başta olmak üzere pek çok bölgede meşhur bir veli olan Desûkî'nin engin ilminden yararlanmak için Mısır'dan eğitilmiş insanların onun derslerine gidip geldiğinden bahsedilmektedir. Şernûbî İbrahim ed-Desûkî'nin şöyle dediğini nakleder: "Hindistan, Yemen, Suriye ve diğer ülkelere sahiptim ve tüm dünya benim takipçim olmaya geldi."⁸⁰

---

⁷⁷ Hilmi, s.32; en-Neccar, s.250.

⁷⁸ Haririzade, s.111b.

⁷⁹ El-Mehdî, s.20.

⁸⁰ Halefullah, s.213.

Desûkî tüm zamanını tasavvufî eğitimle geçiren, ibadet ve zikirle meşgul olan bir zattı. Bir evlada sahip olmayışı ile diğer tarikat büyüklerinden farklı olarak Desûkî, eserlerinde müritlerine oğul olarak hitap etmektedir. Böylelikle müridleriyle bir öğrenci ve öğretmen ilişkisinden daha çok bir ailenin üyeleri arasında olabilecek türden bir ilişki geliştirdiği anlaşılmaktadır. *Cevhera*'da İbrahim ed-Desûkî müritlerine oğullarım (evlad veya ebna), kardeşim, müridim, talib ve tabi gibi terimlerle hitap etmiştir.

Seyyid Ebu'n-Nasr, İbrahim el-Likânî, Şeyh Muhammed el Bulkînî, Arif Süleyman el-Burhânî gibi isimler Desûkî üzerine yakın zamanlarda yapılan çalışmalarda adı geçen mürdileridir. İbrahim ed-Desûkî'den sonra aynı zamanda tarikatın halifelerinden biri de olan Ebu'n-Nasr Desûk kabristanında medfundur. Bunlar dışında diğer müritleri arasında ise Seyyid Burham, Seyyid Celal, Kutbü's-Süleyman al-Basyûnî ve Seyyid Abdullah gibi isimler de vardır. Kutbü's-Süleyman el-Basyûnî'nin 660-735 / 1261-1334 yılları arasında yaşadığı ve Basyûn şehrindeki kendi ünlü camisinde vefat ettiği belirtilmektedir. Diğer kişilerin ayrıntıları bilinmemektedir. Yakın zamanlı bir kaynağa göre, İbrahim ed-Desûkî'ye çok yakın olan, hayatı boyunca ona sadık olan ve yanı başına gömülen Seyyid Ahmed Rebi' gibi İbrahim ed-Desûkî'nin bazı çağdaşları onun halifeliğini üstlenmiştir. Desûk mezarlığında ayrıca İbrahim ed-Desûkî'nin halifeleri Seyyid Nuh el-İskenderi ve Seyyid et-Tayyip Selâme gibi çağdaşlarının mezarları bulunmaktadır.⁸¹

Müridlerinin her ne zaman bir sıkıntıya uğrasalar kendisinden himmet dileyip istigâse etmelerini nasihat eden Desûkî: "Ey evlatlarım benim ahdimi alırsanız vasiyetlerimi dinler, sözlerime kulak verirseniz, sizden biri doğuda ve ben batıda olsam da sizin kederlerinizi, sıkıntılarınızı ve Allah'a istihâre ettiklerinizi bilirim. Sizin yüzünüze karşı biri ezâda bulursa hâlinizi bilirim. Kalp gözünüz açık olursa beni görürsünüz. Benimle tüm işlerinizi istişâre edin, ihtiyaçlarınızı dile getirin ve size ne söylersem kabul edin. Bu sadece bana has olmayıp sâdik olarak muhabbet duyduğunuz tüm şeyhler için geçerlidir. Şeyhiniz bundan haberdardır ve Allah Teâlâ, velîleriyle beraber olan müridlerle beraberdir."⁸² Demiştir. Desûkî'nin müridleri ile yaşadığı pek çok kerametten bahsedilir. Bunlardan biri İbrahim ed-Desûkî'nin bir müridiyle ona kötülük etmek

⁸¹ Hallenberg, s.129-130.

⁸² Halefullah, s. 212-213.

isteyen bir kimse arasında geçen hikâyedir. Zalim bir adam İbrahim ed-Desûkî'nin müridlerinden birinden karşılığını vermeden pamuk ayıklamasını ister. Mürit yapamadığı için özür diler ve Kutbu'd-Desûkî'nin müridi olduğunu söylerse sıkıntı olmayacağını düşünür. Ama adam evliyalara inanmayan bir kimsedir. Müridin söyledikleri üzerine öfkesi daha da artan adam istenen pamuk miktarını daha da artırır ve müriden olabildiği en kısa sürede ayıklanmasını isteyerek onu sıkıştırır. Sonra istiHz.a ederek müridin şeyhinden yardım almasını söyler. Mürit akli karışmış bir şekilde geri döner ve sonra şeyhini rüyasında görür. Rüyada şeyhi ve ona şunları söylemiştir: "Pamuğu senin için ayıkladım." Mürid uyandığında pamuğu ayıklanmış olarak bulur.⁸³

Bir diğer kerameti de İskenderiye kadısıyla İbrahim ed-Desûkî'nin arasında geçen olaylardan birinde zuhur etmiştir. Bu kerameti ilk olarak Kerkî tarafından anlatılmıştır. Sonrasında Veterî ve Halefullah da eserlerinde aynı keramete yer vermiştir. Menkıbeye göre Desûkî'nin bir dervişi ile çarşıda bir adam arasında tartışma çıkar. Çarşıdaki adam onu İskenderiye kadısına şikâyet eder. Kadı dervişleri sevmez, şikâyet edilen dervişi hapse attırır. Derviş, şeyhi İbrahim ed-Desûkî'den istigâsede bulunur ve kurtulması için şefaât diler. Desûkî de kadıya hitâben aşağıdaki beyitleri yazar:⁸⁴ "Gece okları, evtâr-ı huşu ile veterlenmiş bulunursa hedefe isabet eder. O okları hedefe bir takım adamlar doğrultur ki, onlar uzun uzadıya rükû ve sücud ederler. Bir takım diller ile ki gözyaşıyla dolup taşmakta olan göz kapaklarıyla beraber duâda hareket etmektedir. O oklar kirişe takılıp da bir kere atılacak olursa, zırhlarla muhafazanın bir faydası olmaz." Bu beyitleri kadıya gönderen Desûkî'nin maksadı suçsuz olan dervişlerin gördükleri zulüm üzerine ilâhî huzura yükseltecekleri beddualara karşı kadıyı uyarmaktır. Kâğıt, kadıya ulaşınca, kâğıdı getirene birçok hakaretimiz muamelelerde bulunduktan sonra, arkadaşlarını toplayıp, kâğıdı onlara göstererek, "Şu velâyet iddiasında bulunan adamdan gelen kâğıda bakın!" deyip, İbrahim ed-Desûkî'yi tahkir eden beyitleri okumaya başlar. Beyitler tamamlanınca,

---

⁸³Halefullah, s.75.

⁸⁴Vassâf, c.1, s.313.

Allah'nın kudreti ile kadı son nefesini verir. Bu keramet Allah'ın velilerine karşı kötü muâmelenin cezasının ne derece büyük olduğunu ifade etmek için anlatılmıştır.⁸⁵

İbrahim ed-Desûkî'nin müridleriyle ilişkisi üzerine anlatılan bir diğer keramet ise bir kadının çocuğunu timsahın kapması ile alakalıdır. Nakledildiğine göre bir adamın çocuğunu Nil'in timsahlarından biri kapar. Evladının kurtarılması için şeyhe gelip teveccüh etmesi için yalvarır. Şeyh bir müddet teveccühten sonra Nil kıyısına gider ve çocuğu selametle geri vermesini emreder. Timsah da nehirden çıkarak bu kerameti görmek üzere orada toplanmış olan kalabalığın önünde çocuğu ağzından bırakır. Şernûbî ve ardından Münâvî tarafından bu keramet daha ayrıntılı şekilde anlatılmaktadır. Münâvî timsahın Allah'ın iradesiyle öldüğünü belirtmiştir.⁸⁶

Bir diğer kerâmeti de İbrahim ed-Desûkî'yi imtihan etmek niyetiyle yola çıkan yedi âlim ile alakalıdır. Alimler Desûk kasabası yakınlarına varınca, İbrahim ed-Desûkî, müridlerinden birini âlimlerin yanına gönderir. Mürid, kendisini İbrahim ed-Desûkî'nin gönderdiğini, kendilerinden geri dönmelerini istediğini söyler. Âlimler tereddüt ederler ve o sırada kendilerini bir çölde bulurlar. Bir müddet burada perişan bir hâlde kalırlar. Yiyecek bir şey bulamayıp ot yerler, üzerlerindeki elbiseleri eskir ve dökülür. Böyle büyük bir zâtı imtihan etmek istediklerinden bu hâle gel diklerini anlayıp, tövbe ederler. Onların bu hallerine vâkıf olan İbrahim ed-Desûkî, müridini tekrar onların yanına gönderir. Müridi onlara oradan gitmelerini söyler. O sırada âlimler bir anda kendilerini İbrahim ed-Desûkî'nin huzurunda bulurlar. Desûkî onlara "Haydi sorularınızı sorun!" der ve onlar da; "Efendim biz bir kabahat işledik ve bundan dolayı pişmanız. Affınızı ve bizi müridiniz olarak kabul etmenizi istiyoruz." derler. Bunun üzerine İbrahim ed-Desûkî de onları affedip müridi olarak kabul eder.⁸⁷

1.8. Eserleri

Meşayihın vefatlarından sonra genellikle çok sayıda eser bırakmaması dikkat çekmektedir. Seyyid Hasan eş-Şâzelî'ye bunun nedeni sorulduğunda "Benim eserlerim sohbetimde bulunanlardır." demiştir. Tasavvuf tarihinde İmâm-ı Gazâlî, Muhyiddin İbn-

⁸⁵ Vassaf, s.313 314; Halefullah; s.76; Şimşek, s.17-18.

⁸⁶ En-Neccâr, s.259; Hocazâde, s.245.

⁸⁷ Şimşek, s.18,19.

i Arabî, Abdülgânî en-Nablûsî gibi bıraktıkları eserlerin sayısı bakımından dikkat çeken isimler olmasının yanında aktâb-ı erbaa'dan olan veliler bugün halifeleri eliyle yazılan veya üzerine şerhlerin yazıldığı sayılı eser dışında geniş bir literatür bırakmamışlardır. Bu tarikat büyükleri sohbet meclislerine katılmış ve kendisinden tarikat eğitimi almış olan müridlerini geride bıraktıkları eserler olarak görmüşlerdir.⁸⁸

Fıkıh ve tasavvuf alanında çalışmalar yapmış olan Desûkî'ye atfedilen eserler de ilim meclislerinde okutulanlar ve toplama derslerden oluşmaktadır. Bu eserleri daha dağınık bir üslûba sahip olmasından ötürü İbrahim ed-Desûkî'nin sohbet meclislerindeki derslerinin yazıya geçirilmiş hali olarak da değerlendirebiliriz. İbrahim ed-Desûkî'ye atfedilen eserler kardeşi ve halifesi Ebu'l-İmran Musa tarafından toplanmıştır. Seyyid Musa İbrahim ed-Desûkî hakkında öğrencilerinin yazmış olduğu çalışmaları ve İbrahim ed-Desûkî'nin yazmış olduğu tüm yazmaları ve kitapları toplamış, müridlerinin faydalanması için onların bir kısmını yayınlamıştır.⁸⁹

Desûkî'nin eserlerini *el-Cevhera*, *el-Hakâik*, *Mevâız*, *Ahzâb* ve *Evrâd*, *Kasâid*, *Risâle* olarak sıralayabiliriz.⁹⁰ *el-Cevhera*, *el-Hakâik*, *Mevâız* gibi eserleri tek bir eser olarak değerlendirilir. *Cevhera*'nın derlenmesi Ebü'l-İmran Musa'nın yanısıra Şa'rânî'ye de atfedilmiştir. Şa'rânî'nin birkaç parçasını bulup *el-Cevhera* adıyla Desûkî'nin eserini bastırıldığı söylenmektedir.⁹¹

1.8.1 el-Cevhera/ el-Hakâik

İbrahim ed-Desûkî'nin *el-Cevheratü'l-Mudîe* ismiyle de anılan bu eseri birçok kişi tarafından *Kitabü'l-Münîr* ismiyle de bilinmektedir. Bazı kaynaklar *Kitâbü'l-Cevhera el-Kübrâ* ve *Kitâbü'l-Cevhera es-Suğra* şeklinde kitabın iki versiyonunun bulunduğunu söyler. Muhteva açısından kitabın müridleri eliyle toplanan nasihatler ve sözler olduğunu görürüz. Kitap İbrahim ed-Desûkî'nin bizzat kendisinin telif ettiği değil onun sözlerinin derlendiği bir eserdir.⁹² Halefulah er-Rifâî o zamanlarda Londrada

⁸⁸ El-Kerkî, s.9.

⁸⁹ Hallenberg, s.243; Halefullah, s.100.

⁹⁰ Halefullah, s.112.

⁹¹ Hallenberg, s.244.

⁹² Halefullah, s.112-113; el-Kerkî, s.10-11.

bulunan bir el yazma nüshasına dayanarak bu kitabı telif edenlerden biridir. Ancak er-Rifâî'nin kaynak olarak kullandığı bu nüsha şuan mevcut değildir.

Celâleddin el-Kerkî, *el-Cevhera*'nın Desûkî'nin *el-Hakâik* kitabından ayrı bir eser olduğunu savunur. Kerki bir eserinde hocası İbrahim ed-Desûkî'nin *Cevhera* ve *Hakikatler* kitabının dışında da etkileyici öğütler verdiği eserlerinin olduğundan söz etmiş. Burada Kerki'nin *Cevhera* ve *el-Hakâik*'i iki ayrı kitap olarak ifade ettiğini görebilmekteyiz.⁹³

Cevhera eserinden bahseden kaynaklar *Cevhera/el-Hakâik*'in orjinal nüshasının bulunamadığını belirtir. *el-Hakâik* için de aynı durum söz konusudur. Bu eserlerin bulunamaması ve eserlere yapılan referansların örtüşmemesi, günümüzdeki eserlerin daha çok Desûkî'ye atfedilen metinler ya da bu metinlerin parçaları olarak karşımıza çıktığını göstermektedir. *Cevhera*'nın tüm farklı nüshalarının içerikleri benzerdir ve İbrahim ed-Desûkî'ye atfedilen tüm kerametlerin anlatımı, 912'de (1506) Kerkî tarafından yazılan *Lisânü't-Ta'rîf*'teki gibidir.⁹⁴

Cevhera'nın ilk bölümünde âlemin yaratılışından ve Allah'ın kudretinden bahsedilir. İkinci olarak ibadet, muâmelat ve tarikat adabı konularına yer verilmiştir. Kitabın şiirsel bir anlatımı ve etkili bir hitâbet tarzı vardır. Desûkî'nin retorik ifadelerine bazen doğrudan bazen de ondan yapılan alıntılar yoluyla yer verilmiştir. Eserde üstün bir veli olarak karşımıza çıkan İbrahim ed-Desûkî müritleri ve diğer insanlar için birer model olarak sunulur. Eserde Desûkî; şeyhimiz, kudvetünâ ilallah (Allah'a ulaşmadaki örneğimiz), burhanü'd-din ve'l-mille (dinimizin ve tarikatımızın burhanı), kutbü'l-gavs (kendisinden istigâse edilen) olarak tasvir edilmektedir. Üçüncü bölümde ise Desûkî'ye atfedilmiş kasideler vardır. Ayrıca, neredeyse kelime kelime Kerkî'den alıntı yapılmış ve daha sonra Şernûbî tarafından genişletilmiş bir bölüm yer alır ve bu bölümde on yedi yaşına kadarki kerametlerinden bahsedilir.⁹⁵

Kerkî kitabın Desûkî'nin konuşurken ondan duyularak yazıldığını düşündüren bir üslup biçimi olduğunu ifade eder. Örneğin "min kelâmi seyyidinâ ve

---

⁹³ Halefullah, s.113.

⁹⁴ Kerkî, s.174-380.

⁹⁵ Hallenberg, s.244-245; el-Kerkî, s.10-15.

şeyhinâ", "afâ'llâhü anhü" gibi ifadeler yer verilmiştir.⁹⁶ Bu tür kullanımlardan anlaşılacağı gibi kitap telif değil bir tür derlemedir. Kitabın Halefullah er-Rifâî'ye ait olan nüshası hicri 800 yılında telif edilmiştir. Her ikisinin de Halife şeyh Şemseddin Muhammed bin Nasreddin döneminde basılmış olmasından dolayı er-Rifâî'nin telif ettiği eser ile *el-Cevhera* eserinin takriben aynı dönemde basılmış olduğunu söyleyebiliriz.⁹⁷

Cevhera tam olarak Desûkî'nin vefatından yüz dört sene sonra derlenmiştir. Kitabın içeriğinde bazı dil hataları, üslupta yetersizlik ve manayı ifade etmede zayıflıklar göze çarpar. Halefullah er-Rifâî'nin istinsah ettiği nüshada da bunları görmekteyiz. Desûkî'ye ait olmayan sözlere gereğinden fazla yer verildiğini görüyoruz. Özellikle son bölümünde Desûkî'nin kasideleriyle birlikte başka kasidelere de yer verilmiştir.⁹⁸ Göze çarpan bu dil zayıflıkları üzerine Kerkî *Cevhera*'yı sonradan başka nüshaları ile aktaran kişilerin dil ve anlatım üsluplarına bakarak bu kişilerin ilim ehlinde olmadıklarına dair bir yorumda bulunur. Çünkü ilim ehlinde olan birinin dile, edebi sanatlara ve belâgata hakim olan ehil bir kişi olup asla müellifin içeriğini ve düzenini bozmaması gerektiğini düşünür.⁹⁹

İbrahim ed-Desûkî'nin bizzat kendisi tarafından yazılmış eserleri günümüze ulaşmamıştır. En erken kaynak olarak Şa'rânî'nin *Tabakât*'ında Desûkî'ye atfedilen bazı kasidelere rastlanmaktadır. *Cevhera*'nın derlenmesine Seyyid Musa ile başlanmasıyla birlikte derleme aşamasında yaşanan birçok olaydan bahsedilmiştir. Bu olaylar zamanla Desûkî'nin eserlerinin büyüklüğüne dair anlatılan menkıbeler haline gelmiştir. Şehâvî'nin yaşadığı ve *Cevhera*'nın son kısmında anlatılan bir olayı nakletmek kitabın tarikatin müridleri tarafından vurgulanan önemine dair bir örnek olacaktır. Şehâvî olayı şöyle anlatır: "Bende *Cevhera* diye isimlendirilmiş Seyyid Şerif İbrahim'in bir nüshası vardı. Günden güne ondan ilim aldım ve sonrasında Kahire'ye döndüm. Ve o nüshayı muhafaza etmek istedim. Lakin ondan bir sayfa eksildiğini gördüm. Bir müddet sonra bir adam çıkageldi ve dedi ki: "Bu kağıdı benden satın al." Kağıdı adamdan satın aldım ve bu sayfanın eserin kaybolan sayfası olduğunu gördüm. Sayfayı alıp yerine koydum

---

⁹⁶El-Kerkî, s.11.

⁹⁷ el-Kerkî, s.10-14.

⁹⁸ el-Kerkî, s.12-13.

⁹⁹ el-Kerkî, s.13.

ve adama döndüğümde gitmişti. Bunda şüphe yoktur ki o Seyyid İbrahim idi. Bana zuhûr etti ve kitabının eksik olan kısmını tamamladı. Bu onun kerametlerinden biridir."¹⁰⁰

Cevhera eserinin yazma nüshası.¹⁰¹

İbrahim ed-Desûkî, *el-Cevhera*, Mektebetü'l-Ezher, Halim, Kahire, 1109 / 1697-98, 115 sf.

Cevhera'nın matbû nüshaları:

Kitabü'l-Münîr min Kelâmi'l-Kutbu'l-Kebîr men a'tâ'l-İlmü's-Şer'i ve'l-Hakîkî Seyyid İbrahim ed-Desûkî, el-Ezher, Kahire:1334/1917, 119 sf.

Abdür-rauf Sa'd, Cevheratü'd-Desûkî, Kahire: Mektebâtü'l-Külliyâti'l-Ezheriyye, 1973

Farid Muavviza Mahmud, *Cevheratü'd-Desûkî ve Hüve Kitabü'l-Münîr min Kelâmi'l-Kutbu'l-Kebîr Men A'tâ'l-İlmü's-Şer'i ve'l-hakîkî Seyyid İbrahim ed-Desûkî*, Kahire: Mektebâtü'l-Cumhuriyye Abdülfettah Abdülhamid külliyesi, 1950.

Cevheratü'd-desûkî ve hüve Kitabü'l-Münîr Min Kelâmi'l-Kutbu'l-Kebîr Men A'tâ'l-İlmü's-Şer'i ve'l-Hakîkî Seyyid İbrahim ed-Desûkî, Kahire: Matbaât Ebu Sami el-Hadis 1990

Kitâbü'l Münîr Min el-Kutbu'l-Kebîr Men A'tâ'l-İlmü's-Şer'i ve'l-Hakîkî Seyyid İbrahim ed-Desûkî, Kahire: el-Ezher, 1334/1915-16

Ahmad Celâleddin el-Kerkî: Lisânü't-ta'rîf bi Hâli'l-Velîyyi's-Şerîf Seyyid İbrahim ed-Desûkî, 1506 (?) (nşr.Ahmed İzzeddin Halefullah)

Ahmed İzzeddin Halefullah, *Şeyhü'l-İslam Kutb Seyyid İbrahim ed-Desûkî*, Kahire, 1969.

---

¹⁰⁰ el- Kerkî, s.10-15.

¹⁰¹ Halefullah, s.114-115; Hallenberg, s.245.

1.8.2 Salât

Kaynaklarda İbrahim ed-Desûkî tarafından derlenmiş olan "*Salât-ı Zâtiyye*" yahut "*Salât-ı Ledüniyye*" diye isimlendirilen bir salavâtтан bahsedilmektedir. Bu salavat Nebî (sav)'e selâm ve senâ ifadeleriyle başlar ve Allah'a kurbiyet ve O'nun yoluna vâsıl olma duasıyla devam eder. Ardından kişi kederlerden Allah'a sığınıp kendisini hüzünlerden kurtarmasını ve manevi sırları kendisine açmasını talep eder. Bundan sonra salât yine Hz. Peygamber'e selâm ederek son bulur.

Desûkî'nin Salavât Metni:¹⁰²

اللهم صل و سلم على الذات المحمدية اللطيفة احدية شمس سماء الاسرار و مظهر الانوار و مركز

مدار الجلال و قطب فلك الجمال. اللهم بسره لديك و بسيره اليك آمين خوف و عاقل عسرة و اذهب حزني و حوسي و كن لي و حزني اليك مني و ارقني الفناء عني ولا تجعلني مفتونا بنفسي محجوبا بحسي و اكشف لي عن كل سر مكتوم يا حي يا قيوم. و صلى الله على سيدنا محمد و على آله و صحبه اجمعين و الحمد لله رب العالمين

Bu salavat üzerine Halvetiyye'ye bağlı Derdîriyye tarikatının Sâviyye şubesi piri Şeyh Ahmed es-Savî el-Maliki el-Halveti (ö. 1241/1825) tarafından yazılan Arapça bir şerh de bulunmaktadır. Bu şerh Sâvi'nin Ahmed ed-Derdir'in salavat metinlerine yer verdiği el-Esrârü'r-Rabbâniyye ve'l-füyüzâtî'r-rahmâniyye 'ale's-salavâtî'd-Derdîriyye adlı eserinin içinde yer almaktadır.¹⁰³ *Salât*'ın yazma ve matbû nüshaları kaynaklarda şu şekilde verilmiştir:¹⁰⁴

Abdülkâdir et-Taberî el-Hüseyn, *el-Fethu'n-Nebevî*, (?): Kahire: Daârü'l Kütüp, 1033/1623

¹⁰² Şimşek s.66;

¹⁰³ Semih Ceyhan, "Sâvî, Ahmed b. Muhammed", *DİA*, 2009, XXXIV, s.201-202; Şimşek 30

¹⁰⁴ Hallenberg, s.248-249; Şimşek, s.30; el-Mehdî, s.4.

Şârih Abdülhay, *el-Fethu'n-Nebevî alâ Salâti Seyyidinâ Ahmed el-Bedevî*, Kahire: Daru'l-Kütüb, 1271/1855

Ahmed el-Mübârek el-Lâmâtî (ö.1156/1743), *El-İbrîz min Kelâm Seyyid Abdü'laziz ed-Debbâğ*, Kahire: (?), 1317/1899.

Yusuf b. İsmail en-Nebhânî, *Câmiu'l-Kerâmâtî'l-Evliyâ*, Kahire: Dâru'l-Kütübü'l-Arabiyye, 1329/1911.

Muhammed Abdûh, *el-Hizbânî'l-Kebîr ve's-Sağîr li-Seyyid İbrahim ed-Desûkî*, Kahire: Zerka, 1387/1967.

Lufî Muhammed el-Kâdî, *Evrâdü't-Tarîka el-Burhamiyye el-Desûkiyye eş-Şâzeliyye*, Kahire: Metâbi' Şirket eş-Şemûlî, 1388/1968.

Ahmed İzzeddin Halefullah, *Seyyid İbrahim ed-Desûkî*, Kahire: Lecnâtü't-Ta'rîf bi'l-İslâm, 1969.

Abdülbâkî Ali, *el-Arifbillâh, el-Kutb Seyyid İbrahim ed-Desûkî*, Muhafazât Kefrû's-Şeyh, 1405/1984.

1.8.3 er-Risâle

Risâle eseri ise Şafii fakihlerinden biri olan Ebu Şucâ'nın (ö. 500/1107) şafi mezhebi fikhını özetleyen, *el-Muhtasar et-Takrîb fi'l-Fıkh, Gayetü'l-İhtisâr veya el-Gaye fi'l-İhtisâr* isimleriyle anılan küçük bir risâlesine Desûkî'nin yaptığı şerhtir. Bu eser günümüze ulaşmamıştır.¹⁰⁵

1.8.4 el-Kasâid

Kasâid diye anılan eseri müstakil olarak bize ulaşmasa da Cevhera eseri, Şa'rânî'nin Tabakât'ı ve Münâvî'nin Kevâkibü'd-Dürriyye adlı eserleri, ayrıca

¹⁰⁵ Demirci, s.213; Muhsin Koçak, "Ebu Şucâ' el-İsfehânî", *DİA*, 1994, X, s.235 Hallenberg, s.243; Halefullah, s.100, 113.

Desûkî'nin evrâd ve ahzâbında bulunan kasideler bu eserin parçalarını ihtiva etmektedir. Bu eserin asıl nüshası British Museum'da bulunmaktadır.¹⁰⁶

1.8.5 el-Mevâız

Desûkî'nin sohbetlerini içeren bir eserinden daha bahsedilmektedir. Müridleri eliyle yazıya geçirilen notlar şeklindeki bu eser müstakil olarak bulunmamaktadır. Bu eserin el-Cevhera içinde geçen metinlerden oluştuğu veya el-Cevhera/ el-Hakâik ile aynı eser olduğu düşünülmektedir.¹⁰⁷

1.8.6 Ahzâb ve Evrâd

Hizbü'l-kebîr ve Hizbü's-sağîr isimli iki hizbi bulunan Desûkî'nin bu hizbleri üzerine pek çok şerh yapılmıştır. Desûkî'nin ahzâb ve evrâdı hakkındaki bilgiler ve Hizbü's-sağîr üzerine yapılan Muhammed el-Kavukcî'nin şerhi üçüncü bölümde ayrıntılı olarak incelenmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

---

¹⁰⁶ Hallenberg, s.254; Halefullah, s.113.

¹⁰⁷ Hallenberg, s.256.

**DESÛKIYYE TARİKATININ İNTİŞARI VE
TARİKAT ADABI**

2.1 Mısır'da Neş'et Eden Tarikatlar

Mısır'da Zünnûn-ı Mısırî (ö.245/859) ile başlayan ve hicrî III. asır sufileri Ebubekir ez-Zekkâk el-Mısırî ve Ebü'l-Hasen b. Bünân el-Hammâl gibi isimlerle gelişmeye devam eden tasavvuf cereyanı hicrî yedinci asra gelene dek Ebu Ali er-Ruzbârî (ö. 322/934), Şeyh Abdurrahim el-Ganâî (ö. 592/1196) ve Ebü'l-Hasan es-Sabbâğ (ö. 613/1216) gibi pek çok sûfinin katkısı ile ekolleşmiştir.¹⁰⁸

VII. asır ise Mısır'da tarikatların yaygınlaştığı ve tasavvuf tarihine dair pek çok gelişmenin yaşandığı bir dönem olmuştur. Mısır'da etkili tarikatlardan biri olan Rifâiyye'nin yayılması yine bu asırda Ebü'l-Feth Vâsitî'nin Irak'tan Mısır'a gelip Rifâî tarikatını yayması ile başlar. Ardından Ahmed el-Bedevî'nin (625/1276) de Tanta'ya yerleşmesi ile Bedevîyye de Mısır'da yayılmaya başlamıştır. Bu iki tarikatın yanı sıra aynı dönemde İbrahim ed-Desûkî (ö. 672/1273) kendisinden yaklaşık bir asır sonra şekillenecek olan Desûkiyye tarikatının pîri olarak tanınmaya başlamıştır. Ebü'l-Hasen eş-Şâzelî'nin (ö.656/1258) müridleriyle birlikte İskenderiye'de başlatmış olduğu tarikat faaliyetleri de zamanla Mısır'ın pek çok bölgesine yayılmıştır.¹⁰⁹

Mısır'da Memlûklüler zamanında tasavvufun müntesipleri ve müesseseleriyle birlikte çoğaldığı görülmektedir. Sufilerle iyi ilişkiler içinde olan Memlûk Sultanları birçok hângâh inşa ettirmiş ve İbn. İyas'ın *Bedâiu'z-Zühûr* adlı eserinde belirttiği gibi sultanlar da savaşlarda birçok tarikat şeyhinden destek görmüşlerdir.¹¹⁰ Selahaddin-i Eyyûbi döneminde sufiler için inşa ettirilen Saîdu's-Suedâ olarak anılan ve Memlûk Sultanı Muhammed b. Kalavun'un 725 (1325) yılında yaptırdığı el-Hanke hângâhı o dönemde yaptırılan tasavvufi yapılara örnektir.¹¹¹

Osmanlı döneminde ise bu bölgede tasavvuf daha da yaygınlaşmıştır. Memlûk döneminin sonlarında Halveti şeyhlerinden Muhammed Demirtaşî (ö.929/1523), İbrahim Gülşeni (ö. 830/1426) ve Abdülvehhab eş-Şa'rânî (ö.898/1493) gibi sufiler Mısır'a gelmiştir. Bu dönemde tarikat şeyhleri tekkelerinin yanı sıra camilerde daha

¹⁰⁸ Hilal Görgün, "Mısır", *DİA*, .29, s.582; Prof. Dr. Ebü'l-Vefa Taftazani, **Mısır'da Sufi Tarikatların Tarihi Gelişimi Ve Günümüzdeki Durumları*** Çev: Arş. Gör. Mustafa Aşkar, s.535.
<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/37/780/10013.pdf>.

¹⁰⁹ Taftazanî, s. 535,536; Muhammed Sabri ed-Dâli, **Devru'l-Mütesavvıfe fi Tarihi Mısri'l-Hadîs**, s. 94.

¹¹⁰ İbn İyas, c.3, s.22.

¹¹¹ Taftazani, s.538.

büyük çapta zikir ayinleri düzenlemiş ve tarikat ritüellerini geniş bir alana yaymışlardır. Nureddin eş-Şûnî el-Mahyâvî Kahire'de Ezher Camiinde kendi usulünde sohbet meclisini toplayan ve böylece tarikat faaliyetlerini yayan sufilerden biridir.¹¹²

Mısır'da etkili tarikatlardan bir diğeri de Hz. Ebu Bekir'e nisbet edilen Bekriyye tarikatıdır. Fransızlar'ın Mısır'a hâkim olduğu dönemlerde tarikat faaliyetleri Seyyid Halil el-Bekrî'nin (1223/1808) idaresi altındaydı. Kaynaklarda tarikatların hicri IX. asırda bir araya getirildiği ve idaresinin de Muhammed Şemseddin el-Bekri'ye verildiği belirtilmiştir.¹¹³ XVI. yüzyılda da Kahire'de tasavvufi faaliyetler üzerinde Bekir es-Sıddîki ve es-Sedatü'l-Vefâiyye gibi zatlar etkili olmuştur. Şâzeliyye'ye bağlı bu iki isimden Bekrîler daha sonra Mustafa Kemaleddin el-Bekri (ö.1688-1749) tarafından Halvetiyye'ye bağlanmıştır.¹¹⁴ Nesebi Hz. Ebu Bekir'e ulaşan Bekrîler mevlid merasimlerinden, Vefâiyye ailesi ise Hz. Hüseyin'in mevlidi ve Hüseyin Camii sorumluluğunu ve vakıfların idaresini üstlenmişti.¹¹⁵

XIX. yüzyılda tarikatları düzenleme amacıyla kurulan meşihat müessesesi her tarikatın şeyhini, halifelerini ve müridlerini belli bir hiyerarşik düzene tabi tutup halifelerin şeyhin idaresinde olmasını ve birçok beldeye yayılan halifelerin de müridlerin işlerinin idaresini üstlenmesini sağlamıştır. Bu anlamda o dönem Bekriyye tarikatının şeyhi diğer tüm tarikatların başı konumundaydı. Kavalalı Mehmed Ali Paşa 1812 tarihinde tarikatları tek bir şeyh idaresinde toplama kararı aldıktan sonra bu görevi Bekriyye tarikatına vermişti. Bu uygulama Ali el-Bekrî'ye kadar devam etmiş ancak oğlu Abdülbâki el-Bekrî ile birlikte Bekriyye'nin diğer tarikatlar üzerindeki otoritesi zayıflamıştır. Daha sonra tarikatların başı olma görevini Bekrilerden bir şeyhin üstlenmesi şartı kaldırılmış bir meşihat kurulmuş ve tarikatların yönetimi bu topluluğa bırakılmıştır. Tarikatları düzenleme faaliyetleri 20. yüzyılda da devam etmiştir.¹¹⁶ 1946 yılına kadar Ahmed Murad el-Bekrî'de olan bu yönetim onun ardından Ezher

---

¹¹² Görgün, c.29, s.582.

¹¹³ Taftazanî, s.539.

¹¹⁴ Frederick De JONG (çvr) Ramazan Muslu, ****Mustafa Kemaleddîn El-Bekrî (1688-1749): Halvetiyye Geleneğinin Yeniden İhyâsı ve İslâhı**, Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi sayı. 11, 2005, s.69-83.

¹¹⁵ Görgün, s.582.

¹¹⁶ Taftazanî, s.540.

âlimlerinden biri olan Şeyh Ahmed es-Sâvî'ye (ö.1881- 1952) geçti.¹¹⁷ Ahmed es-Sâvî'nin ardından ise görev Muhammed Mahmud Uivân'a tevdi edildi. 1982'de Seyyid Muhammed Mahmud es-Sutûhi görevi aldı ve ondan sonra ise Ebü'l Vefâ Taftazanî (ö.1930-1994) son yöneticisi olarak tarikatların idaresinin başına getirildi.¹¹⁸

Mısır'da bulunan sufi şahsiyetlere ait türbe ve makamlar tasavvuf hayatının önemli unsurları olarak hala ayaktadır. Kandiller, Kadir gecesi, mevlidler gibi senenin belli vakitlerinde bu türbeler ziyaret edilmekte, çeşitli tasavvufi ritüeller icra edilmektedir. Hüseyin Mescidi, İbn Ataullah el-İskenderî'nin türbesi, Ahmed el-Bedevî ve İbrahim ed-Desûkî gibi tarikat şeylerinin makamlarının yanı sıra, İbnü'l-Fârız, İmam Şa'ranî, Ebü'l-Hasan eş-Şâzelî, Seyyide Zeyneb ve İmam Şafii gibi şahsiyetlerin de türbeleri Mısır'da bulunan sufilerin türbeleri arasındadır.¹¹⁹

Mısır'da yaygınlık kazanmış tarikatlar arasında Kâdiriyye, Rifâiyye, Şâzeliyye, Bedevîyye, Desûkiyye, Halvetiyye ve bunların kolları olan pek çok tarikat sayılabilir. Diğerleri kadar yaygın olmamakla birlikte Bahâeddin Nakşibend'e (ö. 791/1389) nisbet edilen Nakşibendiyye, Şeybâniyye tarikatının devamı sayılan ve Sa'deddin el-Cebâvî'ye (ö. 575/1180) nisbet edilen Sa'diyye ve bunların yanında Anâniyye, Şeybâniyye, Tağlibiyye, Mirgâniyye, Hızriyye, Azzüziyye, Rahimiyye, Ken'aniyye, Kettâniyye, Ca'feriyye-i Ahmediyye-i Muhammediyye gibi tarikatların da mensupları vardır.¹²⁰

Mısır'da etkili olan diğer tarikatlara değinecek olursak Ahmed er-Rifâî'nin tasavvuf öğretisi etrafında XII. yüzyılda şekillenen Rifâiyye bu tarikatlardan biridir. Ahmed er-Rifâî'nin dayısı Şeyh Mansur'dan sonra şeyhliğini üstlendiği müridlerin sayısı oldukça fazlaydı. Bu da Rifâiyye'nin teşekkül devrini hızlıca tamamlayıp müesseseleşme faaliyetlerinde döneminin en önde gelen tarikatı olmasını sağlamıştı.¹²¹

Ahmed er-Rifâî'nin ilk halifesi yeğeni ve damadı Ali b. Osman (ö. 584/ 1188), ondan sonra da diğer damadı Abdürrahim b. Osman (ö. 604/1207) ve onun yerine de tarikatın üçüncü halifesi olarak Ahmed er-Rifâî'nin torunu İbrahim el-A'zeb (ö.

---

¹¹⁷ Ceyhan, c.36, s.201.

¹¹⁸ Taftazanî s. 541.

¹¹⁹ Görgün, s.583.

¹²⁰ Görgün, s.583.

¹²¹ Semih Ceyhan, **Türkiye'de Tarikatlar Tarih ve Kültür**, İstanbul: İsam Yayınları, 2015, s.289.

609/1212) tarikat şeyhliğine geçmiştir. Ahmed er-Rifâî'nin Ebü'l-Feth el-Vâsîfî'yi (ö 632/1234-35) İskenderiye'ye göndermesiyle birlikte Mısır'da yayılmaya başlayan ilk tarikat Rifâiyye olmuş ve tarikat Rifâî'nin torunlarından biri olan İzzeddin Ahmed es-Sayyâd (ö. 670/1271) döneminde Mısır'dan sonra Irak, Suriye, Hicaz, Yemen, Tunus bölgelerinde de yaygınlık kazanmıştır. Tarikatın Anadolu'ya yayılması da Mısır'da yayılmaya başladığı dönemlerle eş zamanlı olarak gelişmiştir. Tarikatın Mısır'da yayıldığı dönem olan VII. asrın başlarında Rifâiyye Anadolu'da da mevcudiyetini göstermiştir. XIX. asrın sonlarına kadar ise Rifâiyye şeyh ve tekkeleriyle hemen hemen tüm İslam coğrafyalarında etkili hale gelmiştir.¹²²

Rifâiyye'nin ana kollarından biri olan Sayyâdiyye kolu Mısır'da yaygın tarikatlardan birisiydi. Bu kolun piri İzzeddin Ahmed es-Sayyâd, Mısır'ın yanında Suriye, Hicaz, Yemen gibi bölgelere seyahatlerde bulunmuş ve birçok halife yetiştirmiştir.¹²³

Ahmed el-Bedevî (ö. 675/1276)'ye nisbet edilen ve daha çok Mısır'da yaygın olan Bedevîyye tarikatı kaynaklarda çoğunlukla müstakil bir tarikat olarak ele alınmakla birlikte Ahmed el-Bedevî'nin şeyhi el-Berrî'nin Rifâiyye'ye nisbet edilmesi sebebiyle Rifâiyye'nin, Ahmed el-Bedevî'nin Ebü'l-Hasan eş-Şâzelî ile irtibatı üzerinden de Şâzeliyye'nin bir şubesi olarak görülmüştür.¹²⁴

İlk olarak Şeyh Abdülcélil Nisaburi'den hırka giyen Ahmed el-Bedevî daha sonra Şeyh Berrî tarafından seyru sülûke tabi tutuldu. Riyazet ve mücahadesiyle Hicaz ve Taif velileri arasında tanınan biri haline geldi. 634 (1236) yılında ağabeyi Şerif Hasan ile birlikte Irak'a seyahat etti. Burada bazı velilerin kabirlerini ziyaret ettikten sonra kutbiyyetine dair işaretler alarak yine Mekke'ye döndü. Yine aynı yıl içerisinde Mısır'ın Tanta bölgesine gitmesi yönünde manevi bir emir alınca Tanta'ya yerleşti. Ebu Medyen et-Tilimsanî (ö.594/1197), Abdüsselâm b. Meşîş (ö. 625/1228) ve Ebü'l-Feth el-Vâsîfî gibi Mısır'ın tasavvufî hayatını şekillendiren isimler Ahmed el-Bedevî ile ilişkilendirilmektedir. Şeyh Berri Ahmed el-Bedevî'nin olduğu gibi Abdüsselam b. Meşîş'in de şeyhiydi ve Abdüsselam b. Meşîş aynı zamanda Ebul-Feth el-Vâsîfî'den

¹²²(ed.) Ceyhan, s.287-288.

¹²³(ed.) Ceyhan, s.294.

¹²⁴ Mustafa Kara, "Bedeviyye", **DİA**, c.V, s.318-319.

feyz almıştı. Ebü'l-Feth el-Vâsitî'nin vefatından sonra Mısır'daki Rifâîlerin başına Ahmed el-Bedevî'nin getirilmesinin istendiğine dair bilgiler mevcuttur. Ahmed el-Bedevî aynı zamanda İskenderiye'de Rifâî medresesine gitmiştir.¹²⁵

Ahmed el-Bedevî Tanta'ya geldiğinde müridlerinden birinin evine yerleşmiş burada kendini zikir ve ibadete adayan Bedevî'nin kerametleri duyulmuş ve zamanla şöhreti halk arasında yayılmıştır. Seyahat ettiği diğer pek çok bölgeden olduğu gibi Mısır beldelerinden de birçok müridi olan Bedevî müridlerinden birçoğunu irşad için vazifelendiriyordu. Sağlığında olduğu gibi 675 (1276) yılında vefatından sonra da Tanta Ahmed el-Bedevî vesilesiyle ziyaret edilmeye devam etti.¹²⁶

Ahmed el-Bedevî'den sonra Mısır'ın Tanta bölgesindeki merkez tekkede şeyhlik görevini üstlenen sufiler Abdül'âl b. Fakih, Abdurrahman Ali Nüreddin, Şemseddin Muhammed, Şehâbeddin Ahmed, Muhammed Abdurrahman, Abdülkerîm b. Ali, Sâlim, İbrâhim el-Esmer, Muhammed el-Ebyaz, Abdülkerîm, Abdülmecîd, Abdül'âl b. Sâlim, Abdülkerîm'dir. Bedevî'nin ilk halifesi Abdül'âl'in (ö. 733/1332), tarikatın kuruluş ve teşekkülünde önemli hizmetleri olmakla birlikte hayatı hakkında bilgi yoktur.¹²⁷

En yaygın olduğu yer Mısır olan Bedevîyye tarikatı Mısırlılar tarafından değer görmekteydi. Ahmed el-Bedevî'yi Allah'ın onlara lutfettiği rahmet vesilesi olarak görmüşlerdi. Kâdirilik kadar yaygın bir tarikat olmasa da Mısır ve Anadolu gibi bölgelerin İslamlaşmasında büyük rolü olan Bedevîyye bu bölgelerdeki toplum üzerinde de büyük etki sahibidir. Bedevîyye tarikatı günümüzde Mısır'daki varlığını Kinâsiyye, İmbabiyye, Menâyife ve Selâmiyye kolları üzerinden sürdürmektedir.¹²⁸

Şâzeliyye tarikatı da Mısır'da en etkili tarikatlardan biridir. Hasan eş-Şâzeli'nin Abdüsselam b. Meşîş'e intisabından sonra onun emriyle bulunduğu bölgede irşad faaliyetlerine başlamıştır. Buradan eğitim almak için Tunus'a giden Şâzeli zahiri ilimleri okuduktan sonra tasavvuf yoluna girmiştir. Tarikat eğitiminden sonra Fas, Tunus ve Mısır, Irak gibi bölgelere seyahat eden Şâzeli Şeyh Ebü'l-Feth el-Vâsitî ile görüşmüş ve

¹²⁵ Baş, s.547-548; Ceyhan, s.550.

¹²⁶ Baş, s. 550-551.

¹²⁷ Kara, s. 318-319.

¹²⁸ Ceyhan, s.562.

ondan tarikat eğitimi almıştır. Vâsifî'nin onu Mağrib'e yönlendirmesi üzerine oraya gidip Abdüsselam b. Meşîş ile tanışmış ve şeyhinin çizdiği rota üzere seyahat eden Şâzeli bir süre için Şazile'de bir mağarada inzivaya çekilmiştir.¹²⁹ Buradan tekrar Tunus'a geçen Şâzeli Mısır'a gitmesine dair aldığı manevi işaret üzerine İskenderiye'ye yerleşip burada tarikat faaliyetlerine başlamıştır. Şâzeli zamanla İskenderiye'de meşhur olmuş ve Mısır'da en yaygın tarikatlardan biri haline gelmiştir. Burada Şâzeli'ye yöneticiler tarafından kalacak yer ve eğitim vermesi için bir cami tahsis edilmiştir. Ardından Kahire'ye giden Şâzeli burada da İskenderiye'de olduğu gibi büyük ilgi görmüştür. 656 yılında Hac ziyareti için Kahire'den ayrılan Şâzeli Ebü'l-Abbas el-Mürsî'yi kendisinden sonraki halife olarak tayin ettikten sonra vefat etmiştir.¹³⁰

Pîri Ömer Halveti (ö. 750/1349)'ye nisbet edilen Halvetiyye tarikatı Ömer Halvetî'nin amcası Ahi Muhammed'in İbrahim Zahid-i Geylani'nin halifesi olmasından dolayı Zâhidiyye'nin bir şubesi olarak anılmıştır. İlk önce amcası Ahi Muhammed Halveti'ye (ö. 780/ 1378-79) intisap etmiş olan Ömer Halveti onun vefatından sonra şeyhlik makamına geçmiştir. Daha sonra Tebriz'e giderek tarikat faaliyetlerini yaygınlaştırmıştır. Kendisinden birçok kolun ortaya çıktığı Halvetiyye tarikatı İslam dünyasının en yaygın tarikatlarından biri haline gelmiştir. Azerbaycan'da kurulmuş olan bu tarikat buradan Anadolu, Balkanlar, Suriye, Mısır, Kuzey Afrika, Sudan, Habeşistan ve Güney Asya'ya kadar uzanan pek çok bölgede etkilerini sürdürmüştür.¹³¹

Mısır'da Halvetiyye'nin bir kolu olarak yaygınlık gösteren iki tarikat Demirtaşıyye ve Gülşeniyye kollarıdır. Demirtaşıyye'nin piri Muhammed Demirtaşî (ö. 929/1523) tahsilini Kütahya'dan sonra Mısır'da devam ettirmiştir. Memlûklüler döneminde önemli görevler üstlenen Demirtaşî Sultan Kayıtbay ile dostane ilişkiler kurmuştur. Tasavvufa yöneldikten sonra ilk önce Şâzeliyye'ye sonrasında ise Şeyh Hüseyin Ayıntâbî'ye intisap etmiştir. Hüseyin Ayıntâbî Halvetiyye'nin Rûşeniyye kolunun piri Dede Ömer Rûşenî'nin halifesidir. Dede Ömer Rûşenî onu tarikatı yayması için Mısır'a göndermiştir. Ayıntâbî'nin vefat etmesiyle birlikte Tebriz'e giden Demirtaşî Dede Ömer Rûşenî'den tarikat terbiyesi aldıktan sonra Kahire'ye dönmüş ve burada

¹²⁹ Ahmet Murat Özel, “Şâzeliyye”, *DİA*, c.38, s.387.

¹³⁰ Mustafa Salim Güven, *Türkiye'de Tarikatlar; Tarih ve Kültür* (ed.Semih Ceyhan), s.377-378.

¹³¹ Süleyman Uludağ, “Halvetiyye”, *DİA*, c.15, s.394.

irşad faaliyetlerine başlamıştır. Dönemin Sultanı Muhammed Demirtaşî'yi Kahire'de bir camiye imam tayin etmiş ve o da Sultanın verdiği destek ile Kahire'de bir zaviye inşa ettirip burada irşada devam etmiştir. Demirtaşîye kolu Halvetiyye'nin Mısır'da intişar eden ilk koludur. Günümüzde hala Mısır'daki faaliyetlerine devam etmektedir. Mısır'da her yıl Muhammed Demirtaşî adına mevlid düzenlenmektedir.¹³²

Pîri İbrahim Gülşeni'ye (ö. 940 / 1534) nisbetle anılan Gülşeniyye tarikatı da Mısır'da yayılan Halvetiyye tarikatının kollarından biridir. İbrahim Gülşeni'nin Kahire'de Babü'z-Züveyle bölgesinde bir tekke kurmasıyla Gülşeniyye Mısır'da yaygınlaşmaya başlamıştır. Kahire'deki bu dergâhta şeyhlik makamına kendisinden sonra oğlu Emîr Ahmed Çelebi geçmiştir. Gülşeniyye tarikatı Kahire'de neş'et etmesinin ardından Bursa, İstanbul ve Diyarbakır gibi Anadolu'nun pek çok bölgesine yayılmıştır. XVII. yüzyıla gelindiğinde İskenderiye'de bir Gülşeni dergâhı daha kurulmuştur.¹³³

Mısır'da yaygın olan tarikatlardan biri de Halvetiyye'nin Şabaniyye-Karabaşîyye şubesinden doğan Bekriyye alt koludur. Mısır'da etkili olan tüm Halvetiyye kolları Bekriyye'den gelmektedir. Bu kolun kurucusu Mustafa Kemâleddin el-Bekrî'dir. Şabaniyye'nin ikinci piri sayılan Karabaş Veli'nin son halifesi Doğani Mustafa Efendi (ö. 1129/1717) Karabaş Veli'ye intisap etmiştir. Şeyhinin vefatı sırasında Kahire'de olan Mustafa Efendi tarikatın Mısır'da ve bazı Afrika ülkelerinde yayılmasında etkili olmuştur. Doğani Mustafa Efendi'nin Halifesi Abdüllatîf b. Hüsâmeddin el-Halebî, Bekriyye kolunun piri Mustafa Kemâleddin el-Bekrî'nin mürşididir. Halifeleriyle birlikte Mısır'da tarikatın yayılmasını sağlayan el-Bekrî Mısır'da Halvetiyye'yi yeniden ihya eden sufi olarak bilinir. el-Bekrî'nin Mısır'da 1976 yılına tarikatların yönetimi için devlet tarafından kurulan meşihatın reisi olması Bekriyye'nin Mısır'daki etkisini ortaya koymaktadır.¹³⁴

---

¹³² Muhammed Seyyid el-Celyend, "Muhammed Demirtaşî", **DİA**, XXX, s.517.

¹³³ Mustafa Kara, "Gülşeniyye", **DİA**, XIV, s.257; (ed.) Ceyhan, s.712.

¹³⁴ Mustafa Tatçı, "Şabaniyye", **DİA**, 2010, XXXVIII, 211-212;. Semih Ceyhan Türkiye'de Tarikatlar, s.726.

2.2 Desûkiyye'nin Erken Dönem İntişarı

Rifâiyye'nin Seyyid Ahmed er-Rifâî'ye, Kâdiriyye'nin Abdülkâdir Geylânî'ye, Bedeviyye (Ahmediyye) tarikatının ise Seyyid Ahmed el-Bedevî'ye nisbet edilmesi gibi Desûkiyye tarikatı da İbrahim ed-Desûkî'ye nisbet edilmiştir. Şa'rânî'nin pirine "Şeyhü'l-Hırkatî'l-Burhâniyye" olarak ifade ettiği tarikat Anadolu'da "Desûkiyye" olarak bilinirken Arap yazarlar tarafından "Burhaniyye" olarak isimlendirilmiştir. Harîrîzâde *Tıbyân* adlı eserinde tarikatı "Burhâniyye" maddesinde ele almıştır.¹³⁵ Burhânü'd-din kelimesi Desûkî'nin "Burhâniyye" den gelme bir lakabıdır. Desûkiyye aynı zamanda Burhâmiyye adıyla da tanınır. Tarikat mensuplarına genellikle Berâhime veya Berâhimiyyûn (İbrâhimîler) adı verilmiştir. *Lisânü't-Ta'rîf*'te Kerkî, tarikata nisbet edilen Burhâmiyye kelimesinin "Burhâm" isminden türediğini ancak kaynaklarda İbrahim ed-Desûkî'nin bu kelimenin kökünden gelen herhangi bir künye, nisbe veya lakâbının bulunmadığını dolayısıyla tarikatın "Burhâmiyye" ismiyle anılma sebeplerinin belirsiz olduğunu ifade etmiştir.¹³⁶

Başta Mısır olmak üzere Sudan ve Kuzey Afrika bölgelerinde yaygınlaşmış olan Desûkiyye tarikatının Anadolu ve Balkanlar'da izlerine pek rastlanmamakla birlikte 19. asrın sonlarında Edirne'de Hâfız İsmâil Efendi tarafından temsil edildiğine dair bilgiler vardır. Rifâiyye, Ahmediyye, Şâzeliyye gibi diğer büyük tarikatlarla da yakından ilişkisi olan Desûkiyye'nin silsilesi birçok tarikat ile kesişmektedir.¹³⁷

2.3 Desûkiyye Silsilesinin Diğer Tarikat Silsileleri ile İrtibatı

Kaynaklarda Desûkiyye tarikatının silsilesi Medyeniyye, Sühreverdiyye, Rifâiyye, Şâzeliyye, onun bir kolu olan Vefâiyye ve aynı zamanda Bedeviyye tarikatları ile irtibatlandırılmıştır.

2.3.1 Medyeniyye ile İrtibatı

Desûkiyye'nin Ebu Medyen'in halifeleri Abdürrâzık el-Cezûlî, Abdürrahîm el-Kınâî, Abdüsselâm b. Meşîş el-Hasenî ve Ebü'l-Haccâc Yûsuf b. Abdürrahîm el-Uksurî

¹³⁵ Tıbyan, c.I, s.110a; Şa'rânî, s.315. ; Demirci, IX, s.212.

¹³⁶ El-Kerkî, s.15; Halefullah, s.289; el-Mehdî, s.12.

¹³⁷ Şimşek, s.20-22.

gibi isimler üzerinden Medyeniyye tarikatı ile irtibatı kurulmuştur. İbrahim ed-Desûkî ve Ebü'l-Haccâc Yûsufun tarikatı Ebu Medyen Şuayb Tilimsânî'nin halifesi olan Abdürrezzâk el-Cezûlî'den aldığı ileri sürülmektedir.¹³⁸ Ebü'l-Hasan Ali b. Hamîd es-Sebbâğ'ın meşâyihından olan Abdürrezzak b. Mahmûd el-Cezûlî'nin de tarikatı hocası Ebu Medyen Şuayb et-Tilimsânî'den aldığı söyler. Ancak Halefullah, Abdürrezzak el-Cezûlî'nin İbrahim ed-Desûkî'nin doğumundan önce vefat etmesinden dolayı Desûkî'nin tarikatı Cezuli'den almasının mümkün olmadığını belirtmiştir. Dolayısıyla İbrahim ed-Desûkî'nin Cezuli vasıtasıyla tarikat almış olması mümkün gözükmemektedir.¹³⁹ Medyeniyye'nin kollarına değinen farklı kaynaklarda Desûkiyye'nin bir kolu sayılan Tâziyye Medyeniyye'nin bir kolu olarak anılmıştır. Afrika bölgesinde yaygınlık gösteren Medyeniyye'nin müntesipleri zamanla Şâzeliyye ve Senûsiyye tarikatlarına kaymış ve müntesipleri 19. asra gelene dek giderek azalmıştır. Hüseyin Vassâf *Sefîne*'de Medyeniyye'nin zamanla ortadan kaybolmasını tarikat meşâyihinin farklı tarikatlardan icazet aldıkları için Medyeniyye tarikatı ile değil de icazet aldıkları tarikat ile anılmalarından ötürü olduğunu belirtmiştir.¹⁴⁰

2.3.2 Sühreverdiye ile İrtibâtı

Desûkî'nin tarikat eğitimini Sühreverdiye tarikatına mensup olan Necmeddin el-Bekrî ve Nureddin Tusi'den aldığı ileri sürülmektedir. Bu ikisi de Sühreverdiyye ricâlindedir.¹⁴¹ Ayrıca İbrahim ed-Desûkî'nin Şihâbüddin Ömer es-Sühreverdi vasıtasıyla Hazret-i Ali' ye (r.a) bağlanan tarikat silsilesi mevcuttur. Silsile İbrâhim Desûkî'den sonra Necmuddin Mahmûd el-İsfahâni, Bedreddin Mahmud et-Tûsi, Nureddin Abdussamed Nazarî, Ali b. Bergâs Şirâzi, Şihâbüddin Ömer Sühreverdi, Ziyâuddin Ebu'n-Necib Abdülkâhir es-Sühreverdi, Ahmed Gazzâli, Ebubekir Nessâc, Ebü'l- Kasım Gurgâni, Ebu Ali Kâtib, Ebu Osman Magribi, Ebu Ali Rudbâri, Cüneyd-i Bağdâdi, Seriyü's-Sakatî, Ma'rûf-ı Kerhi, İmam Ali Rızâ, İmam-ı Musa Kâzım, Câfer

¹³⁸ Şimşek, 43; Halefullah, s.33.

¹³⁹ Halefullah, s.33.

¹⁴⁰ Dilaver Gürer, "Medyeniyye", *DİA*, XXVIII, s.348.

¹⁴¹ Halefullah, s.33-34.

es-Sâdık, Muhammed el-Bâkır, Zeynelabidin şeklinde devvam ederek buradan Hazret-i Hüseyin (r.a) üzerinden Hazret-i Ali (r.a)'ye ulaşır.¹⁴²

Verilen bu isnadlara bakarak Halefullah, İbrahim ed-Desûkî'nin Nureddin Tûsi ve Nureddin Nazarî'ye intisabının doğru olamayacağını çünkü Desûkî'nin h.695 senesinde vefat ettiğini savunur. Dolayısıyla Necmü'd-din el-Bekrî'den tarikat alması mümkün değildir. Çünkü Necmü'd-din el-Bekri hicri altıncı asır evliyalarındandır. Oysa ki Desûkî yedinci asırda yaşamıştır.¹⁴³

2.3.3 Rifâiyye Silsilesi ile İrtibâtı

İbrahim ed-Desûkî kendisinin Şeyh Necmüddin Mahmud'a intisab ettiğini, İmam İzzeddin Ahmed el-Fârîsi el Karzânî, Ebu İshâk İbrahim el-Fârûsî ve Ebü'l-Ferec eş-Şeyh Ömer el-Fârûsî gibi veliler vasıtasıyla Seyyid Ahmed er-Rifâi'den feyz aldığını söyler.¹⁴⁴

Veterî ise eserinde Desûkî'nin daha önce Necibüddin Ali eş-Şirâzi es-Sühreverdi ve İzzeddin Ahmed el-Fârûsî'ye intisabı bulunan Rifâi şeyhi Necmeddin Mahmud el-İsfahânî'ye intisap ettiğini ifade etmiştir. Veterî'nin silsilesinde Ebü'l-Abbas Nehrevani (Nihavendî)' den sonraki silsile Fârid el-Zencâni, Vecîhüddin, en-Necib Zıyaüddin Abdülkadir es-Sühreverdi, Necibüddin Ali eş Şirâzî, Nureddin Abdussamed en-Nazarî, Necmeddin Mahmud el-İsfahânî, İbrahim ed-Desûkî şeklinde sıralanmıştır. el-Bekrî, *Beytü's-Siddik* isimli eserinde ise Abdussamed en-Nazarî'den sonra Muhammed et-Tûsî, Ebul-Hasan eş-Şâzeli olarak silsileyi İbrahim ed-Desûkî'ye bağlar.¹⁴⁵

Babası Ebü'l-Mecd'in Rifâiyye tarikatına bağlı olduğu¹⁴⁶ ve onun Rifâi şeyhlerinden Ebü'l-Feth Ebü'l-Ganâim el-Vasîtî'nin damadı ve halifesi olduğu bilinmektedir. Vasîtî ise de Irak'tan Mısır'a gelen Rifâiyye tarikatından bir şeyh idi. İbrahim ed-Desûkî babası vasıtasıyla kardeşi Ebü'l-İmran Musa ile birlikte Rifâi hırkası

¹⁴² Vassâf, s.311; Hilmi, s.22-23.

¹⁴³ Halefullah, s.35.

¹⁴⁴ Vassâf, s.312

¹⁴⁵ Veterî,s.49.; Hallenberg, 188-189; Halefullah, s.38.

¹⁴⁶ Hasan Şemme; s. 5.

giymiştir. Ayrıca Desûkî'nin annesi Seyyide Fatıma'nın Rifâiyye'ye bağı olduğunu ileri süren kaynaklar kaynaklar vadır. Ondan Ebü'l-Feth el-Vâsıtî'nin kızı Fatıma el-Vasıtıyye olarak bahsedilir. Tüm bunlar Desûkî'nin Rifâiyye ile olan bağlantısını kuvvetlendirmektedir.¹⁴⁷

2.3.4 Şâzeliyye Silsilesi ile İrtibatı

İbrahim ed-Desûkî'nin Sühreverdiyye ve Rifâiyye tarikatlarının yanında Şâzeliyye tarikatından da icâzet aldığı bilinmektedir. Zebîdî Burhaniyye tarikatını ta'rif ederken onu Mısır'ın meşhur tarikatlarından biri olan Şâzeliyye'nin büyük bir kolu olarak değerlendirir. *Tabakâtü's-Şâzeliyye* adlı eserinde ise Hasan b. Muhammed el-Kevhin, İbrahim ed-Desûkî ismini Şazeli nisbesiyle verir. Desûkî'nin *Hizbü'l-Kebîr*'inde bulunan harflerin Şâzeliyye'nin Hizb'indeki zikir dairesinde bulunanlarla benzerlik teşkil etmesi ayrıca kayda değerdir. Tüm bunların yanında Şeyh Safiyyüddin Ahmed Kuşâşî, Desûkî'nin tarikatı Abdü'sselam b. Meşîş'ten aldığını belirtmektedir.¹⁴⁸

Ahmed Şernûbî de *Tabakât*'ında İbrahim ed-Desûkî'nin Şâzeliyye ile bağlantısını anlatırken İbrâhim Desûkî ile Şeyh Yusuf Ebü'l-Hüccâc Efsârî'nin İskenderiye'de medfun olan Şeyh Abdürrezzak Hazretlerinden, onların da Şuayb Ebu Medyen Tilimsânî'den tarikat aldıkları gibi, Şeyh Abdürrezzak Hazretlerinin vefatlarından sonra Şeyh Ebü'l-Hasan eş-Şâzeli'den de feyz aldığını söylemiştir.¹⁴⁹

Necmuddin Bekri ve Nureddin Mahmud Tûsî'nin İbrahim ed-Desûkî şeyhlik hırkasını giydikten sonra sohbet etmişlerdir. Şeyh Safiyyüddin Ahmed Kuşâşî İbrahim ed-Desûkî'nin Abdüsselâm bin Meşîş'ten feyz alsığını belirtirken Tefvîk el-Bekri ise doğrudan Hasan eş-Şâzeli'den feyz aldığını söyler.¹⁵⁰ Muhammed Vefâ eş-Şâzeli'ye dair anlatılan menkıbelerden birinde Desûkî'a gittiğini ve orada Seyyid İbrahim ed-Desûkî'yi bulup onu kurak bir alana götürüp Desûkî'nin orada zikir etmeye başlamasıyla birlikte yerdeki kuru otların da onunla birlikte zikrettiğine dair bir vakıa

¹⁴⁷ Halefullah s.39.

¹⁴⁸ Halefullah, s.40-41.

¹⁴⁹ Hilmi, s.36-37; Şimşek, s.10.

¹⁵⁰ Şimşek, s.10.

anlatılır. Vefâiyye meşâyihıyla Desûkî'nin yaşadığı asırlara bakılırsa birbiriyle kesişmesi anlatılanların doğruluğunu desteklemektedir.¹⁵¹

2.3.5 Bedeviyye ile İrtibâtı

Desûkî'nin çağdaşı Ahmed el-Bedevî Tanta'da iken Desûkî insanları irşad için bu bölgeye seyahat etmiştir. Bunun sonucunda Desûkî'nin Bedevi'den tarikat almaktan ziyade onun sohbetine katıldığı ve onunla görüştüğü ileri sürülmüştür.¹⁵² Ancak ne Memlûk ne de Osmanlı kaynaklarında böyle bir buluşmadan söz edilmemiştir. Bu konuda kapsamlı bilgiler içeren Şa'rânî'nin *Tabakât*'ında da herhangi bir bilgi mevcut değildir. Ayrıca İbrahim ed-Desûkî kendisinin onuncu nesilden Ahmed el-Bedevî ile ortak bir nesebi olduğunu ileri sürülmektedir.¹⁵³

Desûkî'nin *Hizb*'inde yer alan lafızların Ahmed el-Bedevî'nin *Hizb*'indeki lafızlarla benzeşmesi de ikisi arasındaki irtibatı ortaya koyan delillerden biridir. Ancak bu bağlantının bedenen mi yoksa manevi olarak mı gerçekleştiği hususu muallaktır. Ancak kullanılan ortak ibarelerin birbirleriyle güçlü bir manevi rabıta olmadan ortaya çıkması mümkün olmadığından Bedevi ile Desûkî'nin en azından manevi anlamda birbirinden feyz aldığı kabul edilmektedir.¹⁵⁴

Şernûbî'nin naklettiğine göre Ahmed el-Bedevî bir hitabında kendisinin Desûkî ile amca çocukları olduğunu ve ondan yaşça büyük olduğunu ifade eder.¹⁵⁵ Burada anlatılanlar Ahmed el-Bedevî'nin dilinden İbrahim ed-Desûkî ile arasındaki bağlantıyı ortaya koymaktadır.¹⁵⁶

2.4 Desûkiyye Tarikatının Kolları

İbrahim ed-Desûkî'nin Burhaneddin lakabına nisbetle Burhaniyye, İbrahim ismine nisbetle İbrahimiyye veya Burhaniyye olarak da anılagelen Desûkiyye tarikatı dört kola ayrılmıştır. Kemal el-Hariri bu kolları, Şehâviyye, Şernûbîyye, Âşuriyye ve

---

¹⁵¹ Halefullah, s.47.

¹⁵² Halefullah, s.47.

¹⁵³ Hallenberg, s.190-191.

¹⁵⁴ Halefullah, s.47.

¹⁵⁵ Hallenberg, s. 161

¹⁵⁶ Baş, s.194, Hallenberg, s.161.

Tâziyye olarak belirtmiştir. Şehabeddin Ebü'-Abbas Ahmed b. Osman eş-Şernûbî'ye (ö. 994/ 1586) nisbet edilen kola Şernûbîyye, Seyyid Muhammed eş-Şehâvî'ye nisbet edilen kola Şehâviyye, Salih Âşur el-Mağribî'ye nisbet edilene Aşûriyye, Ebu Salim et-Tazi'ye nisbet edilen kola Tâziyye ve Celaleddin es-Süyutî'ye nisbet edilen şubesine ise Süyûtiyye adı verilmiştir. *Hadikatü'l Evliya* eserinde Hocazade Ahmet Hilmi bunlara ek olarak Celâleddin es-Süyûtî'ye nisbet edilen Süyûtiyye kolundan da bahsetmiştir.¹⁵⁷ Haririzade *Tibyan*'da bu kolların her birinin Desûkî'ye ulaşan silsilelerini kaydetmiştir. Desûkiyye'nin Şernûbîyye ve Şehâviyye kolları günümüzde Mısır'da faal tarikatlar arasında yer almaktadır.¹⁵⁸

2.4.1 Şehâviyye Kolu

Desûkiyye'nin Şehâviyye kolu 849 (1445) yılında Nemîra el-Basal köyünde doğan Seyyid Muhammed Eş-Şehâvî'ye dayanır. İlim, takva ve mücadele üzere yetişen ve tasavvufi anlamda üstün mertebelere eriştikten sonra ismi yayılan Muhammed eş-Şehâvî'nin kendisine intisap eden birçok müridi olmuştur. Hicri 949 (1542) yılında vefat ettikten sonra Nemîra El-Basal köyünde bilinen tekkesine defnedildi. Muhammed eş-Şehâvî İbrahim ed-Desûkî'nin kardeşi Ebü'l-İmran Musa'nın zürriyetindedir. Şehâvî kolunun silsilesi Desûkî'den başlayarak Ebü'l-İmran Musa, Seyyid Şemseddin Muhammed (Ebü'l İmran Musa'nın oğlu), Arif Seyyid Cemâleddin Abdullah (Şemseddin Muhammedin oğlu), Abdullah Ebü'l-Mükerrem, Muhammed ed-Deyrûtî, Necmeddin el-Kebîr, Arif Muhammed eş-Şerbînî (927/1521), Seyyid Muhammed eş-Şehâvî olarak sıralanmaktadır.¹⁵⁹

2.4.2 Şernûbîyye Kolu

Şernûbîyye kolunun piri Muhammed eş-Şehâvî'nin müntesibi olan Şehabeddin Ebü'l-Abbas Ahmed b. Osman eş-Şernûbî el Mâlikî el-Burhânî (994/1586)'dir. Buna göre Şernûbîyye Şehâviyye'nin bir kolu olarak görülür. Şernûbî Mısır'ın Şernûb kasabasında medfun olan arif Ali Burhanî'nin oğludur. Annesinin nesebi ise Şeyh Ebu Bekir er-Râî'ye dayanır. Şernûbî'nin neseb silsilesi Ahmed b. Osman b. Ahmed b. Ali b.

¹⁵⁷ Halefullah, s.289.

¹⁵⁸ Demirci, IX, s.212.

¹⁵⁹ Halefullah, s.289.

Ahmed b. Ebil-Abbâs Makrebe b. Muhammed b Ahmed Eş-Şeyh Ahmed b. Ali Ebü'l Vekâ Muhammed b. Yusuf b. Süleyman b. Abdülmüheymin b. Abdülhalık b. Muhammed Şagîr b. Hasan b. Hasan Sayyâd b. İbrahim el-Gâlibî b. Ömer b. Muhammed b İbrahim el-Murteza b. Musa Kazım b. Cafer es-Sâdık b. Muhammed Bakir b. Zeynelabidin b. Hüseyin b. Ali el-Murteza (r.a) olarak geçer.¹⁶⁰

Tarikat silsilesi ise Ahmed eş Şernûbî'den başlayarak Muhammed eş-Şehâdi, Celaluddin Kerki, Abdullah b. Sinan, Muhammed el-Itris, Abdullah Ebu't-Tuyûr, Muhammed b. Musa, Kardeşi Ebu İmran Musa Şerefuddin, Seyyid İbrahim ed-Desûkî olarak devam eder.¹⁶¹

Şernûbîyye kolunun piri Ahmed Şernûbî'nin şeyhinin şeyhi olan ve aynı zamanda *Lisânü't-Ta'rîf*'in yazarı Celâleddin Kerkî aşağıdaki iki sened ile İbrahim ed-Desûkî'ye bağlanır. Birinci sened Celaleddin Kerkî'den başlar ve Hafız Celaleddin Suyûti, Şeyh Muhammed b. Abdüsselam Magribi, Muhammed Muhammed Âtî, Şeyh Muhammed Itris, Ebü'l-Mekarim Celaleddin, Ebü'l-İmran Musa Şerefüddin'den sonra İbrâhim Desûkî'de nihayete erer.¹⁶²

İkinci sened ise Celaluddin Kerkî'den sonra Ebu Abdullah Şemseddin Muhammed Bekri, Ebü'l-Feth Fethuddin Muhammed Mâlikî, Nureddin Ebi'l-Hasan Ali b. Muhammed Ebu Dürrî, Cemâluddin Abdullah b. Şemseddin Muhammed, babası Şerefüddin Musa, İbrahim ed-Desûkî olarak geçmektedir.¹⁶³

Hicri 931(1525)'de doğan Ebü'l Abbas Şernûbî Mısır'ın Şernûb şehrendendir. Yedi yaşında iken yaşadığı ilahi cezbe üzerine kendisini ibadetle meşguliyyete veren Şernûbî, annesinin vefatından sonra Mekke'ye gidip yedi sene burada yaşamış ve 945 yılında yeniden Şernûb'a dönüp oradan Demenhur'a geçerek ibadetle meşgul olmuştur. Rüyasında Hz. Peygamber'i gören ve Peygamber'in ondan İstanbul'daki Nureddinzâde'ye (ö.1133/1721) gitmesini ve ona intisap etmesini istemesi üzerine Nureddinzade vasıtasıyla Halvetiyye tarikatına dahil olmuştur. Burada bir müddet kalıp tarikat

---

¹⁶⁰ Halefullah, s.290-291.

¹⁶¹ Hilmi, s.247.

¹⁶² Hilmi, s.247.

¹⁶³ Hilmi, s.247-248.

eğitimini tamamlayınca bunu yaymak üzere memleketine geri dönmüştür. Zâviyetü'l-Baklî denilen mevkide bir süre eğitim verdikten sonra müridanıyla birlikte Antalya'ya gitmiş ve burada şiddetli bir hastalığa tutularak h.994 (1585) yılında vefat etmiştir.¹⁶⁴

Şernûbî'den sonra gelen sufi tarikatlarının bir çoğu buradan devam eden kola dayandırılmaktadır. Kurucusu İmam Muhammed bin Ali es-Sünûsî el-Hasanî olan Senûsiyye tarikatı da bunlardan biridir. Bu tarikatların birbirinden ayrı birçok şubesi daha bulunmaktadır. Lakin sayıları fazla olsa bile hepsinin temeli aynıdır.¹⁶⁵

İbrahim el-Likanî, Ahmed Şernûbî'nin fazileti hakkındaki sözlerinde Şernûbî ile bir araya geldiğinde onun kerametlerine bizzat şahit olduğunu, Mısır'da bir zaviyesi bulunan Şernûbî'nin Kur'an'a ve sünnete sıkı sıkıya bağlı bir zat olduğunu belirtmiştir. Şernûbî'nin öğrencileri arasında Seyyid Ali el-Müttekî el-Hindî, İmam Ebi'l-Hasan el-Bekrî, Seyyid Süleyman el-Hâdirî, Seyyid İbrahim Ez-Zâkir gibi birçok tanınmış sufi mevcuttu.¹⁶⁶ Desûkî'nin halifesi olarak tanınmış ve onun meşrebini devam ettirmiş olan Şerbnubî aynı zamanda Seyyid Ebu'n-Nasr ed-Desûkî, İbrahim el-Likânî¹⁶⁷, Şeyh Abdü Rabbihî el-Ebşîfî, Muhammed el Bulkînî, Arif Süleyman el-Burhani¹⁶⁸ gibi tanınmış Desûkî müridanını da yetiştirmiştir.

2.4.3 Tâziyye Kolu

Tarikatın diğer kolları hakkında kaynaklardaki bilgiler tarikat kurucusu ve tarikatın silsileleri hakkın verilen bilgilerden öteye geçmemektedir. Tarikatın Tâziyye kolu Desûkiyye ve Medyeniyye şubelerinden biri olarak sayılmakla birlikte Şeyh İbrahim Tâzi 'ye nisbet edilmektedir. Tarikatın silsilesi Şeyh Mecdüddin Salih b Muhammed b. Musa ez-Zevavi'den başlayarak Ahmed b. Muhammed b. Muhlis,

---

¹⁶⁴ Şimşek, s.44.; Hilmi, s.248.

¹⁶⁵ Halefullah, s.291.

¹⁶⁶ Halefullah, s.290-291.

¹⁶⁷ Likânî aynı zamanda Desûkiyye literatürü içerisinde "*Tevhid ilminde el-Cevhera*" eserinin sahibidir. Likânî bu kitabı şeyhinden aldığı işaretle yazdığını belirtmektedir.

¹⁶⁸ Halefullah, s.291.

Ahmed b. İder, Ebi Abdullah Şerefüddin Ömer, Muhammed b. Serefüddin Musa b. Ebil-Mecd ed-Desûkî vasıtasıyla İbrahim ed-Desûkî'ye nisbet edilmektedir.¹⁶⁹

2.4.4 Âşûriyye Kolu

Seyyid Salih Âşûr el-Mağribî'ye dayandırılan Âşuriyye tarikatı da Desûkiyye'nin kolları arasındadır. Bu tarikatın silsilesi ise Salih Âşur el-Mağribî'nin dedesi Şeyh Musa Şerefuddin el-Kemşîşî'den Seyyid Muhammed, Şeyh Abdullah Ebu't-Tuyûr, Seyyid Musa el-İmran ve İbrahim ed-Desûkî'ye nisbet edilmektedir.¹⁷⁰

2.4.5 Süyûtiyye Kolu

Desûkiyye'nin Celâlu'ddin Abdurrahman Süyûtî'nin etrafında şekillenen Süyûtiyye kolu ise Muhammed el-Mağribî üzerinden Muhammed Gazzâli, Muhammed Dirûtî, Muhammed Kureşî, Ebi1-Mekârim Şeyh Celâlüddin, Muhammed Şerefüddin Musa ve İbrâhim Desûkî'ye bağlanmaktadır.¹⁷¹

Süyûtî'nin silsilesine bakıldığında onu Kâdiriyye, Sühreverdiyye, Bedeviyye tarikatları ile ilişkilendirmek mümkündür. Harîrîzâde Süyûtî'yi bir Şazelî olarak ele almaktadır.¹⁷² Ayrıca İmam Süyûtî'nin Lübsü'l-Hırka eserinde verdiği tarikat silsilesinde Ömer el-Fârûsî yer almaktadır. İbrahim ed-Desûkî kendisinin Ömer el-Fârûsî vasıtasıyla Seyyid Ahmed er-Rifâî'den feyz aldığını söylemiştir. Bu bilgi üzerinden Süyûtiyye ile Desûkiyye'nin Ömer el-Fârûsî üzerinden bağlantısı kurulabilir.¹⁷³

2.5 Tarikatın İbrahim ed-Desûkî Halifeleri Vasıtasıyla İntişarı

İbrahim ed-Desûkî'nin vefatından sonra tarikatın idaresini ondan bir yaş küçük olan öz kardeşi Şerefüddin el-İmran Musa (h.658) üstlenmiştir. İbrahim ed-Desûkî en yakın müridlerinden birine Ezher Camiinde ders vermekle meşgul bulunan kardeşi Seyyid Musa'ya gitmesini söyler. Kardeşi Musa'nın zahirinden önce batınını temizlemesini ve gurur, kibir, haset, ucûb gibi bütün kötü huylardan kalbini muhafaza

¹⁶⁹ Hilmi, s.249.

¹⁷⁰ Hilmi, s.39-44 ; Şimşek, s.21.

¹⁷¹ Hilmi, s.249-250.

¹⁷² Ferzende İdiz, **İmam Süyûtî ve Tasavvuf**, İstanbul: Semerkend, 2013, s.38-39.

¹⁷³ İdiz, s.41; Vassâf, s.312.

etmesini salık veren İbrahim ed-Desûkî'nin bu buyruğu üzerine Seyyid Musa dersini bırakıp süratle İbrahim ed-Desûkî'nin yanına gider. Yanına vardığında İbrahim ed-Desûkî'nin vefat ettiğini görür.¹⁷⁴ Bu şekilde tarikatın adabını önce babasından sonra kardeşi Desûkî'den öğrenmiş olan Seyyid Musa manevi eğitiminde kemale erdiği o vakitlerde İbrahim ed-Desûkî tarafından tarikatı yayması ve bu yolda müridler yetiştirmesi için onu görevlendirilmiş olur.

Desûkî'den aldığı ilmi yaymak ve müridlerini yetiştirmek için İskenderiye'deki Dusûk ve Seğar arasında sık sık seyahat eden ve yedinci asrın büyük velilerinden biri olan Seyyid Musa 739/729 yılında yetmişli yaşlarında iken yine Seğar bölgesinde vefat etmiştir. Seyyid Musa'nın kabri daha sonra türbesi Dusûk bölgesinde olan kardeşi Seyyid İbrahim'in kabrinin yanına taşınmıştır. Seyyid Musa'ya intisap eden ilk müridi batı ülkelerinden Mısır'a gelen ve Ebü'l-İmran Musa'nın tarikatına yönelen Seyyid Arif eş-Şehîr Süleyman el-Büsyânî b. Osman b. Yakup el-Husnî'dir.¹⁷⁵

Seyyid Musa'nın vefatından sonra tarikatı oğlu Şemseddin Muhammed b. Ebi'l-İmran Musa üstlendi. Seyyid Musa'nın oğlu Şemseddin Muhammed aynı zamanda Bedreddin Muhammed diye de anılmaktadır. Şemseddin b. Musa yerine ise 800'lü yıllarda vefat eden oğlu Cemâleddin Abdullah (h. 801-784) geçmiştir. Cemâlettin Abdullah'tan sonra tarikatın şeyhlik görevini amcasının oğlu olan Arif el-Murabbî Ebu Abdullah Şemseddin Muhammed bin el-Arif Nasıru'd-din Muhammed bin Eyyüb bin Ebi'l-Mecid üstlenmiştir. Arif el-Murabbî ise 834/1431 yılında vefat etmiştir. Tarikatın dördüncü halifesi olarak kaynaklarda Seyyid Nureddin Ali b. Muhammed b. Ali Eyyüb Osman Abdülaziz Abdulmecid eş-Şehir Ebi'l-Mecid bin Muhammed bin Abdülaziz bin Kurayş ismi zikredilmektedir.¹⁷⁶

2.6 Türkiye'de Desûkiyye Tarikatı

Mısır, Sudan ve Kuzey Afrika bölgesinde yayılmış olan Desûkiyye'nin Ortadoğu, Anadolu ve Balkanlar'da izlerine pek rastlanmaz. Ancak tarikatın Edirne'de, XIX. asrın sonlarında Hafız İsmail Efendi tarafından temsil edildiğini biliyoruz. Hafız

¹⁷⁴ Şimşek, s.15; Halefullah, s.279. Hilmi, s.247.

¹⁷⁵ Halefullah, s.287.

¹⁷⁶ Halefulah, s.288

İsmail Rüşdî Efendi, Hafız Emin Efendi'nin oğlu olup, Edirne'de dünyaya gelmiştir. "Hâfız İsmail Efendi" diye meşhur olmuştur. İlk tahsilini Sıbyan Mektebi'nde yaptıktan sonra ilim yoluna dahil olmuş Ekmekçi Medresesi Müderrisi Mevlana Hafız Süleyman Efendi'nin Sultan Selim Camii'nde ders halkasına devamla, Arabi ilimlerden icâzet almıştır. Gülşeniyye'den Veli Dede tekkesi şeyhi Şuayb Şerefeddin Efendi'nin de eniştesi olan Rüşdî Efendi, 1282/ 1865li yıllarda kendisinden tefsir, hadis ve tasavvuf dersleri okumuştur.¹⁷⁷

Aydınlı Hafız Mehmed Efendi'den kıraat ilminden icazet alan İsmail Efendi, ilim tahsili sırasında tasavvuf yoluna da girmiş ve bu yolda Desûkiyye tarikatı şeyhlerinin birinden inabet alarak tarikat adabını tamamlamış, irşad ile görevlendirilmiştir. İsmail Rüşdî Efendi'nin Uşşâki, Gülşenî, Sadi, Rifâi ve Nakşî tarikatlarından da icazetli olduğu bilinmektedir. Hüseyin Vassaf, *Sefine*'de Uşşâki şeyhi Abdurrahman Sâmi Efendi'nin İsmail Rüşdi Efendi'den Sa'dî icâzeti aldığını belirtmektedir. Ayrıca *Evrâd-u Rifâiyye* adlı derleme bir eseri bulunan İsmail Rüşdî Efendi'nin Rifâiyye tarikatına da mensup olduğunu söylemek mümkündür.¹⁷⁸

İsmail Rüşdî Efendi'nin Halvetiyye'nin Karabaşîyye koluna bağlı Bekrîlik'ten de icâzeti vardır. Kaynaklar onun Seyyid Bekir Sem'an Halebi Edirnevi (ö.1295/1878) adlı Bekriyye şeyhinin halifesi olduğunu ve kendisinden Gülşenî şeyhi Şuayb Şerefeddin Efendi ile Muhammed Sabri Edirnevî'nin hilafet aldığını kaydetmektedir. Kaynaklar yine onun Uşşâkilikten icâzetli olduğuna da yer vermektedir. *Mecmu'ut-Tekâyâ* adlı eserde Cemâleddin Uşşâki ve halifelerinin silsilelerini verirken, Uşşâki şeyhlerinden Muhammed Kenzi Efendi (ö.1291/1874)'nin Şeyh Hafız İsmâil Rüşdi Edirnevî adlı bir halifesi olduğu söylemektedir. Buradan yola çıkarak onun Uşşâkilîğe bağlı olduğunu söyleyebiliriz. İsmail Rüşdi Efendi'nin son zamanlarında Eski Câmii Medresesi'ne müderris olduğu ve bu camide ilim öğrettiği, ders halkasına katılan pek

---

¹⁷⁷ Şimşek, s.22; Selami Şimşek, **Osmanlı'nın İkinci Başkenti Edirne'de Tasavvuf Kültürü**, İstanbul: Buhara,2008,s.296.

¹⁷⁸ Şimşek, s.22.; Ahmed Bâdî Efendi, **Riyaz-ı Belde-i Edirne : -Edirne Bahçeleri- Edirne Şehri Tarihi**, Edirne: Edirne Valiliği Edirne Kültür Müdürlüğü, 2000, c.2, s.312.

çok talebeye icâzet verdiği nakledilmiştir. İsmail Efendi 1307/1890 senesinde Edirne'de vefat etmiş ve Buçuktepe Kabristânı'na defnedilmiştir.¹⁷⁹

Desûkiyye tarikatı aynı zamanda Cerrâhiyye ile de bağlantısı vardır. Cerrâhiyye'nin pîri velâyeti kırk yaşından önce almasından ötürü İbrahim ed-Desûkî ile benzer bir nitelik taşımaktadır.¹⁸⁰ İbrahim ed-Desûkî'nin halifesi Şernûbî Bulkînî'nin (ö.994/1585) naklettiği ifadelerle Nureddin Cerrâhî (ö. 1115/1703) hakkında bilgiler vermiş olup onun İstanbul'a geldikten sonra kırk dört yıl yaşadığını ve daha dünyadayken ona makamının gösterildiğini söylemiştir. Ayrıca Bulkînî Nureddin Cerrâhî'nin alem-i gayb'da kendisini ziyaret edenler için ettiği duanın kabul olduğunu ve bu icabetin onun kerametlerinden biri olduğunu belirtir.¹⁸¹

Ayrıca Nureddin Cerrâhî'nin halifelerinden Sertarîkzâde Mehmed Emin Efendi'nin İbrahim ed-Desûkî'ye atıfla yazdığı bir manzum mevcuttur.

"Sertarîkzâde kemterdir

Şeyh Desûkî onâ erdir

Hâtemu'l evliyâ pîrdir

Pîrim Nûreddîn-i Cerrâhî"

Yazdığı bu dörtlük ile Sertarîkzâde Mehmed Emin Efendi İbrahim ed-Desûkî'ye manevî intisabının bulunduğunu ifade etmiştir.¹⁸²

2.7 Desûkiyye'nin Esasları

İbrahim ed-Desûkî'nin tarikatında aslolan kitap ve sünnetle amel etmektir. Tarikatı Rasulullah'a (sav) tabi olarak nefisle mücadele ve hevâsdan vazgeçmek olarak gören Desûkî " Her kim insanları Allah yoluna çağırırsa tarikatta ilerler. Her kim de

---

¹⁷⁹ Şimşek, s.22-23.

¹⁸⁰ Mehmed Cemâl Öztürk, Cerrâhîlik: **Şeyh Nureddin Cerrâhî ve Cerrâhî takikatı**, İstanbul : Gelenek Yayıncılık, 2004, s.50.

¹⁸¹ Öztürk, s.57.

¹⁸² M. Fahreddin Dal, **Fahreddin Erenden'in Tasavvufî Görüşleri**, Marmara Üniversitesi Sosya Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: 2006, s. 278.

nefsinin hevasına uyarsa o kişiyi cehenneme götürür." diye ifade ederek tarikatta amel ve hizmet boyutunun önemini vurgulamıştır.¹⁸³

Desûkiyye tarikatının esasları Şa'rânî tarafından tahkik (hakikate ermek), söyleneni tasdik etmek ve doğru sözlü olmak, mücahede ehli olmak, ibadeti bırakmamak, zahiri ve bâtinî olarak temiz olmak, harama karşı göz yummak, eli, edep yerini ve dili temiz tutmak şeklinde açıklanmıştır.¹⁸⁴ Amir en-Neccâr ise bu esasları cehri zikir ve ibadete düşkünlük, şeriat ve tarikat hükümlerine sıkı sıkıya bağlılık, Allah dostlarının ahlakını örnek almak, nefsanî arzulara şiddetle karşı koyarak nefsi öldürmek, kifâf-ı nefis yani yaşamak için ne kadar yemek içmek gerekiyorsa o kadarı ile yetinmek şeklinde zikretmiştir. İbrahim ed-Desûkî isteyerek veya istemeyerek bu esaslara aykırı hareket eden bir müridi tarikatın dışarı atacağını ifade ederek tarikatta emredilene itaat etme noktasında ciddi bir bağlılık gerektiğine vurgu yapmıştır. Tehlikeli ve büyük günahlardan sakınmak ve onlara karşı mücadele etmek gerektiğini söyleyen Desûkî, Allah'ın marifet sırlarına vakıf olmanın yolunun buradan geçtiğini ifade eder.¹⁸⁵

"Sen olmasaydın ben kâinatı yaratmazdım." hadisine dayandırılan ve hemen hemen bütün tarikat öğretilerinin özünü teşkil eden Nur-ı Muhammedî düşüncesi Desûkiyye tarikatının da bir esasıdır.¹⁸⁶ Seyyid İbrahim ed-Desûkî Hazretlerinin, "Nur-i Muhammedi" fikri üzerinde durduğunu ve bu nuru Allah'ın ezeli bir tecellisi, âlemin yaratılışındaki ilk ve en önemli mazhar olarak saydığını görmekteyiz. Tarikatın özellikleri arasında cehrî zikir, ibadete düşkünlük, şeriat ve tarikat hükümlerine sıkı bir şekilde bağlılık, evliyanın ahlâkını örnek almak, beşerî arzulara şiddetle karşı koyarak nefsi öldürmek gibi adet ve anlayışlar sayılabilir. Genellikle yeşil elbise giyen tarikat mensupları tilâvet ve zikir meclislerinde "yâ dâim" zikrini sık sık tekrar etmeleriyle dikkat çekerler.¹⁸⁷

Tarikatların alemi beyaz, yeşil, kırmızı, sarı, siyah gibi renklerle de ifade edilmiştir. Hasan bin Hüseyin el-Hanefi el-Kâdirî, Seyyid Abdulkadir'in aleminin siyah

---

¹⁸³ Halefullah, s.138.

¹⁸⁴ Veterî, s.49;Şa'rânî, s.616;Şimşek, s.20

¹⁸⁵ Şa'rânî, s.616.

¹⁸⁶ Demirci, s.180.

¹⁸⁷ en-Neccâr, s.265; Demirci, s.180.

bir hırka ve bayrak olduğunu, Seyyid Ahmed Er-Rifâî'nin de aynı şekilde siyah renkte alemi olduğunu, Seyyid Ahmed el-Bedeví'nin ise kırmızı bir hırkası ve sancağı olduğunu söyler. Bunun yanında Seyyid İbrahim ed-Desûkî'ye atfedilen alem sarı renkli bir hırka ve sancaktır.¹⁸⁸ Bir başka kaynakta Desûkiyye mensuplarının yeşil giydiğinden ve hatta yeşil bir sancağın tarikat mensuplarının alemi olduğundan bahsedilmektedir.¹⁸⁹ Desûkiyye'nin bu yeşil renkli bayrağı Geylanî'ye özel olan yeşil bayraktan farklıdır. Seyyid Tevfik el-Bekrî'nin açıklamalarına göre ise Ahmediyye'nin rengi kırmızı Burhâmiyye'nin rengi yeşil Rifâiyye'nin rengi ise siyah ve beyazdır.¹⁹⁰

Desûkiyye tarikatının âdab ve erkânının kitap ve sünnet çerçevesinde olduğu Desûkî'nin şeriat ve tarikat hakkındaki görüşlerinden anlaşılmaktadır. Desûkî'ye göre şeriat dinin zâhiri hakikat ise bâtınıdır ve velâyet makamlarının hepsi bu ikisinde cem' olmuştur. Şeriat ve hakikatin her ikisini de kendisinde toplayan başka bir deyişle zâhirî olarak temizliğe bâtinî olarak saflığa erişen kimse kamil insan olur. Desûkiyye'de Rabb'ini tanımak ve ona dayanmak esaslarına dayanan her kimse şeriatı ve hakikati idrak etmiş olur.¹⁹¹

Hasılı İbrahim ed-Desûkî şu sözleriyle tarikatın esaslarını özetler: Ey evlat! Bil ki bizim tarikatımız ancak tasdik etmek, gayretle çalışmak, dilimizi ve kalbimizi çirkinliklerden temizlemektir. Her kim bunlara muhalefet ederse bil ki tarikat onu gönülden veya kerhen reddeder. Sûfilik ruhunu ve niyetini hâlis tutarak tüm dünya işlerinde zâhiren ve bâtinen şeriatı ikâme etmelidir. Şeriata uymak insanı asıl saadete götürür. Kim insanları Allah'ın yoluna davet ederse tarikatta mesafe kat eder."¹⁹²

İbrahim ed-Desûkî'nin bir yönüyle şeriata bağlı bir yönüyle de insanların içindekilerini keşfeden, kalp gözüyle birçok şeye vakıf olan ve melekût alemine çıktığı bilinen bir şahsiyetti. Nitekim zaman zaman cezbeye gelen Desûkî : "Yüce makamlarda Hazret-i Peygamber'in nuru ile, tufanda Hazret-i Nuh ile, rüya görürken Hazret-i İbrahim ile ve beşikte Hazret-i İsa ile idim" gibi şathiyeler söylemiştir. Amir en

---

¹⁸⁸ Halefullah, s.292.

¹⁸⁹ Halefullah, s.140.

¹⁹⁰ Muhammed Sabri ed-Dâlî, **et-Tasavvuf ve Eyyâmî- Devru'l-Mutesavvife fi Tarîhi Mısır'il-Hadîs**, Dâru'l-kütüp ve'l-vesâiki'l-kavmiyye, Kahire, 2013, s.100.

¹⁹¹ Halefullah, 207-208.

¹⁹² Halefullah, s.138.

Neccâr'a göre, Desûkî'nin sekri sahvına galiptir. Bu durumu şiiirlerinde açıkça müşahede etmek mümkündür.¹⁹³

Cezbe konusunda Desûkî Rabbinin huzurunda gaybet haline ulaşan kimsenin bu hal devam ettiği müddetçe mükellefiyeti olmayacağını, ne zamanki aklı ona geri döner ve bu halden sıyrılırsa o vakit mesuliyetini kazanacağını söyler. Bu hali ise dervişlerin hali olarak tanımlar. Tarikatta üstün mertebede olanlar için bu hal geçerli değildir. Onlar her durumda mükelleftir ve mesuliyetlerini kaybetmezler. Eğer farz ve sünnetin hilafında bir davranış serd ederseler bu hal geçtikten sonra onlara kaza gerekir.¹⁹⁴

Desûkiyye tarikatının özelliklerinden biri de zikrin cehri olmasıdır. Bu tarikatın müntesipleri özellikle hatim meclislerinde sesli bir şekilde zikir yapar.¹⁹⁵ Ayruca tilavet ve zikir meclislerinde "Ya daim" zikri sık sık tekrar edilir. Bu zikir Desûkî'nin evrâdında da geçmektedir. Desûkiyye'de de Bedeviyye ve Şâzeliyye tarikatlarında olduğu gibi sema ayinine yer verilmez. Ancak Desûkî'nin bunu reddettiği bilinmesine rağmen sonrasında şekillenen anlayış tarikatta sema ve mevlid ayinlerini adet haline getirmiştir.¹⁹⁶

Desûkiyye'de zikir meclisleri "hadra" veya "leyle" adı verilen türe benzer. Tarikat müntesipleri genellikle yeşil, beyaz veya kırmızı giyinir ve zikir zakirbaşı'nın yönetiminde okunan bir münacatla başlar. Zikrin kıyami ya da kuudî olarak yapıldığı görülür. Genellikle ayakta yapılan zikirde tarikat müntesipleri tüm bedenlerini sağa sola hareket ettirerek zikirlerini icra ederler.

Desûkiyye'de Allah'a iman ve muhabbet tarikatın ana esaslarındandır. İbrahim ed-Desûkî'nin ifadesiyle iman ve muhabbet parayla satın alınamayan, hile ile elde edilemeyen ve herhangi bir vesileyle de ulaşılamayan nimetlerdir. Allah'ı sevmek sevginin hakiki olanıdır ve en yüce mertebesidir. Bu muhabbet Hakk'ı bilmek ve nimetlerini görmekle artar. Muhabbete vasıl olan talibin artık Hak'dan uzaklaşması

¹⁹³Demirci, s.180; en-Neccâr, s.254; Şimşek, s.12. Bu şathiyelerin bir örneği Şa'rânî'nin tabakâtında geçmektedir. Şa'rânî, c.1-2, s.659.

¹⁹⁴ Halefullah, s.167.

¹⁹⁵ Halefullah, s.140.

¹⁹⁶ en-Neccâr, s.261; Şimşek, s.18-19.

mümkün olmaz ve başka bir şey onu meşgul etmez. Allah'ın muhabbetine ulaşan kimse hidayete ve kurtuluşa layık olur. Böylece Rabbi onu nefsin kötülüklerinden korur ve onun kendi katındaki mertebesine yükseltir.¹⁹⁷

İbrahim ed-Desûkî kendisinin muhabbet mertebesinde olduğunu ifade eder ve müridilerinin de içlerindeki muhabbeti ortaya çıkarmak için mücadele içinde olduğunu söyler. Gayesinin Allah ve Rasulünün sünnetini anlatmak ve müridlerinin kalbinde onların muhabbetini ortaya çıkarmak olduğunu ifade eder. Bu tür muhabbeti gerçek imanın delili olarak görür.¹⁹⁸ Bu minvalde tarikatta müridin şeyhine duyacağı muhabbeti Allah'ın sevgisine ulaştıracak bir basamak addetmektedir.

Makam konusunda doğruluğu ve muhabbeti hasebiyle müridlerin birbirinden farklı olacağını belirten İbrahim ed-Desûkî'ye göre mürid ben dedikçe muhabbete erişemez. Muhabbet ancak cesetle ruhun birleşmesiyle olur. Cisim ruhâni muhabbetten etkilenir ve ona tâbi olur. O andan itibaren de muhabbeti olan kişiye hizmet etmek ona ağır gelmez. Kim Allah yoluna, aşkına davet ederse ve bu muhabbete sâdık kalırsa onun artık yaptığı tüm işler Allah yolunda hizmet etmek gibi olur." Desûkî burada küçüklerin büyüklere olan muhabbetinden bahsetmektedir. Büyüklenerek muhabbet duymanın muhabbet duyduğu kişi Peygamber bile olsa o kişiye fayda vermeyeceğini belirtir. Kişiye ancak kendisini küçük görerek, ta'zim ve hürmetle duyduğu muhabbetin fayda vereceğini söyler. Desûkî'ye göre bir küçük (talip) bir büyüğe (velî) muhabbet duyarsa o kişi kalben o velîyi kendisine çeker. Eğer bu muhabbet sâdık olmazsa, müridin bu ayrılığa son vermesi ve salih bir niyetle şeyhine yaklaşması gerekir.¹⁹⁹

İbrahim ed-Desûkî'ye göre müridler şeyhe bağlılık konusunda derece derecedir. Muhabbeti parça parça olan, kâh öyle kâh başka türlü olan müride şeyhinin faziletleri ve sırları görünmez. Müridin her zaman Allah yolunda sevgisi hâlis olmalıdır, muhabbet olmadan manevi mertebelere yükselmesi mümkün değildir.²⁰⁰

2.8 Desûkiyye'de Tarikat Adabı

---

¹⁹⁷ Ca'ferî, s.65.

¹⁹⁸ Ca'ferî, s.66.

¹⁹⁹ Halefullah, s. 208.

²⁰⁰ Halefullah, s. 212

Tasavvufun asıl gayesi hakikat yoluna girmeye talip olanları terbiye eden ârif kişinin onları kötülüklerden uzak tutarak doğru yol üzere toplamasıdır. Hakka talip olan müridin şeyhine karşı birtakım uyması gereken edepleri vardır. *Cevhera* eserinde İbrahim ed-Desûkî şeyh ile mürid arasındaki ilişkiyi şöyle tanımlamaktadır: "Şeyh, müridini eğitir ve terbiye eder, ona hakkı anlatır ve onun manevi sırlarını açar. Müridin şeyhine karşı edebi onu felaha ulaştırır. Bu yolda giden talip salih, ahlaklı, sadık, gayretli, ilmi talep eden, Allah'tan korkan ve Allah'ın kendisinden razı olduğu kullardır."²⁰¹

Desûkî müridlerin âdâbı hakkında pek çok noktaya önem vermiştir. Bunlardan ilki müridle şeyhi arasındaki râbitanın kuvvetidir. Râbitada şeyhini tasavvur edecek kadar kuvvetli olma hususunda İbrahim ed-Desûkî'nin şu sözüne yer verebiliriz: "Kalpten gelen manevi bağ, sulbümden gelenlerle olan bağlılığımdan daha hayırlıdır. Sulbümden gelenlere zâhir olanlar miras kalır, ancak kalben bağlı olduğum kişilere sırlar âleminin iç yüzü (bâtını) miras kalır." İbrahim ed-Desûkî'ye göre müridin bu râbitanın hakikatine vâkıf olması elzemdir.²⁰²

Desûkî eserlerinde râbitayı ahdinde doğru olan müridine yakın olması olarak tanımlar. Müridi şeyhini aklında tuttuğu zaman şeyhi de müridinin tüm zâhir ve batın hislerinde olur. Eğer mürid şeyhe karşı dosdoğru olmazsa şeyhinin ondan uzaklığına şahit olur. Desûkî müridlerinin vasiyetlerini dinlemesi, sözlerine kulak vermesi halinde, birbirlerinden uzak olsalar bile onların sıkıntılarını ve kederlerini bileceğini ve Allah'a istihâre ettiklerini duyacağını söyler. Müridlerinden kalp gözü açık olanların kendisini görebileceğini ifade eder. Müridlerinden kendisiyle tüm işlerini istişare etmelerini, ihtiyaçlarını dile getirmelerini ve onlara ne söylerse kabul etmelerini ister. Allah'ın, velîleriyle beraber olan müridlerle beraber olduğunu ifade eder.²⁰³

Desûkî müridlerin şeyhlerine karşı besledikleri kalbî muhabbette sabırlı ve sebatkâr olmalarını öğüt verir. Müridin şeyhin cefasına sabretmesini çünkü şeyhin müridinden hayır umarak onu imtihan ettiğini söyler. Bu imtihan neticesinde şeyh müridi sırlarına vakıf kılar. Bu müridin Rabbini tanımasının bir esasıdır. Kimin kalbinde

---

²⁰¹ Halefullah, s. 207-208.

²⁰² Halefullah, s. 208.

²⁰³ Halefullah, s. 209.

şeyhinin muhabbeti olursa Allahu Teala onun derecesini yükseltir. Şeyh müridini terbiye konusunda yeterli olmasa bile kul kalbinde Allah'ın sevgisini bulur, hisseder.²⁰⁴

İbrahim ed-Desûkî'ye göre müridin şeyhinin emrettiği işlerde ona uyması gerekir. Çünkü mürid isteyen, yolun başında olan, şeyhi ise onu terbiye eden ve uyarıcı kişidir. Bu hususu *Cevhera* eserinde anlatan Desûkî mübtedayı (mürid) mücahit, müntehayı (şeyh) ise onu izleyen olarak tasvir eder. Mübteda henüz bu yola yabancıdır, münteha ise yolu gezmiş bitirmiştir. Mübteda eriyen münteha ise kaybolandır; mübteda hüznü münteha ise mutludur; mübteda hayran olan münteha ise mutmain olandır; mübteda işlerinde mahcup, münteha ise Allah'ın celâline bakmakla meşguldür.²⁰⁵

Desûkî müridin şeyhinden izin almadan konuşmamasının da şeyhine gösterdiği edebî bir parçası olduğunu ifade eder. Eğer şeyhi cismen mevcut değilse kalben ondan izin alması gerekir. Çünkü onun nezdinde mürşidinden izin almadan konuşmanın manası kişinin şahsî şehvetlerine dalmasıdır. Ve bu kendini öne çıkarma sevdası insanı helaka götürür. İşte bu onu Allah'ın hak yoluna taşıyacaktır. Şeyhi müridini bu halde görürse ondaki edebî artığına şahit olur ve onu en güzel şekilde terbiye eder. Bu hükümle şeyhe gösterilen edebî müridin tüm hareketlerini kapsamış olur. İbrahim ed-Desûkî'ye göre evlenmek veya yolculuğa çıkmak ya da uzlete çekilmek ya da insanlara karışmak veya ilimle meşgul olmak, zikir ve viridlerle meşgul olmak dahi şeyhinin izniyle olmalıdır. Desûkî selefî ve halefî edindikleri yolun bu olduğunu ifade eder.²⁰⁶

Desûkî'ye göre ârif olan kişi müridin doktoru gibidir. Ancak eğer mürid diliyle zikir halinde olmazsa ona şifa uğramaz. İbrahim ed-Desûkî bu konuda şöyle söylemiştir: "Ey evlatlarım size çağrıda bulunuyorum yolumu kirlenmeyin, beni soruşturmayın, birbirinizin ayıbını gizleyin ki kirlenmeyesiniz. Sizi bizler seçtik, suyu bulanıklaştırmayın. Biz sizlere hakkı anlatıyor ve nasihat veriyoruz, bizi dinlemede vefalı olun ve nasihatlerimize uyun. Ben size ancak ve ancak Allah'ın emrettiklerini

---

²⁰⁴ Halefullah, s.212-213.

²⁰⁵ Halefullah , s.213.

²⁰⁶ Halefullah, s. 212-213.

emrediyorum, eğer bu ahde uymazsanız bu ahd benim değil Allah'ındır, bunu bilin. Bizi dost edinirseniz bu sizin faydanıza olur."²⁰⁷

Desûkî'ye göre müridin zenginliği ancak muhabbeti, teslimiyeti ve şeyhine karşı sükûn içinde olmasıdır. Eğer mürid günden güne muhabbetini arttırsa parça parça selamete kavuşur, muhabbetten uzaklık ise şeyhi ona kavuşturamaz.

2.9 İbrahim ed-Desûkî'nin Türbesi ve Etrafında Teşekkül Eden Ritüeller

İbrahim ed-Desûkî'nin kabri ibadet ve zikirle meşgul olduğu ve hayatı boyunca mesken olarak tuttuğu halvethanesinde bulunmaktadır.²⁰⁸ Desûkî'nin vefatından sonra bu bölgeye bir cami yaptırılmıştır. Caminin ilk inşa edildiği zamanki yapısına dair bilgiler olmamakla birlikte kabrinin bulunduğu yere dair müridi Seyyid Ebu'n-Nasr açıklamada bulunmuş ve onun halvethanesinde medfûn olduğunu belirtmiştir. Kendisi de Desûkî mezarlığında medfun olan Ebu'n-Nasr 1976'da Sultan Baybars'ın İbrahim ed-Desûkî'nin müridleri için bir zaviye inşa ettirdiğini söylemiştir.²⁰⁹

Kaynaklar tarihsel olarak Desûkî'nin türbesinden ilk bahseden kişinin İbnü'l-Mülakkın (ö.804/1401) olduğunu belirtir. İbn Mülakkın gibi birçok eserde de İbrahim ed-Desûkî'nin türbesinin birçok bölgeden gelen topluluklar tarafından ziyaret edildiği belirtilmiştir. İnsanlar bu türbede adak adar, hastalıklarının iyileşmesi ve sıkıntılardan kurtulmak için Desûkî'yi vasıta kılarak dua ederlerdi. Kardeşi ve halifesi Seyyid Musa ile birlikte anneleri Seyyide Fatıma'nın da kabrinin de yer aldığı halvethaneye bir mabed inşa edilmiş ve onun üstüne kubbeli bir cami eklenmiştir. Çok sayıda ziyaretçinin İbrahim ed-Desûkî'nin türbesini ziyaret ettiği ve aynı zamanda Nil'in karşı tarafına geçip babası Ebü'l-Mecd'in kabrini de ziyaret ettikleri söylenmektedir.²¹⁰

Desûk'un şuan ki merkezi olan caminin ne zaman kimin tarafından yapıldığı bilinmemekle birlikte kaynaklar bazı sultanlar tarafından yapıldığını ve Memlûk Sultanı Kayıtbay'ın (sultanlığı dönemi 872-901 / 1468/1496) Desûkî'nin türbesini ziyaret ettiği ve camiyi büyüttüğünü iddia etmektedir. Caminin daha sonraki yapılanma serüveni için

²⁰⁷ Halefullah, s. 211.

²⁰⁸ Vassâf, s. 314.

²⁰⁹ Hallenberg, s. 138.

²¹⁰ Vassâf, s.315; Hallenberg, s.138.

de İbn. İvaz'ın İbrahim ed-Desûkî camisini inşa ettirdiği bilgisi verilmektedir. İbrahim ed-Desûkî camisi o vakitlerde yani XVIII. yüzyılın ilk yarısında muhtemelen yenilenmekteydi. XVIII.yüzyıldan bahseden kaynaklar da Desûk'ta üç cami bulunduğunu ve bunlardan en bilinenin Desûkiyye tarikatının kurucusu adına yapılan cami olduğunu söyler. Ayrıca İbrahim ed-Desûkî camisi vakfının on bir tane derslik ve birçok hocaya sahip olduğundan bahsedilmektedir. Böylece görülmektedir ki XVIII. yüzyılda cami eğitim merkezi olarak meşhur olmuştur.²¹¹

XIX. yy kaynakları da cami hakkında benzer bilgiler vermektedir. İlk olarak Sultan Kayıtbay tarafından bazı eklemeler yaptırılan cami ondan sonra Hidiv İsmail Paşa sorumluluğunda yenilenmiştir. Camiye 1293 (1876) yılında Hidiv İsmail Paşa'nın soyundan gelen İbrahim Paşa tarafından yeni bir kisve kazandırılmıştır. Öncesinde birkaç kez yenilenmiş olan caminin Tevfik Paşa'nın hükümdarlığı zamanında (1203 / 1788'de) ek yapılarla birlikte olan alanı beş yüz metrekareye ulaşmıştır. Cami ve türbe özellikle Sultan Kayıtbay zamanında birçok restorasyon, yenileme ve ekleme aşamasından geçmiştir. Caminin alanı artık beş yüz metrekareyi aşan şuan ki hali 19 yy'da yaptırılmış halidir. Caminin tüm zemini mermerle kaplıdır. Camide altı giriş vardır ve bunlardan ikisi bayanlar içindir.²¹²

Desûkî camisi 1316/1898'de Ezher üniversitesi bünyesine bağlanmıştır ve oradaki çalışmalar Ezher'deki metotların aynısıyla yürütülmüştür. Teoloji ve tabiat bilimlerinin farklı alanlarından oluşan beş bin ciltlik bölümden oluşan bir kütüphane de bulunmaktadır. Yapılan geliştirmeler ve düzenlemeler günümüze kadar devam etmiştir. 1966'da hükümet caminin önüne büyük bir alan inşa etmiş ve camiye ulaşan caddeyi genişletmiştir.²¹³

2.10 Desûkiyye'de Mevlid Merâsimleri

Ali el-Mübarek *el-Hitat et-Tevfikıyye* adlı eserinde İbrahim ed-Desûkî'nin kutlanan üç tane mevlidden bahsetmektedir. Bu mevlidler Ahmed el-Bedevî için kutlanan üç mevlidden hemen sonra kutlanır. Bu mevlidlerin ilki eski Mısır takviminde

---

²¹¹ Hallenberg, s.139.

²¹² Demirci, s.212; Hallenberg, s.140.

²¹³Hallenberg, s.141.

kullanılan aylardan biri olan 10. Tuba ayında ikincisi ilkbaharda üçüncüsü ise yaz gündönümünden sonraki bir ay içinde kutlanan en büyük mevlidir. Ahmed el-Bedevî ve İbrahim ed-Desûkî'nin bu mevlidleri bir ziyaret olmasının yanısıra insanların ticaret meşguliyetlerini gerçekleştirdikleri büyük çaplı bir fuar niteliğindedir. Aslında bir evliyanın mevlidi onun vefat yıl dönümünde kutlanır ancak İbrahim ed-Desûkî'nin vefat tarihinin belirsizliğinden dolayı mevlidi doğduğu gün münasebetiyle kutlanmaktadır.²¹⁴

Desûkî adına düzenlenen bu üç mevlüdü daha da detaylandırmak gerekirse; mevlidlerinin en küçüğü Mısır takviminde belirtilen Bermuda ayında yapılan ve ziyaretçisi diğerlerine nisbetle en az olan mevlid merasimidir. Nisan ayının ilk haftasından Mayıs ayının ilk haftasına kadar sürer. (9 Nisan-8 Mayıs) Düzenlenen mevlidlerin ikincisi ise yine Tuba ayı olarak geçen ve bir başka isimle Recebî olarak da anılan ayda yapılır. Aynı zamanda Mısır'da en soğuk geçen aylardan biri olan bu ayda mevlid 9-10 Ocak- 7-8 Şubat aralığında yapılır. Bu ikinci mevlidin ziyaretçi sayısı diğer mevlidine nispetle daha fazladır. Bu mevlid merasimi yaklaşık sekiz gün sürer. Mevlide gelen ziyaretçiler yalnızca Desûkî'yi ziyaret etmek için değil aynı zamanda alışveriş ve ticaret maksadıyla gelen müşteriler ve tüccarlardan da oluşur. Üçüncü ve en büyük mevlidi (el-mevlidü'l-kebîr) ise eski Mısır takviminin son ayı olarak bilinen Mısra ayında yapılır. Şehrin alt ve üst tabakasından herkesin ziyaret ve ticaret için geldiği bir mevlid merasimidir. Komşu ülkelerden de çok sayıda insanın katıldığı merasim kurulan çadırlarda ikram edilen çeşitli yiyeceklerle, Kuran tilaveti ve tarikat şeyhlerinin de katıldığı zikir ayinleriyle kutlanır. Zikirlerle ve alışverişlerle gece gündüz şehrin hareketliliği devam eder. Bu mevlid 7 Ağustos'tan 5 Eylül'e kadarki süre içerisinde yaklaşık sekiz gün sürmektedir.²¹⁵

Günümüzde hala İbrahim ed-Desûkî'nin mevlid merasimleri çevre bölgelerden gelen müntesipleri katılımıyla kutlanmaktadır. Perşembe gecesi icra edilen bu mevlid merasimine Mısır'da "Büyük Gece" adı verilmiştir Meydanlara kurulan çadırlarda pek çok etkinlikte bulunan tarikat mensupları mevlid programının yanında binlerce kişiye ulaşan sayısıyla zikir halkaları kurup zikir ayinlerini icra etmektedir. Ayrıca mevlithanlar ney, def ve zil ile çalınan nağmeler eşliğinde kasideler okumakta,

²¹⁴ Vassâf, s.314-315; Hallenberg, s.212-214.

²¹⁵ Halefullah, s.282-283.

çadırlarda Mevlid ziyaretçilerine Mısır'ın meşhur yemekleri ikram edilmekte ve orada bulunanlara coşkulu bir hava sunmaktadır. Çocuklar için kurulmuş oyun parkları olan meydanlarda küçük büyük herkese hitap eden bir kutlama yapılmaktadır. Tüm bu bilgiler üzerine İbrahim ed-Desûkî'nin mevlid kutlamasının aynı zamanda Mısır kültürünün bir parçası haline gelmiş olduğunu söylemek mümkündür.²¹⁶

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İBRAHİM ED-DESÛKÎ'NİN HİZBÜ'S-SAĞÎR ŞERHİNDE

TASAVVUFÎ MUHTEVA VE METİN

---

²¹⁶ <http://misirbulteni.com/sufi-seyhi-ibrahim-dusuki-icin-mevlid-toreni/>

3.1 Hizb, Evrâd, Ed'ıye ve Salavat Geleneği: Kavram ve Literatür

3.1.1 Vird

Sözlükte "akan su, gelmek, suya varmak" anlamlarına gelen vird (evrâd) kelimesi Kur'an-ı Kerim'de Allah'ı zikretmek manasında kullanılmıştır. İstilahî manada ise bir kimsenin Kur'ân'dan tilavet ettiği kısım veya gecenin namazla meşgul olunan, Allah'a yakınlığa ulaştıran vaktin adıdır.²¹⁷ Vird kavramı aynı zamanda bir kimsenin Kur'an-ı Kerim'den belirli sayfa sayısında ve belirli vakitlerde okumayı adet edindiği cüzler için de kullanılır. Türkçe'de kullanılan "vird edinmek", "dilin virdi" gibi kavramlar okunması sürekli hale gelmiş sözler anlamına gelir. Virdin tasavvuftaki kavramsal anlamı ise Kur'an'a dayanmaktadır. Kur'an'da Allah'ı anmak, tesbih etmek manasında kullanılan vird ile tasavvufta Allah'ı zikretmek maksadıyla devamlı okunan zikirler aynı kavramsal çerçevede değerlendirilebilir. Hz. Peygamber'in adeti olduğu üzere zikir ve dua farklı yer ve zamanlarda okunmuş bunun neticesi olarak İslami literatürde "amelü'l-yevm ve'l-leyle" ismiyle bir tür meydana gelmiştir. Bilhassa hadisçiler eliyle meşhur olan bu kitap türü Hz. Peygamber'in dua ve zikirlerinin toplandığı ve konuya dair tavsiyelerinin yer aldığı eserler haline gelmiştir.²¹⁸

İlk defa hicrî III. yüzyılda ortaya çıkan bu eserler Hasan b. Ali b. Şebîb el-Mameri (ö.295/907), Nesâî (ö.303/915) ve İbn Sünnî (ö.364/974), Ebu Ömer Ahmed b. Muhammed et-Talemenkî (ö.429/1037), Ebu Nuaym el-İsfehanî (ö. 430/1038), Münzirî (ö.656/1258), Cemâleddin Ahmed b. Musa b.Ca'fer (ö.673/1274) ve Suyûtî (ö.911/1505) gibi isimler tarafından ortaya konmuştur. Bu literatüre Buhari ve Müslim'in müstakil olarak ele aldıkları dua ve zikir konusundaki bölümler de eklenebilir.²¹⁹

Tasavvufta kaynağını Kur'an'daki "zikir" manasından alan vird kavramı sûfiler tarafından genellikle belirli vakitlerde devamlı olarak okunan ayetler şeklinde algılanır. Bunun yanısıra günün belirli bir vaktinde namaz kılma, dualar okuma ve Allah'a

²¹⁷ Zafer Erginli, **Metinlerle Tasavvuf Terimleri Sözlüğü**, İstanbul: Kalem, 2006, s.1217.

²¹⁸ Zehra Çelebi, **Tasavvuf Tarihinde Vird-Hizb Geleneği ve İsmail Hakkı Bursevî'nin Şerh-i Salavât-ı Meşîşiyye Adlı Eseri**, Konya, 2007, s.9.

²¹⁹ Mustafa Kara, "Evrâd", **DİA**, 1995, XI, s. 534

yakarma manasında kullanıldığı da görülmüştür.²²⁰ Sufiler virdleri Kur'an ve hadislerden almış bu iki kaynaktan gelmeyen virdleri kabul etmemişlerdir. Onlar evrâd ve ahzâbın bir nebevî miras olarak sahip oldukları bilginin bir tezahürü olduğunu söylemişlerdir.

Tasavvufî terbiyede virde oldukça önem veren sufiler vird ve zikri adet edinmeyi tasavvufun esaslarından biri saymışlardır. Bu sebeple seyahat, hastalık gibi her hal ve zamanda virdlerini okuma noktasında titizlik göstermişlerdir. Vird ile vâridat arasında ilişki kuran sufiler virdini terkeden bir sufinin keşften ve varidattan nasibinin azalacağını söylerler. Bu minvalde "Virdi olmayanın varidi olmaz." sözü sufi çevrelerde yaygınlık kazanmıştır. Virdlerin okunmasında bazı esaslara riayet etmek gerektiğine vurgu yapan sufiler bu esasları vakit, adet, kalbin huzuru, virdin zahirî ve batınî edebine riayet olarak açıklamışlardır. Belirli vakitlerde yapılan zikirler hem insanın nefsine daha kolay gelecek hem de ibadette devamlılığı sağlayacaktır. Vird için en kıymetli vakitlerin gecenin üçte biri yahut gündüzün başlangıcından kuşluk vaktinin çıkmasına kadarki zaman dilimi olduğu ifade edilmiştir. Tarikatlarda virdi herhangi bir sebeple ihmal eden bir sufinin onu daha sonra tamamlaması uygun görülmüştür. Bunun aksinin söz konusu olduğu tarikatlar da mevcuttur. Virdin hangi sayıda okunacağı da mürid tarafından belirlenen önemli bir husustur. Müridin belirlenen sayıya riayet etmesi gerekir. Vird okurken uyulacak esaslardan birisi de müridin Allah'ın huzurunda olduğunun bilincinde olmasıdır. Virdin kabulü için hem zahiri hem de batını diyebileceğimiz bu esaslara uyulmalıdır.²²¹

Hicrî 5. (m.11) asırda tarikatların teşekkül etmesiyle birlikte bizzat meşayih tarafından tertip edilen, içerisinde ayet ve hadislerin bulunduğu zikirlerle bir takım dua ve tesbihatin eklenmesi, evrâd ve ahzâb türünün ortaya çıkmasını sağlamıştır. Hasan eş-Şâzelî'ye ait olan *Hizbü'l-Bahr* ve *Hizbü'l-Berr* tasavvufî çevrede en yaygın olan virdlerdendir. Bunun yanında İbnü'l-Arabî'nin *Evrâd-ı Üsbûyye*'si ile Halvetiyye'nin pîr-i sânisî Seyyid Yahya Şirvanî'nin *Virdü's-Settar*'ı da evrâd literatürünün yaygın olan örneklerindendir. Ayrıca Seyyid Ali Hemedani'nin *Evrâd-ı Fethiyye*, Ahmed Ziyaeddin Gümüşhanevi'nin *Mecmuatü'l-Ahzâb*'ı da tarikatlar arasında meşhur evrâddandır.

---

²²⁰Çelebi, s.13.

²²¹Çelebi, s.14-15.

Mecmuatü'l-Ahzâb isimli üç ciltlik hizbde Hz. Peygamber ve sahabe başta olmak üzere İbnü'l-Arabi, Ebü'l-Hasan eş-Şazelî, İbrahim ed-Desûkî, Gazzali, Muinüddin-i Çiştî, Şehabeddin es-Sühreverdî, Hüsameddin Uşşakî, Sa'deddin el-Cibavî, Abdülkadir-i Geylani, Abdülganî en-Nablusî, Bahaeddin Nakşibend, Mevlana Celaleddin-i Rûmî, Ahmed er-Rifâî, Ahmed el-Bedevî gibi pek çok zatın virdleri de mevcuttur. Kadirîyye, Rifâîyye, Nakşibendiyye, Halvetiyye ve Cerrâhîyye tarikatlarının virdlerini ihtiva eden Muzaffer Ozak'ın *Zinetü'l-Kulûb* eseri, Nevevi'nin *Ezkâr-ı Nevevi'si*, Muhammed b. Süleyman el-Cezûlî'nin *Delailü'l-hayrât'ı* meşhur olan hizblerin literatürdeki diğer örnekleridir. Tarikatlarda evrâd kitaplarının sıkça okunması "dua ve evrâd" adıyla bir araştırma alanının doğmasını sağlamıştır. Hadis ilminin bir şubesi olarak "İlmü'l-edîye ve'l-evrâd" olarak isimlendirilen bu dal sözkonusu metinlerin belirlenmesi, derleme ve tashihleriye ilgilendir.²²²

3.1.2 Hizb

Lügatta "kısım, parça, bölüm" anlamındaki hizb (çoğ. ahzâb) terimi tarikat ehli tarafından okunan dualara verilen isimdir.²²³ Hizb ile aynı anlam dairesinde yer alan vird bir kimsenin adet edindiği ve belli bir süre ile sınırlı kalmayan hatta hayat boyu devam ettiği bir alışkanlık olarak tanımlanabilirken, hizb okunmasındaki maksad hasıl oluncaya kadar devam eden sınırlı bir zaman diliminde okunan ayet, sure veya dualardır. Hizbin çeşitleri okunmasındaki maksatla belirlenmiştir. Ayetlerin tekrarı ve bu tekrardan doğacak olan mükaşefe amacıyla okunan hizbe "Hizbü'l-ayat", şükür ve hamd etmek maksadı ile okunan hizbe "Hizbü'l-hamd" isimleri verilir. Hizblerde Allah'ı takdis eden, onuhamd ile sena eden ve verdiği nimetlere şükür ifade eden dualara yer verilir. Hizbler maddî veya manevî hastalıkların şifası, borçların edası, keder ve musibetlerden, düşmanın şerrinden korunma gibi pek çok sebeple okunabilir. Hizblerin tertibi ilk olarak tarikatların neş'et ettiği hicrî 6. asra dayanır. Abdülkadir-i Geylani, Ahmed er-Rifâî, Ahmed el-Bedevî, İbrahim ed-Desûkî, Muhyiddin İbnü'l-Arabi, Ebü'l-Hasan eş-Şazelî, Şehabeddin es-Sühreverdî gibi tarikat büyüklerine ait birçok hizb

---

²²² Kara, s.533.

²²³ Macdonald, D. B., "Hizb", İstanbul, 1977, c. V, s. 548.

mevcuttur. Bu hizbler bazen tarikat pirinin eliyle bazen de vefatından sonra müntesipleri eliyle tertip edilerek ortaya çıkmıştır.²²⁴

Mecmuatü'l-Ahzâb örneğinde olduğu üzere farklı ahzâbın derlendiği eserler olduğu gibi müstakil olarak da yayınlanan hizbler de mevcuttur. Abdülkadir-i Geylani'ye ait olan *Sefînetü'l-Kadiriyye*, Seyyid Ahmed et-Ticani'nin *el-Ahzâb ve'l-Evrâd*'ı, Ahmed b. İdrîs'in *Mecmu'atü'l-Ahzâb ve'l-Evrâd* adlı eseri, Muhammed Guneymi'nin *Mecmu'atü'l-'Aliyye li'l-Evrâd ve'l-Ahzâbi'sh-Şâzeliyye*'si bu son kısmın oşşur örnekleridir.²²⁵

3.1.3 Ed'ıye

Kur'ân-ı Kerîm'de pek çok yerde geçen "dua" (çoğ. ed'ıye) kelimesi Allah'a yalvarma, O'ndan istek ve hacette bulunma, ibadet etme, tevhidi idrak etme gibi birçok anlamda kullanılmıştır. Duanın belli başlı üç mahiyeti olduğu bildirilmiştir. Bunlar Allah'ı sena etme, O'ndan af ve mağfiret dileme ve ahirete dair kurtuluş talep etme, Allah'tan dünya hayatına dair isteklerde bulunma olarak tanımlanır. Allah'ı takdis ve tenzih etmek için söylenen cümleler de duanın kapsamı içine girer.²²⁶

Tasavvufta Hz. Peygamber'in gösterdiği şekilde edilen dua muhteva konusunda zamanla bazı özellikler kazanmıştır. Sufiler duanın kabulüne vesile olacak adab noktasında pek çok şart ileri sürmüşlerdir. Dua ederken kişinin hal ve hareketleri, dua edilen vakitler ve dua etmeden önce Hz. Peygambere salat ederek onu duanın kabulüne vesile kılmak gibi pek çok unsur bu şartların içinde sayılabilir. Ayrıca sufilerde göre dua yalnızca sözle ifade edilen bir yakarış değil aynı zamanda hal diliyle de gösterilen bir münacattır. Tarikat ehli Allah'tan af ve mağfiret, cehennem azabından kurtuluş, cennete girmek ve orada ebedi olarak kalmak gibi isteklerde bulunurken tüm bunların özündeki asıl maksadın Allah'ın marifetine erişmek ve hakikatine vasıl olmak olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bu amaca ulaşmak ümidiyle çekilen zikirler ve yapılan ibadetlerin hepsi duanın kapsamına girer.²²⁷

²²⁴Süleyman Uludağ, "Hizb", **DİA**, XVII, s.182.

²²⁵ Uludağ, s.182.

²²⁶ Selahattin Parlador, "Dua", **DİA**, IX, s.530; Uludağ, s.533.

²²⁷ Uludağ, s.535.

3.1.4 Salâvat

Sözlükte "dua, tazim, rahmet"²²⁸ gibi anlamlara gelen ve bir diğer adıyla "salvele" olarak anılan salat-u selam Hz. Peygamberi selamlamanın karşılığı olarak tanımlanır. "Allah ve melekleri peygambere salat ediyorlar. Ey iman edenler! Siz de ona salat edin ve onu tam bir teslimiyetle selamlayın"²²⁹ ayetinden hareketle salavat getirme İslam geleneğinde bir adet halini almıştır. Bu şekilde mü'minlerin salatu Hz. Peygamber için rahmet dilemek ve onun Allah katındaki makamının yüceltilmesi için dua etmek anlamı taşır.²³⁰

Bu konuda müstakil bir literatürün sahip olduğu tasavvuf kültüründe de Peygambere salat etmenin önemli bir yeri vardır. Sufilerin zikir meclislerinde Allah lafzından sonra en çok salât ü selâm okunur. Evrâd, ahzâb ve ezkar ile meşgul olan sufiler de bu ibadetlerinin içerisinde peygambere çokça salavat getirmeyi adet edinmişlerdir. Sûfîler için bundan maksad ise Hz. Peygamberi övmek, yüceltmek ve Allah Teala ile kurbiyet kesbetmektir. Peygamberi kulların Allah'a ulaşmada yegâne vesile gören sufilere göre onu sena edip dualarda yer vermek duanın vaciplerindedir.²³¹ Duaların kabulüne vesile olacağı inancıyla Hz. Peygambere topluca dua etmek de bazı tarikatlarda bir ritüel haline gelmiştir. Sufi çevrelerde Salavat türü eserlerin en meşhuru Şâzeliyye tarikatında Abdüsselâm İbn Meşîş'e (ö.622/625) nisbet edilen "*Salavâtü'l-Meşîşîyye*"sidir. İslam geleneğinde yer alan bu salavat tanımının yanında tasavvufta velilerin kendilerine has peygambere salat etme şekli vardır. Ya bizzat Hz. Peygamber'den ya da Allah tarafından ihsan edilerek öğrenilen salavatlar tarikat müntesipleri tarafından vird edinilir.²³²

3.1.5 Evrâd, Ezkâr ve Ahzâb Kitaplar

Tasavvufta bu konuda yazılan literatüre değinecek olursak iki dönem dikkatimizi çekecektir. Bunlardan biri henüz tarikatların teşekkül etmediği ve vird ve zikirlerin müstakil eserler içinde yer aldığı dönemdir. Ebu Talib el-Mekkî'nin (ö. 386)

²²⁸ Erginli, s.187.

²²⁹ Ahzâb Suresi, 33/ 56.

²³⁰ Mehmet Suat Mertoğlu, "Salâtü Selâm" *DİA*, 2009, XXXVI, s. 23-24.

²³¹ Çelebi, s.36

²³² Çelebi, s.44.

Kûtü'l-kulûb adlı eseri ve Gazzâlî'nin *İhyâ'sı* içerisinde bulunan zikirler buna örnek gösterilebilir. Mekki kitabında zikir ve tesbih ile ilgili ayetleri toplamış ve kitabında gündüz ve gece okunacak olan viridlere adedi ve vakitleri ile birlikte yer vermiştir. Gazzâlî'nin *İhyâ'sında* ise zikir ve ayetler vakit ve sayıları ile birlikte "*Viridlerin Tertibi ve Geceleri İhya Etmek*" başlığı altında toplanmıştır. Bu eserler bir bakıma diğer eserlerin çıkış noktası sayılabilir.²³³

Tarikatların teşekkül etmeye başlaması ile birlikte tarikat pirleri tarafından daha önce okunan ayet, hadis ve tesbihlere ayrıca dua ve zikirlerin ilavesiyle evrâd kitapları oluşturulmaya başlanmıştır. Daha sonra bu evrâd metinleri üzerine şerhler yapılmış böylece tasavvuf literatüründe "evrâd kitapları" türü ortaya çıkmıştır. Vird (evrâd), hizb (ahzâb), ed'îye, delâilu'l-mürîd, burhânu'l-arifîn, tuhfetu'l-ussâk gibi isimlerle anılan evrâd kitapları kitapçıklar halinde basılarak okunması daha kolay ve yaygın hale getirilmiştir. Tasavvufta evrâd literatürünün Abdülkadir Geylani'nin evrâd okumanın adabına değindiği *el-Gunye gibi* türlerinin yanında, muhtevasında tasavvufi meselelere de yer verilen Haririzade'nin *Vird-i Settâr'ı*, virdi yazan kişiye veya tarikatlara nisbet edilerek isimlendirilen *Evrâd-ı Gazzâlî*, *Evrâd-ı Rifâiyye*, *Evrâd-ı Kadiriyye* gibi türler de mevcuttur.²³⁴

Tasavvuf çevrelerinde meşhur olan ve buradan diğer kesimlere de yayılan başlıca evrâd, ahzâb ve ezkar kitapları *Hızbu'l-Bahr Virdü's-settar Evrâd-ı Fethiyye*, *Mecmuatü'l-ahzâb*, *Zînetu'l-Kulûb*, *Ezkar-ı Nevevi*, *Delailü'l-Hayrat*, *Cevşen* ve *Biharü'l-Envar* gibi kitaplardır. Bunların yanında tarikatlara nisbet edilen kitaplardan *Evrâd-ı Kadiriyye*, *Evrâd-ı Bahaiyye*, *Evrâd-ı Rifâiyye*, *Evrâd-ı Mevlana*, *Evrâd-ı Usbûiyye*, *Hizbü'l-Bahr*, *Evrâd-ı Cerrâhîyye* bu türe ait kitapların meşhurlarından bazılarıdır. Genelde istiâze ve besmele ile başlayan bu metinler Fâtiha Suresine yer verildikten sonra tarikata mahsus ayet ve zikirlerle devam eder. Örneğin *Evrâd-ı Kadiriyye*'de Fatihadan sonra "İnnallahe ve melâiketehu yusallûne ale'n-Nebî. Ya eyyühellezîne sallû aleyhi ve sellimû teslîmâ. (Ahzâb, 33/56)" ayeti yer alırken, *Evrâd-ı Rifâiyye*'de Bakara Suresi'nin 1-5 ayetleri, Ayetü'l-Kürsî ve Amene'r-Resûlü (Bakara,

²³³ Kara, Mustafa, "**Hz. Peygamber'in Tasavvufi Düşüncedeki Yeri**", *Keskiil Dergisi*, sy:12, İstanbul, 2007, s. 14; Çelebi, s. 39.

²³⁴ Çelebi, s.40; Kara, s.534.

2/285-286) gibi sureler okunur. Okunan ayetlerin ardından her tarikatın kendine has dua cümleleri ve salavatlar sıralanır.²³⁵

3.2 Desûkiyye Tarikatının Hizb ve Evrâdı

Hizb okuma diğer tarikatlarda olduğu gibi Desûkiyye'nin de önemli bir edebi ve rûknüdür.²³⁶ Kaynaklar Desûkî'nin *Hizbü'l-Kebîr* ve *Hizbü's-sağîr* olmak üzere iki hizbinden bahseder. Her iki hizbin de dervişleri kötülüklerden koruma ve hastalıklarını iyileştirme gücüne sahip olduğuna inanılmaktadır.²³⁷

3.2.1 İbrahim ed-Desûkî'nin Hizbü's-sağîr Metni:

بسم الله الرحمن الرحيم

وصلى الله على سيدنا محمد وعلى آله وصحبه وسلم بسم الإله الخالق الأكبر وهو حرز مانع مما أخاف وأحذر. لا قدرة لمخفوقٍ مع قدرة الخالق يُلجمه بلجام قدرته أحمى حميتنا أطمى طمينا وكان الله قويا عزيزا حمسق حمايتنا. كهيعص كفايتنا فسيكفيكهم الله وهو السميع العليم. ولا حول ولا قوة إلا بالله العلي العظيم. وصلّى الله على سيدنا محمد وعلى آله وصحبه وسلم. اللهم صلّ على الذات المحمدية اللطيفة الأحادية شمس سماء الأسرار ومظهر الأنوار ومركز مدار الجلال وقطب فلك الجمال. اللهم بسره لديك وبسرته إليك آمن خوفي وأقل عثرتي واذهب حزني وحرصني وكن لي وخذني إليك مني وارزقني الفناء عني ولا تجعلني مفتونا بنفسني محجوبا بحسني واكشف لي عن كل سر مكتوم يا حي يا قيوم بعد.

3.2.2 Desûkî'nin el-Hizbü'l-Kebir Metni:

بسم الله الرحمن الرحيم اللهم

على الذات المحمدية اللطيفة الاحادية، شمس سماء الاسرار، ومظهر الأنوار، ومركز مدار الجلال، وقطب فلك الجمال. اللهم بسره لديك وبسیره إليك امن خوفي، واقل عثرتي، واذهب حزني وحرصني، وكن لي وخذني اليك مني، وارزقني

²³⁵ Çelebi, s.43-44.

²³⁶ Uludağ, s.535; Halefullah, S.100-101.

²³⁷ El-Mehdî, s.4-5.

الفناء عني، ولا تجعلني مفتونا بنفسي محجوبا بحسي، واكشف لي عن كل سر مكتوم يا حي يا قيوم، وصلى الله والحمد لله رب العالمين.

" محمد رسول الله والذين معه أشداء على الكفار رحماء بينهم تراهم ركعا سجدا يبتغون فضلا من الله ورضوانا سيماهم في وجوههم من اثر السجود، ذلك مثلهم في التوراة ومثلهم في الانجيل كزرع أخرج شطأه فآزره فاستغلظ فاستوى على سوقه يعجب الزراع ليغيظ بهم الكفار، وعد الله الذين آمنوا وعملوا الصالحات منهم مغفرة وأجرا عظيما. صدق الله العظيم. وصلى الله على سيدنا محمد النبي الكريم وعلى آله وصحبه أجمعين عدد ما يتعلق به علم الله القديم من الجائز والواجب والمستحيل جملة وتفصيلا منذ خلقت الدنيا الى يوم القيامة في كل يوم مائة الف مرة، وفي كل مرة مثل قدر ذلك. وعلى آله وصحبه وسلم يا عزيز (مائة مرة) يا عزيز فلم أزل بعزك عزيزا يا عزيز يا عزيز (سبع مرات) أو (سبعين مرة).

Desûkî'nin hizbleri Allah'a övgü, yüceltme ve O'nun uluhiyyetine yakışan takdis ifadeleriyle başlar. Sonrasında istiğfar, tevbe ve insanın Muhammedî hakikate ulaşmasını engelleyecek her türlü engelden Allah'a sığınarak istiaze ile devam eder. Allah'tan onun razı olacağı tüm hayırlı işlerde tevfik ve dünya ve ahirette hayırlar istenir. Bundan kasıt ise her daim Allah'ın huzurunda olduğunun bilincinde olmak ve O'ndan bir an bile olsa gaflette bulunmamaktır. Sonrasında "Allah'ım, korkudan (havf), endişeden, kederden (gam), huzursuzluktan, dertten, bizleri koru." diyerek dua edilir. Duanın ardından Peygambere salat-u selam getirildikten sonra yedi, yüz veya altmış altı gibi muhtelif adetlerde "Yâ Allah", "Yâ Dâim", "Yâ Latîf", "Yâ Bârî", "Yâ Alîm" ve "Yâ Habîr" esmâları zikredilir.²³⁸

Abdülaziz Debbağ (ö.1132/1720) *Kitâbü'l-İbrîz*'de *Hizbü's-Sağîr* hakkında şöyle bir nakilde bulunur: Tilimsan şehrinin saygıdeğer zevâtından birkaç kişi bize geldiler. Beytullâh'ı hacceden zatlardan bazısı onlara demişler ki: Şeyh İbrâhim

²³⁸ Halefullah, s.100; Şimşek, s.25; el-Mehdî, s.4; Kavukçi, s.18.

Desûkî'nin kabrini ziyaret ettik. O sırada Desûkî Hazretleri bize bu duayı öğretti ve şöyle buyurdu: "Bu duâ ile duada bulun, hiçbir şeyden korkma!".²³⁹

Desûkî'nin *Hizbü'l-Kebir*'i de diğer hizbi gibi yaygındır ve üzerine pek çok şerhler yazılmıştır. Hasan Ali b. Samine'nin "*Şerhu Hizbi'd-Desûkî*", İbn. Atıyye'nin "*Nevafihü'l-Misk*" ve müellifi belirsiz olan "*Şerhü'l-Vecîz ve Keşfi'l-Aziz*" isimli şerhleri *Hizbü'l-Kebir* üzerine yazılmış olan üç Arapça şerhtir. Ayrıca Amir en-Neccar'ın *Turuku's-Sufiyye* adlı kitabında hizbin metnine yer verilmiştir.²⁴⁰

Desûkî'nin evrâdı ve hizbleri yazma ve matbû halde bulunmaktadır. Arifler bu hizbler üzerine birçok şerh yapmıştır. Hizblerin Yazma Nüshaları aşağıdaki gibidir:²⁴¹

Arif Sufî Hasan Şemme, *Meserretü'l-Ayneyn bi Şerhi Hizb-i Ebil'l-Ayneyn*, Kahire: Dâru'l-Kütüp, 1168/1755

Ali b. Ahmed el-Sayrafî, *Keşfü'l-Gamme Muhtasaru'ş-Şeyh Hasan Şemme*, Kahire: Dâru'l-Kütüp, (?)

Şeyh Muhammed Rıdvan el-Ebyari, *İnsanü'l Mukleteyn bi Şerhi Hizb-i Ebi'l-Ayneyn*, Kahire: Darü'l Kütübü'l-Âmme, (1184, ?).

Muhammed el-Behî, *Hizb-i İbrahim ed-Desûkî*, Kahire: Dâru'l-Kütüp, 1295/1878

Matbû Nüshaları ise şu şekildedir:

Ahmed b. Mübârek el-Lâmâtî, *el-İbrîz Min Kelâmi's-Seyyidi'l-Gavs* (nşr.Abdülaziz el- Debbâğ ve Muhammed Adnan el-Şemme), Şam: el Matbaatü'l-ilmîyye, 1984

Abdürrahim en-Neşebî- *Mecmû' Müştamil Alâ Mâdâmi'l-İstibşâr*, Kahire: Mektebât ve Matbaât Ali Şubeyh ve Evlâdihi, 1367/1948

²³⁹ Abdülazîz b. Mes'ûd b. Ahmed Debbâğ Hasenî Bekrî Abdülazîz Debbâğ, 1132/1720, çev. Celal Yıldırım, **el-İbriz : Şeriat-Tarikat Marifet-Hakikat**, İstanbul : Demir Kitabevi, 1979 c. 1, s.393.

²⁴⁰ Şimşek, s.29.

²⁴¹ Hallenberg, s.251-253; Halefullah, s.101; el-Mehdî, s.4-5.

(?), *Mecmûu'l-Evrâdü'l-Kebîr*, Kahire: Mektebâtü'l-Cumhuriyyeti'l-Arabiyye, 1950.²⁴²

Muhammed Abdûh, *Hizbâni el-Kebîr ve's-Sağîr li-Seyyid İbrahim ed-Desûkî*, Zerkâ, 1386/1966.

Lutfî Muhammed el-Kâdî, *Evrâdü't-Tarîkati'l-Burhâniyye el-Desûkiyye eş-Şâzeliyye*, Kahire: Metâbi' Şirketi'ş-Şemûlî, 1388/1968.

Ahmed İzzeddin Halfallâh Abdallah, *es-Seyyid İbrahim ed-Desûkî*, Kahire: Lecnâtü't- Ta'rîf bi'l-İslâm, 1969.

Seyyid Muhammed Atiyye, *el-Mecmûud-Desûkiyye el-Burhamiyye*, Kahire: Mektebâtü'l-Külliyâti'l-Ezheriyye, 1940.

Abdûlbâkî Ali, *el-Ârif-billâh Seyyid İbrahim ed-Desûkî*, (?), 1984

Aşağıdaki iki eser Desûkî'nin hizblerini içermesi dolayısıyla matbu nüshalar arasına eklenmiştir. Amir en-Neccar, İbrahim ed-Desûkî'nin *Hizbü'l-Kebîr*'nin Ahmed el-Bedevî'nin hizbiyle benzerlikler taşıdığını vurgulamaktadır:

Mecmûu'l-Evrâdi'l-Kebîra, Kahire: Şirket eş-Şemûlî, (1980).

Amir en-Neccâr, *et-Turuku's-Sûfiyye fî Mırs; Neş'etühâ ve Nazmuhâ ve Ruvveduhâ*, Kahire: Dâru'l-Maârif, 1992.

3.3 Muhammed el-Kavucî et-Tarablusî'nin (ö. 1305/1888) Hayatı ve Eserleri

Muhammed el-Kavucî 1224 (1809) yılında Trablusşam'da doğmuştur. Tam adı Ebü'l-Mehasin Şemseddin Muhammed b. Halil b. İbrahim et-Trablusi el-Kavucî'dir Hadis, fıkıh ve tasavvuf alanında birçok eser ortaya koymuş bir Osmanlı dönemi müellifi olan Kavucî'nin nesebi baba tarafından Hz. Hasan'a, anne tarafından Hz. Ömer'e ulaşır. Kuzey Afrika ve Mısır'da yaygın tarikatlardan biri olan Şâzeliyye'nin Piri

²⁴² Müstensihî belirsizdir. Desûkî'nin *Hizbü's-Sağîr* ve *Hizbü'l-Kebîr*'i el-Bekrî, Geylânî, Rifâî, Beyyûmî, Nevevî ve İbnü'l-Arabî gibi zâtların evrâdı ile birlikte verilmiştir.

Ebü'l-Hasen eş-Şâzelî'yi yetiştirmiş olan Abdüsselam b. Meşiş'e nisbetle Meşişi olarak da anılır. Aynı zamanda ailesinin kavuk imalatı yapması ve dönemin padişahı tarafından gösterilen hürmet üzerine Kavukcîbaşı sıfatıyla da anılmıştır.²⁴³

İlk öğrenimine doğduğu yer olan Trablusşam'da başlayan Kavukcî daha sonra Mısır'a gitmiş ve Ezher'de fıkıh öğrenimi görmüştür. Hadis ve fıkıh başta olmak üzere pek çok ilim üzerine ihtisas yapan Kavukcî yirmi yedi yıl burada kalmıştır. Desûkiyye meşayihından Mahmud Desûkî, Bahaeddin Muhammed b. Ahmed el-Behi, Muhammed Abid es-Sindi ve İbrahim el-Bacûrî gibi isimlerden eğitim almıştır. Çeşitli ilimleri okutmaya dair icazeti alan Kavukcî memleketine dönünce Camiu't-Tahham'da ders vermeye başlamıştır. Burada çok sayıda müridi olan Kavukcî 1130/1888 yılında çıktığı Hac yolculuğunun sonunda Mekke'de vefat etmiş ve Hz. Hatice'nin kabri yakınlarına defnedilmiştir.²⁴⁴

Muhammed el-Kavukcî'nin hadis, fıkıh ve tasavvuf alanlarında iki yüze yakın eseri bulunmaktadır. Kaynaklarda çoğunlukla hadis alanındaki eserleri anılmıştır. Tasavvuf ve fıkıh alanındaki diğer eserlerinden bazıları şunlardır: NesEbü'l-kutbi'b-nebüyyi's-şerif el-Alevî Ahmed el-Bedevî, et-Tavru'l-alâ 'ale'd-devri'l-ulâ, ed-Divânü'l-muhtasar, Cümle mine'l-müselselât, Şevârikü'l-envâri'l-celiyye fî esânidi's-sâdeti's-Şâzeliyye. Bu eserlerin arasında Bedeviyye ve Şâzeliyye tarikatlarına dair yazdığı eserler de bulunmaktadır. Kavukcî ayrıca Hasan eş-Şâzelî'nin nesebi hakkında manzum bir eser yazmıştır. Bu manzume el-Manzometü't-tevessüliyye li-nesebi Ebi'l-Hasan eş-Şâzeliyye ismiyle neşredilmiştir.²⁴⁵

---

²⁴³ Abdülkadir Şenel, “Kavukcî”, *DİA*, 2002, XXV, s.72; Halefullah, s.110.

²⁴⁴ Şenel, s.72.

²⁴⁵ Şenel, s.73.

3.4 Seyyid Eş-Şeyh Muhammed El-Kavukcî El-Tarablusî- Hizbü's-sağîr Şerhi'nin Arapça ve Türkçe Metni

Muhammed el-Kavukcî'nin bu şerhinde Desûkî'nin hizb metnine ait olan kısımlar parantez içinde belirtilmiştir. Ayrıca Kavukcî'nin yazdığı Arapça metin paragraflar haline ayrılmış ve bu paragrafların hemen altında şerhin Türkçe tercümesine yer verilmiştir.

Şerhin Arapça-Türkçe Metni:

هذا شرح حزب سيد إبراهيم الدسوقي لقطب الزمان، والحامل في وقته لواء أهل العيان العالم العامل والجهيد
الفاضل سيدي السيد الشيخ محمد القاوقجي الطرابلسي المشهور بأبي المحاسن منعنا الله بطول حياته ونفعنا به والمسلمين.
آمين

Efendimiz İbrâhim Desûkî'nin hizbine yapılan bu şerh, zamanın kutbu müşâhede ehli ilim ve fazilet sahibi Efendim Ebü'l-Mehâsin, es-Seyyid eş-Şeyh Muhammed el-Kavukcî et-Tarablusî'ye aittir. Allah ona uzun ömür vererek bize ve müslümanlara faydalı kılsın.

الحمد لله الذي أدخل أهل الأوراد في حصنه المنيع الأكبر. وضرب عليهم سرادقات حفظه وأمدهم بالوارد الرفيع
الأبهر. والصلاة والسلام على سيدنا محمد صاحب الوجه الأقرم والجبين الأنور. الذي علمنا ما نقول إذا الكرب دجى
والأمر تعسر. صلى الله وسلم عليه وعلى آله وأصحابه الذين حفظوا ما ورد عنه وكشفوا ما تستر. صلاة وسلاما دائمين
متلازمين ما الليل أدبر والصبح أسفر. إلى يوم القرار والمحشر.

Vird ehlini korumasına alan, onların üzerine muhafaza perdelerini çeken ve onları yüce vârid ile destekleyen Allah'a hamd olsun. Salât u selâm nur yüzlü pak alınlı efendimiz Hz. Muhammed'in üzerine olsun. Kederlerin arttığı zamanlarımızda okuduklarımızı bize O öğretmiştir. O'na ve O'ndan bize ulaşanları muhafaza edip gizli kalanları keşfeden ashabının üzerine salât u selam olsun. Gece ve gündüz var olduğu müddetçe, kıyâmete kadar salât u selâm dâima O'nun üzerine olsun.

أما بعد، فلما كان الحزب الأصغر المنسوب إلى سلطان البسيطة وقطب الطريقة الواقفة من كراماته لا تعد ولا تحصر، وفضائله أشهر من أن تذكر، أحد من أبرزه الله رحمته للكونين، سيدي إبراهيم الدسوقي المسمى أبا العينين، قدس الله أبدا أسراره، وأفاض على محبيه مدى الزمان أنواره، حرزا عظيما وكهفا لكل معتصم به كما جرب حديثا وقديما. وقد قال واضعه رضي الله عنه في شأنه أن من قرأه ثلاثا صباحا وكذا مساء، أمن من كل ما يخافه وسلم من كل سوء وحفظ من الطاعون، بل ومن جميع الفتن حتى من سوء الخاتمة. ولا غرو في ذلك على من أدرك هذه المدارك وهو ابن ثلاث سنين كما صح واشتهر لدى المحققين، وذلك أنه ولد سنة ستمائة وثلاث وخمسين أول ليلة من رمضان. فصام ذلك اليوم وشهدت بفرديته أولياء العصر والزمان. ثم شب شبابا لا تشبه الغلمان. وكان يعرف لغات الطيور والوحوش والحيتان ويتكلم بكل لسان وفتح أقفال غوامض عجائب إشارات القرآن. ولم يأخذ ذلك عن إنسان إلا أن الملك الرحيم الحنان. جمع شمله بحبيب المعان سيد ولد عدنان. فإنه يأتيه في خلوته ويصب عليه بحر العرفان كما قال في قصيدة له: ليس لي شيخ ولا لي قدوة. غير طه من أنانا أولا

Emmâ ba'd, yeryüzünün sultanı, tarîkatın ve hakîkatın kutbu, sayısız kerâmet sahibi, faziletleri ile bilinen Efendimiz Ebû'l-Ayneyn İbrahim ed-Desûkî (Allah sevenlerinin üzerine nurunu saçsın) (k.s)'ya ait olan el-Hizbü'l-Asğar kuvvetli bir koruyucu herkese açık bir sığınaktır. Ve bu öncelerden beri böyledir. Nitekim müellifi (r.a) bu hizb hakkında, "Sabah akşam onu üç defa okuyan kimse korkularından ve tüm kötülüklerden emin olur. Vebâ hastalığından korunur. Fitnelerden ve çirkin âkıbetten güvende olur." demiştir. Henüz üç yaşındayken bu hakikatlere vâsıl olan biri için bu hususta şaşılacak bir şey yoktur. Bu durum erbabı nezdinde sahih ve meşhurdur. 653 yılının Ramazan ayının ilk gecesinde doğmuş ve ilk günü oruç tutmuştur. Bulunduğu asrın velileri onun özel biri olduğuna şahit olmuşlardır. Diğer çocuklarınkine benzemeyen bir çocukluk dönemi geçirmiştir. Kuşların, yabani hayvanların ve balıkların dilini öğrenmiş ve her dilde konuşabilmiştir. Kur'ân'ın sırlarını ihtiva eden kilitli kapılarını aralamıştır. Bunları ise insanlardan öğrenmemiştir. Ne var ki şefkat ve merhamet sahibi yüce Allah Adnân'ın soyundan gelen habibini ona göndermiş, O da yalnız kaldığı zamanlarda yanına gelip üzerine irfan denizinden ilim irfan saçmıştır. Nitekim bir kasidesinde şöyle söylemektedir:

Benim ne bir şeyhim ne de önderim vardı / Yalnız bana ilk gelen Tâha vardı

ولما بلغ رضي الله عنه ثلاث سنين دفعه أبوه لمؤدب الأطفال. فلما لقنه القراءة على عادة الأطفال أجاب مؤدبه بما أضمره وسأله عن معنى ما لقنه فلم يدر الجواب. فأجاب رضي الله عنه بأحسن جواب. فدهش المؤدب من هذا الخطاب وبابعه ودخل في زمرة. فكان أول أتباعه وشيعته. ويروى أنه قال له: يا سيدي هل شعرت بصومك في المهد كما علمه الأهل؟ فقال "وهل يتقبل الله ممن يعبد على جهل لقد أخذني حبيبي من اياي وسليني عن معناني، وأفناني عن فنائي. فتلقيت من تلقائي واستجلبته لا بمراي، وخاطبته لا بإيمائي وناجيتته لا بإصغائي وأجلسني على سرير الصفا وسقاني بكأس الوفا وعقد لي لواء الولا. فاستعذبت اليم العذاب والبلاء ورضيت منه بتقديم القضاء فلو جرعتي كؤس المنية لشربتها ولو عذبني بفنون الرزية لاستعدت بها" فعند ذلك بنيت له خلوة فدخلها سنة ستمائة وست وخمسين. فأقام فيها عشرين سنة. وذكرت بعض مناقبه في شرحي على حزيه الكبير وكانت وفاته رضي الله عنه سنة 696. ومن كلامه:

ألا اننا من معشر سبقت لهم/ أياد من الحسنى فعوفوا من الجهل

ولم ينظروا يوما لذات محرم/ ولم يعملوا غير التقات من الفعل

نعين ما فوق السموات كلها/ معاينة الأشخاص بالجوهر المجلى

ونعلم ما كنا ومن أين نورنا/ وما نحن بالتصوير في عالم الشكل

فإننا وإن كنا لفي عالم الثرى/ فأرواحنا في عالم الغيب تستعلى

Üç yaşına geldiğinde babası onu ders alması için göndermiş. Hocası diğer çocukları öğrettiği gibi ona da Kur'ân öğretmeye başlayınca, hocasının aklındakileri okuyarak cevap vermiş ve ona okuttuğu yerin anlamını sormuş. Hocası bu soruya cevap veremeyince kendisi(r.a) en güzel şekilde cevaplamış. Bunun üzerine hayrette kalan hocası ona biat edip ilk müntesibi olmuştur. Rivayete göre hoca, kendisine "Efendim ailenizin farkında olduğunuz gibi siz de beşikte oruç tuttuğunuzun bilincinde miydiniz?" diye sormuş o da şöyle cevap vermiştir: "Allah bilinçsiz bir şekilde ibadet eden bir kimsenin ibadetini kabul eder mi? Habibim ellerimden tuttu, beni bulduğum yerden

aldı. Beni fenâya eriştirdi. Kendi kendime isim verdim. Onu gördüm ama gözlerimle değil. Onunla konuştım ama ima ederek değil. Onunla fısıldaştık ama kulağım ile değil. Beni safâya oturttu ve bana vefa kâsesinden içirdi. Velâyet sancağını bana verdi. Bela ve imtihan denizinden içtim. Ondan gelene razı oldum. Şayet bana ölüm kadehinden içirseydi içerdim. Eza etse idi yüklenirdim. Burada onun (k.s) için bir halvethane yapıldı ve 656 senesinde burada halvete girip 20 sene burada kaldı.

Hizbü'l-kebîr'ine dair yapmış olduğum şerhte Onun bazı menkıbelerini nakletmişim. Vefatı 696 senesindedir. Şu söylenenler onun sözlerindedir:

Biz öyle bir topluluktanız ki / İyilik elleri vardır, cehaletleri affedildildi,

Kendilerine haram olana bir an olsun bakmadılar/ Takvadan başka bir amel işlemediler,

Göğün ötesini müşâhede ediyoruz/ Parlak mücevheri gören bir kimse gibi,

Ne olduğumuzu ve nurumuzun nereden geldiğini biliyoruz/ Ve şekil alemdeki tasvirimizi,

Biz, her ne kadar yeryüzünde olsak da/ Ruhlarımız gayb alemine doğru yükselmektedir.

وقال رضي الله عنه في كتابه الحقائق لو كان أحدكم بالمشرق وأنا بالمغرب وطلبني لا تحجيني عنه القبضة الترابية

التي بيني وبينه. فهذا أنا واقف بين يديه. وقال رضي الله عنه إذا دعاني مردي أجبتة ولو كان خلف جبل قاف. ومناقبه

رضي الله عنه أفردت بالتأليف. ومن كلامه أفاض الله علينا بحر أنواره:

سقاني محبوبي بكأس المحبة/ فتهت على العشاق سكرًا بخلوتي

ولاح لنا نور الجلالة لأضاء/ لصم الجبال الراسيات لدكت

وكنت أنا الساقى لمن كان حاضرا/ أطوف عليهم كرة بعد كرة

ونادمني سرا بسر وحكمة/ وأن رسول الله شيخي وقدوتي

وعاهدني عهدا حفظت لعهدده/ وغشت وثيقا صادق المحبتي

وحكمني في سائر الأرض كلها/ وفي الجن والأشباح والمردية

وفي أرض صين الصين والشرق كلها/ لأقصى بلاد الله صحت ولايتي

انا الحرف لا أقرأ لكل مناظر/ وكل الورى من أمر ربي رعيتي

el-Hakâik'ta şöyle söylemiştir. Sizden birisi en doğuda olsa ben en batıda olsam ve beni talep etse, aramızdaki mesafe bize engel olamaz. Hemen yanında oluveririm." Ve "Müridim beni çağırsa, Kaf Dağının ardında da olsa bu çağırısına karşılık veririm." demiştir. Ve Desûkî'nin (r.a) menkıbeleri üzerine kitaplar yazılmıştır. Şu sözler de ona (Allah onun nur denizinden bizi feyzyâb eylesin) aittir:

Sevdiğim bana muhabbet kasesinden içirdi / Halvet ile sarhoş oldum,

Onun celâlinin nuru parladı. Eğer aydınlatsaydı/ Dağlar paramparça olurdu,

Ben oradakilere şarap sunuyordum/ Etraflarında dönüyordum

Benimle sırlar içinde ve hikmetle söyleşti/ Rasulullah benim şeyhim ve yol göstericimdir,

Onunla ahidleştik ve ahdime sadık kaldım/ Sevgime sadık bir halde ve güvenini yıkmadan yaşadım,

Beni yeryüzünün hepsine hakem kıldı/ Cinlere, hayaletlere ve görünmeyen kötü varlıklara,

Çin'e ve Doğu'nun her yerine/ Yeryüzünün en ücra yerlerinde bile velâyetim sahih oldu,

Ben her görenin okuyamayacağı bir harfîm/ Bütûn mahûkat rabbimin emri ile tebaam oldu

آخر ما قال. وذكر ابن سمّة أن من طلب حاجة من سيدي إبراهيم فليذكر هذين البيتين بعدد حروفهما وقد

جُزّيا لقضاء الحوائج:

يا أيها البدر الذي إن شامه/ دون السُّهى بدر السماء له سَجَد

دارك بفضلك تابعا لك أبا ال/عينين من أمر الحمى حاشا يرد

İbn Şemme "Efendimiz İbrâhim'den bir ihtiyacını karşılamasını isteyen kimse, tecrübe edilmiş olan şu iki beyti harflerinin sayısı kadar okusun." demiştir:

"Ey o dolunay ki, ona baksa/ Süha yıldızı altındaki göğün dolunayı ona secde eder,

Senin faziletini bilip sana tabi olur Ey Ebul Ayneyn haşa reddedilir."

تطفل هذا العبد الذليل محمد القاوقجي ابن السيد خليل المشهور بـإبي المحاسن، سقاه الله وأحبابه من المحبة شرابا غير آسن على هذه الحضرات، رجا أن يكرم في حمى السادات، وشرح هذا الحزب بشرح لطيف ومعنى ظريف إظهارا للخدمة وليادا بصاحب هذه الحرمة، وإلا، فأنت لي بفهم كلام العارفين أوالتصدر في ميادين السابقين. لكن الطفيلي يكرم في ساحة الكرام. والرحمة انسحبت على كلب أهل الكهف لما تبع العظام. ولقد لبست خرقة هذا الإمام من الشيخين المبجلين الوليين الشهيرين، سيدي محمود الدسوقي دفين طرابلسشام، عليه رحمة الله على الدوام، والأستاذ محمد البهي المصري، لا برحت الإمدادات إلينا به تجري، بسندهما إلى القطب إبراهيم الدسوقي، قدس الله سره وضاعف به شوقي وذوقي. نسبة إلى دسوق بلدة من بلاد مصر على شاطئ النيل في إقليم الغربية قرية من رشيد. وقبره هناك ظاهر عليه الجلال الباهر.

Bu fakir kul Ebü'l-Mehâsin Muhammed el-El-Kavucî İbnü's-Seyyid Halil (Allah ona ve sevenlerine muhabbettinden tattırsın) bu zatlara misafir oldu. Seyyidlerin

yanında ikram gördü. Hizmetini sunmak ve bu hürmetin sahibine sığınmak için bu hizbi güzel bir şekilde zarif manalarla şerh etti. Yoksa âriflerin sözlerini anlamak ne haddime. Sabıklar meydanında öne geçmek ne haddime. Fakat misafir cömertlerin sofrasından yer. Öyle ki ashab-ı Kehf'in yücelerine tabi olduğu için köpeğe bile rahmet inmiştir. İki muhterem ve meşhur şeyhten hırka giydim: Trablüşşam'da medfun merhum Efendim Mahmud ed-Desûkî ve Üstad Muhammed el-Behî el-Mısırî (Allah onunla zevk u şevkimi arttırsın). Onlar vasıtasıyla Ku-tup İbrâhim ed-Desûkî (k.s)'den yardımlar bize ulaşmaktadır. Desûkî, Mısır'ın Nil Nehri kenarındaki beldelerden biri olan Desûk'a nisbet edilmiştir. Reşîd yakınlarında batı taraflarında yer almaktadır. Desûkî'nin kabri de orada bulunmaktadır.

ولقد جرت عادتهم في قراءة هذا الحزب أن يبتدوا (ببسم الله الرحمن الرحيم). لما كان من أَلَزَم اللوامم، لكل مرید حازم وطالب عازم ولكل واقف على باب الحضرة الإلهية لقرع الباب ملازم، أن يأت بالبسملة اقتداءً بالكتاب وحديث سيد الأحاباب: "بسم الله الرحمن الرحيم فاتحة كل كتاب". (وصلى الله) في جميع الشؤون في عوالم الظهور والبطون (على سيدنا) معاشر المخلوقات من أهل الأرض والسموات (محمد) بن عبد الله المحمود عند الخلق وعند الله وله، عليه الصلاة والسلام أسماء كثيرة. ومحمد أشهرها وألذها عند الخاص والعام. (وعلى آله) هم أهل البيت الحسي ويلحق بهم أهل البيت المعنوي بإشارة "سلماناً مناً". فكل من تعلقت به الإرادة الإلهية بتطهيره من قازورات الأرجاس ومن أدناس الالتباس التحق بأهل البيت الأكياس. (وصحبه) أصحاب الكمال والائناس ويلحق بهم كل من اقتبس من أشعة أنوارهم أدنى اقتباس. (وسلم) تسليمًا كثيرًا مع كل نفس من الأنفاس. ولعل ذلك من قول بعض العارفين إذا طلبت من الله شيئًا فصل على محمد في أول دعائك وآخره فإن الله تعالى أكرم من أن يدع ما بينهما (بسم الإله) متعلق بمحذوف تقديره أتحصن وأعتصم أو احتفظ وأتعوذ. وأمثال ذلك كما قال النووي رحمه الله تعالى:

غن لي باسم من أحب وخلي/ كل من في الوجود يرمي بسهمه

لا أبالي وإن أصاب فؤادي/ إنه لا يضر شيء مع اسمه

Adet olduğu üzere bu hizbi okumaya besmele ile başlanır. Çünkü sebatkar bir mürid ve gayretli bir tâlip için bu vaciptir. Ve ilâhi kapıyı çalmak niyetiyle eşikte bekleyen bir kimsenin, kitaba ve sünnete riayet etmek için, besmeleyle başlaması gerekir. Nitekim habiblerin seyyidi "Besmele her kitabın anahtarındır" demiştir. (صلى الله) zâhirî ve bâtinî alemdeki bütün işlerde, salât olsun (سيدنا علي) yerde ve gökte bulunan mahûkatın habibi (محمد) İnsanların içinde ve Allah katında övülen Abdullah oğlu Muhammed. Onun (s.a.v) pek çok ismi olsa da "Muhammed" ismi, hem avam hem havas arasında en meşhur ve en güzel olanıdır. (آله وعلي) Bunlar bizzat onun ehl-i beytidir. Bir de manevi ehl-i beyti vardır. Onlara da "Selman bizdendir" hadisiyle işaret buyurulmuştur. Yani Allah'ın iradesi ile tezkiye edilen her kişi onun değerli ehl-i beytinin içinde sayılır. (وصحبه) kemal ve neşe sahabileridir. Ve onların nurundan bir nebze olsun alan onlardan sayılır. (وسلم) Her nefes adedince binlerce selam olsun. Böyle başlamak bazı âriflerin "Allah'tan bir şey dileyeceğin zaman, duanın başında ve sonunda Muhammed'e salât u selam getir. Zira Allah iki salavat arasındaki istekleri reddetmez." olarak ifade edilen sözlerinden dolayıdır. (بسم الإله) Buradaki "İlah'ın ismiyle" ifadesi "sığınırım", "korunurum" vb şekilde ifade edilebilecek bir kelimeye taalluk eder. Yani İlah'ın ismine sığınırım. Veya İlah'ın ismiyle muhafaza olunurum. Merhum Nevevî'nin söylediği şekliyle:

"Bana sevdiğimin ismini anarak oku ve gerisini bırak/ bütün varlıklar ok atsın dursun

Kalbime isabet etse de ne önemi varl/ Çünkü O'nun ismi anılınca bana zarar gelmez"

والإله المعبود بحق المستحق للعبادة من التولية. وهو الحيرة. لأن العقول تحيرت في جلاله وعظمته فيكون من أسمائه التنزيه عن الإحاطة به جل وعلا أو من "لاهت الشمس" ارتفعت. فيكون من أسماء التنزيه أيضا لعلوه بمعنى مخالفته لخلقه. أو من "آلة فلان على حاله أو بالمكان الفلاني" أي أقام عليه فيكون من أسماء التنزيه أيضا عن التغيير والتبديل وهو الآن على ما عليه كان متصفا بالصفات القديمة والأسماء العظيمة. (الخالق) المخترع للأعيان والموجد للأكوان على أحسن نظام وأتم إمكان (الأكبر) بالوقف على ما هو الرواية صفة للإسم كأنه قال أتخصن باسم الإله الأظم الذي سمي به نفسه

أنزله في كتبه أو علّمه أحدا من خلقه أو استأثر به في علم الغيب عنده. ويجوز أن يكون صفة بعد صفة أي الأكبر من أن يحاط به أم الأكبر من أن يقال له أكبر أو الأكبر الموصوف بالجلال وكبر الشأن الذي يصغر دون جلاله كل كبير فهو الأكبر في نفسه وليس معه سواه يشركه في وصف الكبرياء الذي هو رداءه التي من نازعه فيها قصمه وألقاه في النار أو أنه لما كان الخالق من أسماء الأفعال وهو مشترك بين الخلق والحق والإله إسم للمعبود بحق أو باطل ذكر أنه تحصّن باسم الإله المعبود بحق الخالق للأفعال وغيرها. حقيقة الأكبر الأعظم من إله وخالق وهو الله الغني بذاته وهاذا يؤيد أنه ثم خالق غير الله تعالى كما في قوله تعالى فتبارك الله أحسن الخالقين.

İlah, hakiki ma'bud ve ibadete layık olan anlamındadır. İlah kelimesi, hayret ve heybet(korku) anlamındaki “tüvele- تولة” kelimesi ile aynı köktendir. Çünkü akıl O'nun celâli ve azameti karşısında hayrete düşer. Bu yüzden ilah ismi, aklın kavrayışının mümkün olmadığı bir isimdir. Veya “لا هت الشمس- güneş yükseldi” ifadesinde olduğu şekliyle Allah'ın yüceliğini gösteren ve O'nu mahûkata benzemekten tenzih eden bir isimdir. Yahut “ألّه فلان على حاله- kişi bulunduğu hal üzere kaldı” ifadesindeki gibi Allah'ın değişmek ve başka bir şeye dönüşmekten münezzehtir olduğuna işaret eden bir isimdir. Yani O ezelden nasılsa şimdi de aynıdır. Ezeli sıfatlarla ve yüce isimlerle muttasıftır.

(الخالق) mahlukâtı ve kâinatı en güzel ve olabilecek en mükemmel şekilde yaratan. (الأكبر) sahih rivayete göre ilah isminin sıfatı olarak sonu cezm ile okunur. Sanki şöyle demektedir: En büyük İlah'ın ismine sığınırım. İndirdiği kitaplarda da kendisini o isimle anmıştır. Kullarından birine böyle öğretmiştir. Veya gayb ilminde o ismi tercih etmiştir. “Ekber” kelimesi ikinci sıfat da olabilir. Bunun anlamı da ihata edilemeyecek kadar büyük veya kendisini “Ekber” diye niteleyemeyecek kadar yücedir. Bütün büyüklükle nitelenenlerin yanında küçük kalacağı kadar celâl ve şan sahibidir. Büyüklük zâtındadır. Büyüklük sıfatında hiç kimse ona ortak olamaz Bu sıfat O'nun giysisidir. Ve bu konuda her hangi bir tartışmaya giren Allah helak edip cehennemle azap eder.

“خالق yaratıcı” İsmi, isim fiildir ve Allah ve kulları için ortak kullanılır. İlah ismi ise, ister bâtil olarak isterse hak olarak kullanılsın, sadece Allah'a hastır. Bu

yüzden, gerçek tanrı olan ve mahlukâtı yaratan "İlah'ın İsmine" sığındığını söylemiştir. Dolayısıyla "Ekber" sıfatı da buradaki "ilah"ın bir kuldan veya yaratıcıdan büyük olduğunu yani yüce Allah olduğuna işaret etmek maksadıyladır. Bu da bir anlamda "Yaratanların en güzeli olan Allah'ın şâni ne yücedir."²⁴⁶ âyetinde olduğu gibi Allah dışında da yaratıcıların olduğunu ifade eder.

والخلق الإيجاد سواء كان عن مثال سبق أو لا. ولذا قالت المعتزلة الله يسمي خالفا على مجاز وغيره يسمي خالفا على الحقيقة. ومذهب أهل السنة أن الخلق هو الاختراع من غير مادة ولا أصل، وما عداه مجاز وأنه لا خالق على الحقيقة إلا الله تعالى بدليل قوله تعالى "الله خالق كل شيء". وقوله تعالى "والله خلقكم وما تعملون".

yaratma, hem yoktan var etme hem de var olandan yeni bir şey icat etme anlamına gelir. Bu yüzden Mu'tezile'ye göre insanlara hâlık denmesi hakiki manada olup Allah'a hâlık denmesi ise mecaz anlamdadır. Ehl-i Sünnete göre ise خلق, yoktan var etmek manasındadır. Bu da Allah'tan başka hakiki manada yaratıcı yoktur anlamına gelir. İnsanlara halık sıfatının verilmesi ise mecazdır. Ehl-i Sünnet, "Allah her şeyin hâlıkıdır."²⁴⁷ ayetini ve "Allah sizin ve fiillerinizin yaratıcısıdır."²⁴⁸ ayetini buna delil olarak göstermiştir.

فإذا أراد الله سبحانه أن يخلق شيئا خلقه عن شهود في علمه فيكون محلة الوجود بعد أن كان معدوما في شهود الخلق. وأما العبد فإذا أراد أن يخلق شيئا كعيسى عليه السلام، فلا يخلق إلا عن تقدم تصوّر وتدبر من أعيان موجودة يريد أن يخلق مثلها أو يبدع مثلها، فما أوجدها إلا عن مثال سبق. وتماه في اليواقيت للعارف الشعراي. (وهو) أي اسم الإله أو تحصني به (حرز) أي حصن ووقاية. قال في المختار: الحرز بالكسر، الموضع الحصين ويسمى التعويذ حرزا. و"احتزز من كذا أو تحرز منه" توقاه، (مانع) حاجز دافع (مما) أي من كل شيء (أخاف) منه وأتوهم شره (وأحذر) وقرئ قوله تعالى "وإنّا لجميع حاذرون" و"حذرون" ومعنى حاذرون متأهبون متحذرون.

²⁴⁶ Mü'minûn 23/14

²⁴⁷ Zümer 39/62

²⁴⁸ Saffât 37/96

Allah bir şeyi yaratmayı dilediğinde, şuhûd aleminde var olmayan kendi ilminde bulunan bir şekilde yaratıp ona varlık elbisesini giydirir. Ancak Hz. İsa gibi bir kul bir şey yaratmak istediğinde ise daha önce var olan maddeleri düşünüp onları tasavvur ederek o varlıklara benzeyen şeyler üretir. Dolayısıyla kul yalnızca önceden benzeri bulunan bir varlığı yaratabilir. Meselenin devamı Arif Şa'rânî'nin *Yevâkit eserinde* bulunmaktadır.²⁴⁹

(هو) Yani İlah'ın ismi veya o isme sığınmış olmak, (حرز) bir kale ve sığınaktır. *Muhtar*'da²⁵⁰ hırz kelimesine, korunaklı yer manası verilmiştir. Muskaya da "hırz" denildiği vakidir. Bir şeyden ihtiraz etti veya teharrüz etti dendiğinde de ondan korundu, muhafaza oldu manası kastedilir.

(مانع) engel, siper, (مما) (أخاف) yani korktuğun veya kötülüğünü düşündüğün her varlıktan. (وأحذر) Kur'ân'daki "Biz tedbirli bir topluluğuz - وَإِنَّا لَجَمِيعٌ خَائِرُونَ" ayeti²⁵¹ hem *خَائِرُونَ* şeklinde hem *خَيْرُونَ* şeklinde okunmuştur. *خَائِرُونَ* tedbirli ve korunaklılar anlamında kullanılmıştır. *خَيْرُونَ* ise korkanlar anlamına gelmektedir. Burada *وأحذر* – korunurum diye ifade edilen şeyler bütün yaratılmışlardır.. Çünkü Allah'ın merhameti olmasa yaratılan her şeyden zarar gelebilirdi. Bu yüzden korunma ifadesi nefsi, şeytanı ve zorbaları da içine alan bir ifadedir.

ومعنى حذرون خائفون. وهذا يعم جميع الخلائق لأنهم في الجملة لا يأتي منهم إلا الضرر إن لم يكن لهب فشرر إلا من رحم الرحمن فشمّل النفس والشيطان وأهل الجراءة والطغيان، (لا قدرة) أي لا قوة ولا استطاعة ولا تأثير، (لمخفوق) عاجز عديم، (مع قدرة الخالق) القاهر القديم لأن القدرة الحادثة التي عنها الكسب عَرَضٌ مقارن للفعل يخلقه الله عند قصد الاكتساب بعد سلامة الأسباب. كما في الحرارة عند ملاقات النار أو القطع عند حزّ السكين والمنشار.

²⁴⁹Ebü'l-Mevahib Abdülvehhab b. Ahmed b. Ali Şa'rânî Mısri Şa'rânî, 973/1565, **el-Yevâkit ve'l-Cevâhir fî Beyâni Akaidi'l-Ekabir; el-Kibritü'l-Ahmer fî Beyâni Ulumi's-Şeyhi'l-Ekber**. Kahire : Mustafa el-Bâbi el-Halebi, 1959.

²⁵⁰ Şa'rânî, **el-Muhtâr Mine'l-Envar fî Suhbeti'l-Ahyar**; thk. Abdurrahman Umeyre , Beyrut : Âlemü'l-Kütüb,1986.

²⁵¹ Şuarâ 26/56.

وقدرة الله العلي الكبير صفة أزلية ذاتية ليس لغيرها في شيء من الأشياء تأثير. ومن اعتقد لغيرها التأثير فقد وقع في شبكة التكفير. فعلى العبد أن يعتقد أن الخلق كافة إذا اجتمعوا على ضرر أحد أو نفعه ولو قدر قِطْمير لم يقدرُوا إلا أن أقدّرهم الله سبحانه وتعالى. فما أصاب العبد على يد أحد من قليل أو كثير فهو محتم لم يكن ليخطئه كما ورد في حديث ابن عباس. وبه يزول عن المؤمن الالتباس، (يُلجمه) أي المخلوق يلجمه الله أو الشر والضرر الذي أخافه وأخشاه يمنعه الله (بلجام) بمنع (قدرته) القاهرة التي لا يكون شيء في الوجود إلا بها. قال تعالى "وهو القاهر فوق عباده" وإنا فوقهم قاهرون". فالكلُّ تحت سلطان قهره وهو فيهم بالخيار حسبما تقتضيه حكمته الباهرة. ولذا قال الأستاذ عبد الكريم الجيلي رضي الله عنه في قصيدة طويلة:

أراني كالألات وهو محرّكي / أنا قلم والاقْتدار أصابع
ولستُ مجبري ولكن أشاهد / فعّالٌ مریدٍ ليس له من يدافع
فأونةٌ يقضي علي بطاعة / وحينًا بما عنه نهتني الشرائع. الخ ما قال.

وأشار الأستاذ عبد الغني النابلسي المقدم إلى هذا المقام بهذا النظام:

رب شخص تسوقه الأقدار / للمعالي وما لذلك اختيار

غافل والسعادة احتضنته / وهو منها مستوحش نفار

يتعاطى القبيح عمدا فيلقا / ه جميلا وفلسه دينار

كلما قارف الذنوب أته / توبة طهرته واستغفار

وعليه، إن زل، عين من الله / تقيه ويستتر الستار

فهو بالله دائما يترقى / لا به حيث تشرق الأنوار

وفتى كابد العبادة حتى / منه قد مل ليلة والنهار

يفعل الخير ثم يلقاه شرا / وإذا رام جنّة فهي نار

حِكم حارت البرية فيها / وحقيق بأنها تختار

ومزايا من المهيمن دلت / ان الله فاعل مختار

(مع) hiçbir âciz mahlukun, (لا قدرة) hiç bir gücü, imkanı ve etkisi yoktur, (لمخلوق) hiçbir âciz mahlukun, (قدرة الخالق) Kâhir ve Ezelf olan Hâlık'ın kudreti yanında. Çünkü, kesbin kaynağı olan hâdis kudret fiile eşlik eden bir arazdır. Sebeblerin hazır olması durumunda iktisâb anında Allah tarafından yaratılır. Tıpkı ateşe yaklaşıncaya ısıtması gibi. Veya testere ve bıçağın kesmesi gibi. Fakat Allah'ın kudreti ezeli ve zati bir sıfattır. Onun kudreti dışında hiçbir şeyin etkisi yoktur. Onun kudreti dışında bir tesirin olduğuna inanan, tekfir ağlarına düşmüş olur. Kulun şuna inanması gerekir: "Bütün mahûkat bir kişiye zarar veya yarar vermek üzere bir araya gelseler, Allah kudret vermedikçe, zerrece yarar ya da zarar veremezler. İbn Abbas hadisinde olduğu gibi, kula birinin eliyle az ya da çok bir şey dokunacaksa şaşmaz." Bu şekilde kişi şüpheden kurtulur.

(يلجمه) Mahûkatı Allah engeller. Veya korktuğum şerri ve zararı Allah engeller. (قدرته بلجام) onsuz bir şeyin var olamayacağı kâhir kudretinin sağlam engeliyle. Yüce Allah "O kulları üzerinde mutlak tasarruf sahibidir."²⁵² ve "Biz onlar üzerinde mutlak tasarruf sahibiyiz"²⁵³ diye buyurmuştur. Her şey onun mutlak otoritesi ve tasarrufu altındadır. O, ise ilâhi hikmete göre tasarrufta bulunur. Bu sebeple Üstad Abdülkerim el-Cîlî (r.a) uzun bir kasidesinde şöyle demiştir:

Kendimi alet gibi görüyorum. Beni o yönetiyor/ Ben bir kalemim iktidar ise kalem tutan parmaklar

Cebriyyeden değilim. Fakat gördüklerim / Kimsenin engelleyemeyeceği bir iradenin fiilleri

²⁵² En'am 6/18.

²⁵³ A'râf 7/127.

Gah taatle bana hükmeder / Gah dinin yasaklarıyla

Üstad Abdülgani en-Nablusî el-Mukdâm da şu nazmıyla bu makama işaret etmiştir.

Yüce kudretin yönettiği nice şahıs vardır ki/ Bunda kendi ihtiyarı yoktur

Gafildir. Muthuluk onu sarsa da/ O muthuluğa yabancıdır

Kötü fiili bilerek yapar. Karşısında / İyilik bulur

Her günah işlediğinde gelip/ Bir tevbe ve istiğfar onu temizler

Şayet tökezlerse, üzerinde Allah tarafından bir göz vardır / Onu korur ve perdeler

O daima Allah'la yükselir/ Nur saçan yerde onunla değil

Yiğit kişi ise ibadete mübtela oldu ta ki/ Gecesi gündüzü ondan bıktı

Hayır işler sonra şer bulur/ Cennet niyaz etse, cenneti ateştir

Kahhardan bahşedilenler delildir ki/ Allah fâil-i muhtardır.

قال شيخنا محمد البهي رحمه الله تعالى: لجام القدرة الذي أرادته الأستاذ رضي الله عنه هي سر القهر الذي قام به سر التحير في الأكوان. وبه اهتدى كل موجود لقبول ما يرد عليه وبه رتب الله الأطوار وبه تقصم ظهور الجبابة وبه جمع الله ذوات الأجسام من طبائع متباينة فقهر نار الصفر بالبلغم وقهر بيس السودا برطوبة الدم ثم قهر العقل للتركيب في الأجسام لإقامة العلم وثبوت الحجة. ثم قهر الأرواح للعقول وقهر الحروف للمعاني. ثم قهر الملكوت ليفيض على الملك وهو يتلقى عنه ويسر القهر منع البحر من الاضطراب والتدفق في عالم الدنيا.

Üstadın (r.a) kastettiği "القدرة لجام" sözü için şeyhimiz merhum Muhammed el-Behî, kâinattaki hayret sırrını ortaya çıkaran otorite sırrıdır demiştir. Varlık o sırra sahip olduklarına ulaşır. Allah devirleri o sırra göre tertip eder. Allah o sırra zalimlerin ortaya çıkmasını engeller Ve onunla farklı türdeki maddeleri bir araya getirir. Sarı hummayı

balgamla ortadan kaldırır, veremi kanla yok eder. Aklın bilgi edinmek ve delillendirmek için parçaları bir araya toplamasına olanak kılar. Ruhları aklın hizmetine yöneltir. Harfleri de mananın hizmetine muttali kılar. Ve melekûtu mülkün yönetimine verir. Yeryüzünde denizlerin taşmadan ve sarsılmadan kalması Kahr sırrı iledir.

Eğer Kahr sırrı olmasaydı yeryüzündeki her şey suyun sular atında kalırdı. Yaratılmışlara ölümle hükmeder. Kimilerini vuslatla bazılarını ise bunun aksiyile kahreder. Kahrın sırları hem sır âleminde hem cebr âleminde mevcuttur. Bu sırları akıl kavrayamaz. Bunlar kati surette bilinemez. Sayılarla ölçülemez. Varlık âlemindeki her zerre kudret zincirinin tahakkümündedir.

إذ لو لا ذلك لغرق كل ما على وجه الأرض بقوة سلطان الماء. وقهر الخلق بالموت وقهر بعضهم بالوصول وبعضهم بالقوة. وأسرار القهر في عوالم السر والجهر. لا يحيط بها عقل ولا تخمين. ولا يضبطها عد بشمال أو يمين. فلم يكن في الموجود ذرة إلا وهي ملجمة بلجام القدرة (أحمى حميثا) هذه أسماء سريرية. وفيها أسرار ربانية. وقد تكلم على ما فيها من الإشارات بعض الصوفية. واختلف في تلاوة الأسماء الغير العربية. والصحيح الجواز كما حققناه في شرحنا على الحزب الكبير. وذكر شيخنا محمود الدسوقي وكذا البهي أن معنى احمى، يا مالك الملك الأعظم أنت الحي القيوم. ومعنى حميثا، إشارة إلى مملكته التي يتصرف فيها بمشيئته. وتظهر فيها مظاهر اسمائه بإرادته. فكأنه يقول يا مالك الأسرار، يا مالك الأنوار، يا مالك الليل والنهار، يا مالك السحاب، يا مالك الرقاب، يا مالك الشمس والقمر والنجوم، يا مالك العقول والقلوب والفهوم، يا مالك العطا والمنع، يا مالك الخفض والرفع، يا مالك الجنة والنار، يا مالك البطون والإظهار، يا مالك الجواهر والأعراض، يا مالك السواد والبياض، يا مالك كل حي، يا مالك كل شيء. ومن اسرار هذه الأسماء الشريفة للكشف عن حال المصاب، نُكتب في كفه: أحمى حميثا وتقرأ هذه الدعوة سبع مرات.

(احمى حميثا) Bu kelimeler bir takım ilahi sırlar ihtiva eden Süryânice kelimelerdir. Sûfilerin bazıları bu kelimelerin delalet ettiği manalara değinmişlerdir. Arapça olmayan kelimelerin okunup okunmaması konusu da tartışmalıdır. Bizim de Hizbü'l-kebîr Şerhi'nde belirttiğimiz gibi bu kelimelerin okunmasında beis yoktur. Şeyhimiz Mahmûd ed-Desûkî ve Behî "احمى" kelimesini "ey mülkün yüce sahibi sen kayyum ve hâmisin" şeklinde şerh etmişlerdir. "حميثا" kelimesini ise "iradesiyle

tasarrufta bulunduğu mülküne delalet eder. Ve isimleri onun irâdesiyle tezâhür eder” sözleriyle açıklamışlardır. Aynı zamanda şöyle demek istemektedir: “Ey sırların ve nurların sahibi; ey gece ve gündüzün sahibi; ey insanların sahibi; ey bulutların, güneşin, ayın ve yıldızların sahibi; ey akılların, kalplerin ve düşüncenin sahibi; ey vermenin ve almanın sahibi; alçaltmanın ve yükseltmenin sahibi; ey cennet ve cehennemın sahibi; açık ve gizli olanın sahibi; ey arazların ve cevherlerin sahibi; siyahın ve beyazın sahibi; ey her canlının sahibi; ey her varlığın sahibi.” Bu isimlerin sırlarından biri de şudur ki: hastalanan bir kimsenin iyileşmesi için eline “حميئا احمى” yazılır üzerine 7 kez şu dua okunur:

وهي بسم الله الرحمن الرحيم وصلى الله على سيدنا محمد وعلى آله وصحبه وسلم أحمى حميئا الله عزيز قادر عزمت عليكم أيها القرين بحق اهيأ شراها ادوناي اصباؤت ال شدای ثم السبيل يسره ويل لكل افاك ائيم يسمع آيات الله تتلى عليه ثم يصير مستكبرا كأن لم يسمعها فبشره بعذاب أليم. عزمت عليكم أن تلبسوا هذا الكف وتكشفوا لي عن حال صاحبه إن كان به شيء من الجن فافتحوا الإصبع الخنصر وإن كان به شيء من القرنا فافتحوا الأصبع الشاهدة وإن كان به سحر فاطووا الكف وإن كان به شيء من الأرض فاعلوا بالكف إلى الرأس بحق من قال للسماوات والأرض اتبنا طوعا وكرها قالتا أتينا طائعين. الوحا الوحا العجل العجل الساعة الساعة بارك الله فيكم وعليكم ثم اعمل بمقتضى ما يظهر لك.

(اطمي طميئا) قال شيخنا البهي: اطمى بمنزلة من يصفه بالصفات الجلالية والكمالية من العظمة والكبرياء والغلبة والقهر والانفراد في ذلك فكأنه يقول يا قاهر كل شيء يا قادرا على كل شيء، يا عالما بكل شيء، يا مريدا لكل شيء، يا من لا يتطرق إليه عجز ولا يُتوهم في تصرفه نقص. وطميئا، إشارة إلى الأشياء التي يتصرف فيها بسائر مظاهر الأسماء. وقال شيخنا محمود الدسوقي معنى اطمى: يا مدبر كل شيء يا قادرا على كل شيء، يا حي يا قيوم يا ذا الجلال والإكرام. ومعنى طميئا: يا من هو باق لا يفنى وصمد لا يزول ولا يتطرق له عجز ولا يتعرض له كسل، وهو القوي المتين. (وكان الله) ولم يزل، (قويا) لا يمتنع عليه ما يريد (عزيزا) غالبا غير مغلوب.

Şeyhimiz Behî'ye göre, "اطمي" celal ve kemal sıfatlarıyla muttasıf anlamındadır. Bu azamet, büyüklük, galebe, kahır gibi sıfatlara sahip olmada yegâne olmaktır. Bu sebeple şöyle de denilebilir: "Ey her şey kendisinin yönetimi altında olan;

ey her şeye muktedir olan; her şeyi bilen; her şeyi irâde eden; ey acizlik kendisine uğramayan ve tasarrufunda noksanlık bulunmayan."

Ve "طميثا" Allah'ın isimlerinin tezâhürüyle tasarrufta bulunulan şeylere işarettir. Şeyhimiz Mahmud ed-Desûkî'ye göre "اطمى"nin manası, "Ey her şeyi evirip çeviren; ey kudreti her şeye yeten; yâ Hayyu yâ Kayyûm; ey Celâl ve ikram sahibi." Ve "طميثا" kelimesinin manası ise, "Ey fenâ bulmayan Bâki; ey zevâli olmayan Samed; ey kendisine acizlik ve tembellik uramayan" şeklindedir. O kavî ve metindir. (الله وكان) geçmişte ve ânda (قويا) dilediğini yapar. Ona engel olabilecek hiç bir şey yoktur. (عزيزا) O mağlubiyete uğramayan tek gâlibdir.

ولما ذكر رضي الله عنه أن الله يُلجم المخلوق بلجام قدرته أتى بهذه الأسماء الدالة على انفراده تعالى بالتصرف المطلق. واتصافه بالجلال والجمال والكمال من غير مشارك ثم ذكر آخر الآية التي ذكرها الله في رد الذين تحزّبوا على رسول الله صلى الله عليه وسلم "بغضهم لم ينالوا دينًا ولا دنياً وكفى الله المؤمنين القتال". بما ألقى في قلوب أهل الضلال من الداعية للانصراف بالريح والملائكة وغير ذلك. وهذا هو إجماع الأحزاب كما ألجم الله تعالى النار عن خليله فصارت عليه بردا وسلاما. وألجم عنه النمرود حتى خرج مهاجرا إلى فلسطين. وكما ألجم البحر عن موسى حتى جاوزه ومن معه من المؤمنين وأغرق فيه فرعون وجنوده. وكما ألجم اليهود عن عيسى فرفعه الله إلى السماء وألقى شبهه على صاحبهم حتى قتلوه. ومثل هذا كثير فبين الآية وما قبلها غاية الارتباط. ومن ثم قال بعض الشيوخ أن هذه الآية هي معنى الأسماء المتقدمة. ولا مانع من ذلك فإن القوي بمعنى القادر، هو القوي بما عليه من العزة والافتقار بالجمع بين الأضداد. والعزير هو الذي جلت مكانته فلا يدرك واستغنى بذاته فلا يحتاج. وهذا الاسم اسم صفة وصفته العزة. وهي عبارة عن محل ظهرت فيه الكمالات الإلهية بمقتضى الكبرياء، والمجد مباينة لما عليه الموجودات من كل وجه وبكل اعتبار. فإن اعتبرت علمه، قلت لا يحاط به؛ وإن اعتبرت مكانته قلت لا يذل؛ وإن اعتبرت غناه قلت لا يحتاج؛ وإن أشرت إلى ذاته قلت لا تدرك ولا يعلم ما هو إلا هو. وهذا هو التجلي الذي منع الكون عن التطلع إلى شيء من الصفات الألوهية. وهو أعظم حجاب ويسبب حجاب العزة صارت القلوب مجبولة على الذلة.

Üstad (r.a), Allah'ın mahûkatı kudretiyle kuşattığını belirtmek istediği için , Allah Teala'nın sonsuz tasarrufunda tek kuvvet olduğunu ifade eden bu esmâyı kullanmayı tercih etmiştir. Zira celâl, cemâl ve kemâl sadece ona ait olan sıfatlardır. Sonra Hz. Paygamber (s.a.v)'e karşı mücadele eden topluluğa karşı inen âyetin son kısmını da zikretmektedir: "Öfkelerinden dolayı, hiçbir hayra erişemediler. Allah ise savaşta mü'minlere yardımıyla yetiştirdi". Allah, rüzgar ve melekler ile dalalet ehlinin kalbine geri çekilme arzusu attı. İşte bu, o kafir gurupların gemlenmesi ve engellenmesidir. Tıpkı Allah Teala'nın ateşi Hz. İbrâhim'i yakmaktan alıkoymuş ateşi ona soğuk ve esenlik kılması gibi. Aynı şekilde Hz.İbrâhim Filistin'e hicret edebilmesi için Nemrud'a engel olması gibi. Tıpkı denizin akmasına mani olup Hz. Musa ve beraberindekilerin oradan geçişini mümkün kılması gibi, Fir'avn ve ordusunu suda boğması gibi. Aynı şekilde Hz. İsa'yı göğe yükseltip bir başkasını ona benzeterek Yahudileri Hz. İsa'ya zarar vermektan alıkoyması gibi. Buna benzer dah birçok misal mevcuttur. Bu sebeple zikrettiği âyetle makabli arasında kuvvetli bir irtibat mevcuttur. Bundan dolayı meşâyihden bazılarının bu âyetin kendisinden önce geçen esmânın açıklaması olduğuna dair düşünceleri ortaya çıkmıştır. Böyle anlaşılmasında da bir beis yoktur. Zira gücü her şeye yeten anlamında kullanılan kavî, zıtları bir araya getiren izzet ve muktedir olma özellikleriyle güçlüdür. Azîz ise bulunduğu makam üstün olan demektir. Her hangi bir akıl tarafından ihata edilemez ve hiçbir şeye muhtaç değildir. Bu isim, isim-sıfattır. Sıfatı ise izzettir. İzzet ilahi mükemmelliklerin gösterildiği makamdır. Bu da, hiç bir surette yaratılmışlara benzemeyen büyüklüğü ve yüceliği gereğidir. O'nun ilmi mevzu bahis olduğunda söyleyebilirim ki O kavranamaz. Söz konusu O'nun makamı ise, derim ki O mağlup edilemez. Zenginliğine gelince derim ki; O hiçbir şeye ihtiyaç duymaz. Zâtını sorarsan derim ki; idrak edilmesi mümkün değildir. O'ndan başkası O'nun mahiyetini bilemez. İşte bu tecelli kâinatı ilâhi sıfatlara sahip olmaktan uzak kılar. Bu (izzet) en büyük perdedir. Ve izzet perdesinden dolayı kalplerin zilletle bağı vardır.

فإن تشوقت الأرواح إلى معنى من معاني الكمالات الإلهية حجبها القلوب فأفادت الآية انفراده تعالى بالألوهية

وتلك الأسماء انفراده بالتصرف التام بالمملكة علوية والسفلية. وذكرنا خصائص الآية في شرحنا على الحزب الكبير. ولا

يبعد أن يراد بأحمى حميثا: أحمى حماية سريعة. واطمي طميثا: أيديني بالغبلة والعز الكثير. أي لأنك متصف بالقوة والعزة

أي الغلبة ومن كتب هذا الوفق في وقت سعيد وبخره، رزق الهيبة في القلوب والحفظ من طوارق الجن والإنس والرياح. ورأى من العزة والمحبة ما لا يوصف.

Ruhlar ilâhi mükemmelliğın manalarını arzular. Kalpler ise buna mani olur. Âyet, ulûhiyyetin ve anılan esmânın yalnızca Allah'a ait olduğunu, yüce ve süfli âlemde yalnızca Allah'ın mutlak irade yetkisine sahip olduğunu belirtmiştir. Hizbü'l-kebîr Şerhi'inde âyetin özelliklerinden bahsetmiştir. "beni çabucak himâye et" ile احمى حميتا ile "Beni kuvvetli bir şekilde destekle. Çünkü sen kudret ve izzet sahibisin, gâlib olansın." manası ifade edilmek istenmiş olabilir. Bu vefki sürur zamanında yazan ve tütsüleyen kimsenin kalbi heybetle nimetlendirilir. Cinlerden ve insanlar arasından çıkan şeytanların zararından korunur. Ve ifade edilemeyecek seviyede izzet ve muhabbet görür.

وهذه صورته: (حمعسق) أي الله المتصف بالحلم والمجد والعظمة والقدرة. أو السورة. أو أول الحرف الحاء. أو غير ذلك (حمائيتنا) من الأعداء الظاهرية والباطنية. وحافظنا وحصننا من كل سوء وبلية. (كهيعص) أي الله الكافي الكبير الهادي اليقين العدل العليم الصادق الصبور. والمراد السورة. أو حرف الكاف. أو غير ذلك (كفايتنا) عن كل هم وأمير مدلهم. وقد خرج من هذين الحرفين ثلاثة وخمسون اسما من الأسماء الحسنى وتشمل على أسماء كثيرة من غيرها. قال بعضهم لكل كتاب صفوة وصفوة القرآن أوائل السور. وقيل سر الله لنبيه صلى الله عليه وسلم فكأنه قال حم، يا حامد يا محمود. عين، يا عين الوجود. سين، أنت سر السمع والشهود. قاف، قربانك إلى جنابنا يا قرّة العيون. وقد سنالك عن كل الغيون. كاف، كملناك برفع الذكر، كرمناك وجعلناك كنزا. هاء، هديناك إلينا يا يسن. عين، علمناك وعظمنناك. صاد، شرفناك في ملكنا وصيرناك حبيبا عظيما. وهدينا بك صراطا مستقيما. فمن أطاعك فقد أطاعنا.

Şu şekilde yazılır:

(حمعسق) Yani hilim, mecd, azamet ve kudret sahibi olan Allah. Veya burada işaret edilen sûredir. Veya ilk harf olan "hâ" harfidir. Yahut bunlar dışında başka bir şey kastedilmiş olabilir. (حمائيتنا) Gizli ve aşikar düşmanlardan bizi korusun. Bütün kötülüklerden ve musibetlerden bizi korusun. (كهيعص) Yani el-Kâfî, el-Kebîr, el-Hâdî, el-

Yakîn, el-Adl, el-Alîm, es-Sâdik, es-Sabûr. Veya burada işâret edilen sûredir. Veya “kâf” harfidir. Yahut bunlardan başka bir şeydir.

(كفايتنا) Her türlü derde ve üzüntüye karşı bize yeter. Bu iki grup harften 53 adet Esmâ-i Hüsna çıkar. Bunlar dışında da birçok ismi içine alır. Bazıları şu şekilde ifade etmiştir: “Her kitabın bir özü vardır. Kur’ân’ın özü ise sûrelerin başlarında bulunan harflerdir.” Bu harflerin, “Allah’ın peygamberine verdiği sırlar” olduğu da söylenmiştir. Bu yüzden şu anlama da gelebilmektedir: “عين, ey hâmid ve mahmûd. ey varlığın gözü (ayn). سين, sen görmenin (şuhûd) ve duymanın (sem’) sırrısın. قاف, ey göz aydınlığı (kurratü’l-uyûn) Nebi seni kendimize yaklaştırdık (kurb). Ve seni her türlü pislikten hali kıldık. كاف, seni kemâle erdirdik. Ve şânını yücelterek sana ikramda bulunduk. Ve seni bir hazine (kenz) kıldık. هاء, seni kendimize yönelttik (hidâyet).

Ey Yâsin. عين, sana ilim verdik. Ve sana azamet verdik. ص, seni mülkümüzde tasarruf sahibi kıldık. Ve seni yüce bir dost haline getirdik (sayyarnâke). Ve seni Sırât-ı Müstakime yönelttik. Sana itaat eden bize itaat etmiş demektir.

ولما كانت من علوم الأنبياء قال السلف الله أعلم بمراده بما لكن نصوا على أن التنكيس في القراءة مكروه أو حرام. وهنا قدّم "حمعسق" على "كهيعص" فيكون تنكيسا. وأجاب شيخنا البهي بأن هذا من باب الترقى لا التنكيس. ومناسبة المطلوب من إجماع المخلوق أتى به هكذا. لأنه من بساط الحماية ولأن سورة شورى خاصة بنبينا صلى الله عليه وسلم بخلاف سورة مريم. ألا تراه كفى زكريا الموالي الذي يلونه في النسب كبنى العم من بعد موته لما خافهم على الدين أن يضيعوه وإظهار عنايته تعالى عليه وعلى زوجته وولدهما يحيى فيما تولاهم به. ثم فصل ذلك بمريم وولدها عيسى وإبراهيم وولديه وموسى وأخيه وما من به على إدريس ونوح وغيرهم من الأنبياء عليهم الصلاة والسلام. فلا اعتراض على الأستاذ فإنه على بصيرة من ربه. وكان شيخنا محمود الدسوقي يقرأ هكذا "كهيعص كفايتنا حمعسق حمايتنا" موافقةً لترتيب المصحف وفرارا من التنكيس. ولكن حيث ثبتت الرواية الأولى هكذا فاتباعها أولى.

Selef, bu kelimeleri ilm-i nebevî sayıp dolayısıyla bu harflerle ne anlatmak istediğini Allah’ın daha iyi bileceğini belirtmişlerdir. Fakat yine de bu harfleri okurken herhangi bir eksikliğin mekrûh veya haram olacağını belirtmişlerdir. Burada حمعسق

harfleri كهيعص harflerinden önce yer almış dolayısıyla eksiltme yapılmıştır. Şeyhimiz Behî ise bunun bir eksiltme değil değil ileriye alma olduğunu söylemiştir. Mahlûkatın alıkonulması sözünden maksadın ne olduğunu ifade etmek istediği için böyle bir sıra gözettiğini söylemiştir. Çünkü bu söz himâye etme manasındadır. Ve Şûra Sûresi, Meryem Sûresi'nin aksine Peygamberimize özeldir. Şöyle ki, Zekeriyya (a.s) vefat ettikten sonra onun ardından gelecek amcazadeleri gibi yakın akrabası vardı. Fakat dini ifsad etmelerinden korktuğu için Allah'ın ona, hanımına ve oğulları Yahyâ'ya gösterdiği yardıma sûrede yer veriyor. Ardından Meryem ve oğlu İsmâ'ya; İbrâhim'e ve evlatlarına; Mûsâ'ya ve kardeşine; İdris'e; Nuh'a ve diğer peygamberlere (a.s) gösterdiği inayeti belirtiyor. Dolayısıyla üstada bu konuda karşı çıkılmaz. Zira o rabbinden gelen bir basirete sahiptir. Şeyhimiz Mahmûd ed-Desûkî bu konuda herhangi bir eksiltmeden uzak durmak için, "كهيعص كفايتنا حمعسق حمايتنا" şeklinde Kur'an'daki sırasına riayet ederek okurdu. Fakat ilk şekliyle gelen rivayet sabit olduğu için ona tabi olmak daha uygun olur.

وخصائص الفواتح مشهورة. ومن أخذ من الأرض خمس حصيات وقرأ على الأولى ك؛ وعلى الثانية ه؛ وعلى الثالثة ي؛ وعلى الرابعة ع؛ وعلى الخامسة ص. ثم يرمي الأولى عن يمينه وهو يقول قوله؛ والثانية عن يساره ويقول الحق؛ والثالثة خلفه ويقول وله؛ والرابعة بين يديه ويقول الملك. ويضع الخامسة في رأسه وهو يقول "ك ه ي ع ص حم ع س ق أمسكت لسانك يا فلان بحق الاسم الأعظم كهيعص حمعسق صم بكم عمي فهم لا يرجعون. فهم لا يبصرون، فهم لا ينطقون إلا بخير". فإن الله تعالى يعقد لسانه. (فسيكفيهم الله) أي اطمئن وطيب قلبك فإن الله يكفيك جميع الأعداء (وهو السميع) للأقوال (العليم) بالأفعال والأحوال. فكان الأستاذ رضي الله عنه يقول اللهم اكفنا أعداءنا كما كفيت نبينا صلى الله عليه وسلم ومن معه من المؤمنين وحفظنا كما حفظتهم. ومن رسم هذا المربع ساعة المشتري وبخره بالطيب حفظ ظاهرا وباطنا وهذه صورته:

Mukattaa harfleri bazı özellikleriyle meşhur olmuştur. Mesela, biri yerden beş tane çakıl taşı alsa, her bir taşın üzerine sırasıyla, ع, ه, ي, ع, ص harflerini okusa ve birincisini diyerek sağ tarafından; ikincisini الحق diyerek sol yanından; üçüncüsünü وله diyerek arka tarafından; dördüncüsünü الملك diyerek önüne doğru atıp beşincisini de

“ك, ه, ع, ص, حم, ع, س, ق” ismi yüce olanın hakkı için senin dilini bağladım ey falanca. kör sağır ve dilsizdirler, göremezler, hayır dışında başka bir şey konuşamazlar” diyerek başının üzerine yerleştirse Allah Teâlâ o kimsenin dilini bağlar. (فسيكفيكم الله) Bu şu anlama gelir ki rahat ol ve endişelenme. Allah bütün düşmanlara karşı sana kâfidir. (وهو السميع) tüm söylenenleri duyar. (العليم) halleri ve amelleri bilendir. Üstat (r.a) sanki şunu anlatmak istemektedir: Allah’ım düşmanlarımıza karşı, tıpkı Peygamberimiz (s.a.v)’e ve yanındakilere yardım ettiğin gibi bize de yardımda bulun. Onları koruduğun gibi bizi de koru. Kim ki Müşteri Yıldızı zamanında bu şekli çizip güzel kokuyla tütsülürse, gizli veya âşikar tüm tehditlerden muhafaza olunur.

(ولا حول) لي على دفع ضر (ولا قوة) لي على جلب نفع. بل لا حول ولا قوة لأحد من المخلوقين عموماً وخصوصاً (إلا بالله) أي بمعونته وقوته (العلي) بالعلو الذاتي (العظيم) عن الإدراك بالعقول النظرية الكبير الذي يتضاءل لكبرياء عظمتة كل عظيم من العوالم الكونية الذي بيده مقاليد الأمور الكلية والجزئية. جاء في حديث ابن عمر عنه الطبراني "من قال لا حول ولا قوة إلا بالله كانت له دواء من تسعة وتسعين داء أيسرها الهم". وفي حديث أبي موسى الأشعري عند البخاري وغيره أنها كنز من كنوز الجنة.

(ولا حول) Zararı defedecek bir kudretim yok. (ولا قوة) Faydaya erişecek gücüm yok. Hatta hiç kimse böyle bir kudrete sahip değildir. (إلا بالله) Yani sadece O’nun inayeti ve kudretiyle, (العلي) Zâtıyla yüce, (العظيم) yüceliği akılların kavrayışını aşar. Öyle büyüktür ki kâinattaki bütün büyük sayılanlar onun büyüklüğü yanında küçük kalır. Küllî ve cüzî bütün işlerin anahtarları ondadır. Taberâni’nin naklettiği İbn Ömer hadisinde “Kim lâ havle ve-lâ kuvvete illâ bi’llah derse, bu söz en hafifi keder olan 99 hastalığa olur.” Buhâri ve onun dışındakilerden nakledilen Ebu Mûsa el-Eş’ârî hadisinde ise “Cennet hazinelerinden bir hazine” olduğu ifade edilmiştir.

(وصلى الله) تعالى بتجليات ذاته وأسمائه وصفاته (على سيدنا) مُعاشر مخلوقاته من عوالم أرضه وسماواته (محمد) الحامد المحمود، (وعلى آله) آل الكرم والجلود، (وصحبه) أصحاب الوجد والشهود (وسلم) في جميع الشؤون في عوالم الظهور والبطون إلى يوم يبعثون. كلما ذكرك الذاكرون وغفل ممن ذكره الغافلون. وهذا على ماشتهر وهو مذكور في بعض

النسخ. وعلى تقدير عدمها فهي زيادة مقبولة. كما زاد الأستاذ محمد الحفني بعد تلاوة هذا الحزب، يا بارئ، مائة مرة. لأن حجة الإسلام الغزالي ذكر أن من قال، يا بارئ مائة مرة صباحا ومساء، نجاه الله من الاسواء. فلما كان فيها تأكيد وتأيد المعنى المقصود من تلاوة هذا الحزب زادها الإمام الحفني ولعله بإذن من صاحبه. فإن الحفني من الأئمة الواصلين. وكذلك لا بأس أن يذكر بعده، "يا دائم"، ست وستين مرة. لأنه من أذكار الأستاذ وكان يأمر أصحابه به. حتى عقيب الصلوات. قال شيخنا البهي رويانا عن بعض أشيخنا المنتسبين الطريقة المقتفين لآثاره المتزينين بخرقه من أحب أن يكون مكتوبا في جريدة أصحابه معدودا من أتباعه محسوبيا من أحبائه. فليذكر بعد هذا الحزب بعد كل صلاة، "يا الله" 66 مرة، "يا دائم" 66 مرة، أي بياء النداء وعدمها.

Allah Teâlâ zâtının, isim ve sıfatlarının tecellileriyle salâтта bulunsun. (على سيدنا) yerde ve gökte yaratılan her şeyin sevgilisi olan Efendimiz (محمد) öven ve övülen, (اله وعلى) hayr ve cûd ailesine, (وصحبه) vücûd ve şuhûd ashabı, (وسلم) gizli ve aşîkar âlemlerde olan bütün işlerde, zâkirler seni zikredip gâfiller ise tüm bunlardan gâfil oldukça kıyamet gününe kadar selamet ihsan et. Bu böyle meşhur olmuştur. Ve bazı nüshalarda yer almaktadır. Sonradan eklenmiş olsa bile güzel bir ilâvedir. Tıpkı Üstat Muhammed el-Hıfnî'nin bu hizbi okuduktan sonra yüz defa "yâ Bâri" ismini eklemesi gibi. Çünkü Hüccetü'l-İslâm Gazzali "Kim ki, sabah akşam 100 defa yâ Bâri derse Allah onu kötülüklerden korur." demiştir. Dolayısıyla bu hizbi okurken murad edilen manaya uygun olduğu için İmam Hafnî bu eklemeyi yapmıştır. Bu eklemeyi hizbin sahibinin izni ile de yapmış olabilir. Çünkü Hıfnî onun çağdaşı olan imamlardandır. Aynı şekilde hizb okunduktan sonra 66 adet yâ Dâim isminin zikredilmesinde de sakınca yoktur. Çünkü bu da üstadın kullandığı zikirlerdendir. Üstad ashabına namazlardan sonra bu zikri okumalarını tembihlerdi. Şeyhimiz Behî, O'na tabi olan müntesiplerinden ve O'ndan hırka giymiş bazı şeyhlerin şöyle rivayet ettiklerini belirtmiştir: "Kim ki onun ashabın dahil olmak; müntesiplerinden ve sevenlerinden olmak isterse, bu hizbi okuduktan sonra her namazın ardından 66 defa yâ Allah ve yâ Dâim; yani hem nida yâ'sı ile hem nidâ yâsı olmadan 66 defa okusun.

ثم يقول، "يا دائم لك الدوام الأزلي والبقاء السرمدي حتى ترث الأرض ومن عليها وأنت خير الوارثين سبحانه يا دائم ارزقني حلاوة محبتك واحشرنني في زمرة المحبين". ويصلي على النبي صلى الله عليه وسلم سبعا. وأنه من لازم ذلك صار محفوظا وعلى جناب الأستاذ محسوبا وبعينه ملحوظا إذا سأله نباه وإذا توسل به بلَّغه مناه كما يعلم ذلك من استقراه.

يا دائم لك الدوام الأزلي والبقاء السرمدي حتى ترث الأرض ومن عليها وأنت خير الوارثين سبحانه Sonra da cümlesini okuyup 7 kez Hz. Peygamber'e salâvat getirsin. Buna devam eden kimse muhafaza edilen ve Üstad nezdinde saygı gören biri olur. Onun gözüne girer. Ondan bir şey talep ettiğinde icabet gmrür. Onunla tevessülde bulunsa murad ettiği şeye ulaşır. Nitekim araştırıp öğrenen kimse bunu bilir.”

وقد تقدم أن من لازم هذا الحزب حمي من البلايا وكفي شر الرزايا. وقد أخبر واضعُه الإمام عليه رضوان الله على الدوام، أن من لازم عليه، يموت على الاسلام. وكما أخبر عليه الرحمة والسلام أن ما من روح ماتت على الإسلام إلا تطوف بضريحه الشريف والمقام قبل صعودها إلى السماء مع الملائكة الكرام. وهذه مزية اختص بها رضي الله عنه من بين سائر الأنام. وقال قدس الله سرهالطام "تجلى عليّ ربي وقال لي يا إبراهيم من زارك أو زرته مات على الإسلام" فلذلك سمي عند العارفين شيخ الإسلام. ومثل ذلك لدفع الشرور والحفظ من اللثام حزب الشرجي الهمام "بسم الله الخالق الأكبر مما أخاف وأحذر لا قدرة لمخلوق مع الله تعالى كهيعص حمعسق وعنت الوجوه للحي القيوم وقد خاب من حمل ظلما وحسبنا الله ونعم الوكيل". ومثل ذلك ما كان يلقنه القطب أبو محمود الحنفي الصديقي الشاذلي، "بسم الله الخالق الأكبر حرز لكل خائف لا طاقة لمخلوق مع الله عز وجل".

Bu hizbi okumayı alışkanlık haline getiren kimsenin bela ve musibetlere karşı korunacağından söz edilmişti. Hizbin müellifi İmam (r.a) bu hizbi okumayı adet edinen kimsenin müslüman olarak öleceğini haber vermiştir. Aleyhi's-selam ve'r-rahme "Müslüman olarak ölen hiçbir ruh yoktur ki, meleklerle birlikte göğe yükseltilmeden önce benim kabrimi ve makâmımı tavaf etmesin." demiştir. Bu ayrıcalık insanların içinde yalnızca O'na aittir. Ve O (k.s) şöyle demiştir: "Rabbim bana tecelli de bulundu.

Ve ey İbrâhim seni ziyaret eden ve senin kendisini ziyaret ettiğin kimse müslüman olarak ölür. Bu sebeptendir ki ârifler onu Şeyhülislam olarak isimlendirmiştir.

Yine aynı şekilde kötülükleri uzak tutmak ve tehlikelerden muhafaza olunmak için Şercî el-Hümâm'ın hizbi okunur

"بسم الله الخالق الأكبر مما أخاف واحذر لا قدرة لمخلوق مع الله تعالى كهيعص حمعسق وعنت الوجوه للحى القيوم وقد خاب من حمل ظلما وحسبنا الله ونعم الوكيل".

Kutub Ebu Mahmûd el-Hanefî es-Sıddıkî eş-Şâzelî'nin telkin ettiği söz de bu minvaldedir:

"بسم الله الخالق الأكبر حرز لكل خائف لا طاقة مع الله عز وجل"

وروى الطبراني وغيره من حديث ابن عباس "من خاف سلطانا أو ظالما فليقل، الله أكبر الله أعز من خلقه جميعا الله أعز مما أخاف وأحذر أعوذ بالله الذي لا إله إلا هو الممسك السماء أن تقع على الأرض إلا بإذنه من شر عبدك فلان وجنوده وأتباعه وأشياعه من الجن والإنس، اللهم كن لي جارا من شرورهم جل ثناؤك وعز جارك ولا إله غيرك ثلاث مرات" وفي حديث البراء ابن عازب "لما هاجر صلى الله عليه وسلم ومعه ابو بكر ولحقهما سراقه، قال اللهم اكفنا بما شئت" الحديث.

Taberâni ve ondan başka râvilerin rivayet ettiği İbn Abbas hadisi "Kim bir zalimden veya sultandan korkarsa bu duayı okusun:

الله أكبر الله أكبر أعز من خلقه جميعا الله أعز مما أخاف واحذر أعوذ بالله الذي لا إله إلا هو الممسك السما ء إن تقع على الأرض إلا بإذنه من شر عبدك فلان وجنوده وأتباعه وأشياعه من الجن والإنس ألهم كن لي جارا من شروره م جل ثناؤك وعز جارك ولا إله غيرك.²⁵⁴

²⁵⁴ "Allah büyüktür. Allah büyüktür. Allah korktuklarımdan ve çekindiklerimden yücedir. Falan cin veya ins kulun şerrinden ordularının ve taraftarlarının şerrinden kendisinden başka ilah olmayan ve göğü yere

Berâ b. Âzib'in hadisinde ise "Hz. Peygamber (s.a.v) ve Hz. Ebu Bekir hicret ederlerken Sürakâ onları yakalayınca, Allah'ım dilediğin şekilde bize yardım et." demiştir.

وروى أبو داود والنسائي من حديث عوف بن مالك "من غلبه أمر فليقل حسبي الله ونعم الوكيل". وكان الإمام أبو الحسن الشاذلي يقول من يلازم على حسبنا الله ونعم الوكيل أربعمائة وخمسين مرة صباحا ومساء قبل أن يتكلم يكون سالما من كل سوء حتى الطاعون ولا يقدر عليه مخلوق بسوء أبدا. ومن رقم هذا الحزب في وقت صالح رزق القبول عند الحكام والمحبة عن الخاص والعام. وحفظ من القرناً والتوابع وأم الصبيان وشفى من الأرياح والعلل وهفوات الجان ولا يقدر عليه أهل الفساد والطغيان. وخصائصه جليلة القدر عظيمة البرهان وهذه صورته:

Ebu Davud ve Nesâî'den nakille Avf b. Mâlik hadisinde “Kim bir sıkıntıya düşerse, ²⁵⁵ ونعم الوكيل الله وحسبي الله sözünü söylesin. İmam Ebü'l-Hasan eş-Şâzeli, “sabah akşam bir söz söylemeden önce bu zikri 450 kere okumayı âdet edinen kişi, veba da dahil bütün hastalıklardan korunur. Mahûkattan hiç bir şeyin ona zararı dokunmaz. Her kim ki bu hizbi güzel bir vakitte yazar ise hakimler nezdinde kabul olunan biri olur; havas ve avam arasında muhabbete erişir. Yılından, tevâbi'den ve havale geçirmekten uzak olur. Hastalıkları deva bulur. Cin evhamlarından kurtulur. Sapkınlık ve kötüler ona zarar veremez.” demiştir.

Bu hizb çok değerlidir. Burhanı yücedir. Ve şu şekildedir:

وفي هذا القدر كفاية لمن أدركته من الله العناية. وهذا آخر ما يسر الله بفضله جعله الله خالصا مخلصا لوجهه ونفع كما نفع بمتنه وتقبله مني وسائر أعمالي بمحض الإحسان والكرم. وكشف عن قلبي وأحبتني حجاب الغفلة والظلم. وعافانا من الأدوية القلبية والشهوات النفسية. والإغواءات الشيطانية. وحمانا من الالتباس. وجعل لنا نورا من نور جماله نمشي به في الناس. وسقانا بأعلى كأس شربة انطماس. لنكون في حلبة السُّبَّاق. مع أفضل الخلائق على الإطلاق. سيدنا ومولانا محمد صلى الله وسلم عليه وعلى آله وأصحابه إلى يوم يبعثون. كلما ذكر الذاكرون وغفل عن ذكره الغافلون.

---

düşmekten tutan Allah'a sığınırım. Şanı yüce Allah'ım onların şerrine karşı bana komşu ol. Senin komşun olmak şereftir. Senden başka ilah yoktur."

²⁵⁵ "Allah bana yeter. O ne güzel vekildir."

Bitiş

Buraya kadar anlattıklarımız Allah'ın inayet verdiği kimseler için yeterlidir. Allah'ın fazlı ve inayetiyle yazdığımız şerh burada nihayete ermektedir. Allah samimi bir niyetle sadece O'nun rızası için amel etmeyi nasip etsin. Hizbin metnini faydalı eylediği gibi şerhini de bizim için faydalı kılsın. Benden bu şerhi ve diğer amellerimi, fazl u keremi ile kabul buyursun. Gaflet ve karanlık perdelerini benim ve sevdiklerimin üzerinden kaldırsın. Kalbî marazların ve nefsin hevasından bizi kurtarsın. Rabbim bizi şeytanın vesveselerinden ve vehimlerden muhafaza buyursun. İnsanlar arasında iken bize cemâlinin nuruyla yol açsın. Bize en yüce hiçlik şarabından içirsin ve böylece bütün insanların içine yaratılmışların en faziletlisiyle girelim. Kıyamet gününe kadar, zikir ehli zikredip gâfiller ise gâflette oldukça efendimiz ve mevlâmız Muhammed'e, âline ve ashâbına salât u selâm olsun.

وقد تم تسويد هذا الكتاب تلقاء حضرة قطب الأقطاب فرقان الفرق الجامع لكل جمع ترجمان الغيب الناطق بسر الشرع أبي العينين إبراهيم الدسوقي قَوَى الله به قلبي وسري وسمعي وبصري وشمي وذوقي. وأمدني وأحيتي بإمداداته الباهرة وأنواره الظاهرة المتكاثرة في الدين والدنيا والآخرة، يوم الأربعاء المبارك ثامن رجب الحرام الذي هو من شهور سبعين ومائتين وألف من هجرة خاتم الرسل الكرام عليه وعليهم أفضل الصلاة وأتم السلام مدى الليالي والأيام.

ثم عن لي الآن أن أتبعه بشرح الصلاة الدسوقية. لما فيها من المنح المحمدية.

وكنت شرحتها شرحا لطيفا سميته بالطلعة البدرية على الصلاة الدسوقية. لكن فيه طول والله ارجو بلوغ المأمول.

Bu eserin yazılışı Hazreti Kutbü'l-Aktâb Gaybı tercüme eden şeriat sırrını açıklayan Ebü'l-Ayneyn İbrâhim ed-Desûkî'nin huzurunda 8 Receb 1270 Çarşamba günü tamamlanmıştır. Allah O Hazretin vesilesiyle kalbimi, sırrımı, işitmemi, bakışımı, koku ve tat alma duyumu güçlendirsin. Azametli yardımıyla, apaçık nurlarıyla bana din ve dünya işlerinde ve âhirette inayet etsin. Son peygamber ve diğer peygamberlere salât u selâm olsun.

Şimdi bu şerhin ardından Salât-ı Desûkiyye'yi şerh edeceğiz. Zira onda Muhammedî ihsanlar vardır. Eseri daha önce Tal'atü'l-Bedriyye ale's-Salâti'd-Desûkiyye ismiyle şerh etmiştim. Ancak bu uzunca bir şerhti. Ve maksad hâsıl olsun diye şimdi bu şerhi yazıyorum.

(اللهم) أي يا من اجتمعت له الأسماء الحسنى وتحققت له الصفات العظمى (صلّى) أمر فيه معنى الاستدعاء لإنزال الرحمة، (على الذات) أي الحقيقة. (المحمدية) المنسوبة لمحمد صلى الله عليه وسلم الكثير الحمد لله وللناس والمحمود عند الله والملائكة والناس. والمراد بالحقيقة الخاصة التي امتازت بها. والمحمدية مرتبة عليها وصورة لظهورها وشهرتها. فلذلك اشتهرت محمد أكثر من أحمد. (اللطيفة) من لطف إذا دق وخفي وبطن. لأنها فوق الطبائع المتولدة عن العناصر بل الطبائع والعناصر متولدة منها ومنسلخة عنها. إذ هي الطبيعة الكلية النورانية اللطيفة. (الأحدية) الفردية التي لا تماثل ولا تشارك في الحسن كما قيل. فجوهر الحسن فيه غير منقسم. حكى العارف محيي الدين الفريد عن القطب البسطامي أبي يزيد أنه فُتح له مرة في مقام النبي صلى الله عليه وسلم قدر خرم الإبرة تجليا لا دخولا فاحترق. وقال أيضا معرفتنا به النظر إليه كما ينظر أهل الجنة من عليين وكنظرنا إلى الكواكب في الماء. قال البوصيري:

إنما مثلوا صفاتك لنا/ س كما مثل النجوم الماء

(اللهم) Yani, ey en güzel isimlere ve en yüce sıfatların sahip olan (صلّى) Rahmete vasıl olmak için dua manası içeren bir emir ifadesidir. (على الذات المحمدية) yani hakikat, (المحمدية) Allah katında, melekler ve insanlar nezdinde övgüye layık olan Muhammed (s.a.v)'e nispet edilmektedir. Bundan maksad Hz. Muhammed'in sahip olduğu hakikattir. Muhammediyye ise onun üstünde bir makam ve zuhurunun ve şânının sûretidir. Bu yüzden Muhammed ismi Ahmed isminden daha fazla bilinmektedir. (اللطيفة) İnceldi ve saklandı/gizlendi anlamındaki لطف kökünden gelmektedir. Çünkü o hakikat, temel unsurlardan²⁵⁶ orataya çıkan maddelerin üstündedir. Hatta o maddeler ve unsurlar o hakikatten doğup var olmuşlardır. Çünkü o külli, nûrani ve latif bir cevherdir. (الأحدية) yegâne olan. Güzelliğinde şeriki ve müşebbihi olmayandır. “güzelliğin özü ondadır ve paylaşılamaz.” diye söylenmiştir.

²⁵⁶Burada kastedilen anâsır-ı erbaa. Ateş, su, toprak ve havadır.

Ârif Muhyiddin el-Ferîd,el-Kutbu'l-Bistâmi Ebî Yezîd'den "Bir keresinde Peygamber (s.a.v) makamında iğne ucu kadar bir tecelli zuhur etti. Neredeyse yanacaktım." dediğini nakleder. Ve yine şunarı eklemiştir: "Bizim onu idrakimiz, Cennet ehlinin İlliyyinde onu görmesi ve bizim suyun yansımada yıldızları görmemiz gibidir." Bûsiri şöyle ifade etmiştir:

Seni insanlara tanıttılar/ Suyun yıldızları yansıtması gibi

أو لأنه صلى الله عليه وسلم مظهر اسم الله الجامع لجميع الأسماء والصفات وجميع الكائنات داخله تحت الاسم الإلهي الذي هو مظهره فهو أكمل أفراد هذا النوع. والأحدية عند القوم عبارة عن مجلي ذاتي ليس للأسماء والصفات ولا لشيء من مؤثراتها ظهور فيه. وإنما وصفه بما لسريان أنوار الذات بلا سريان في الحقيقة المحمدية بطريق التجلي الذاتي، (شمس سماء الأسرار) الإلهية السارية في الرقائق الكونية. والأسرار جمع سر وهو ما يكتم. ويقال بإزاء كل حقيقة بما يناسبه. فيقال سر العلم بإزاء حقيقة العالم به وسر الحال بإزاء معرفة الله فيه. وسر الحقيقة بإزاء ما تقع به الإشارة من الروح ووصفه بذلك لأنه صلى الله عليه وسلم اتضح به ما كان خفياً. فالأسرار كالسماء وهو صلى الله عليه وسلم شمسها لأنه أثر وجودها وقُدُس شهودها. (ومظهر) أي محل ظهور، (الأنوار)، الربانية والروحانية والذاتية والأسمائية والصفاتية والطبيعية والعلوية والسفلية. لأنه البرزخ الاول وطلوعه تجلي الأول. فلذلك كان منشأ جميع الأنوار وكذا كل ما يوصف بالظهور مطلقاً فأصله هذه الحقيقة المحمدية. وكذا جميع التنوعات النورانية على كثرة تنوعاتها من فروعها وصفاتها .

Veya Allah'ın bütün isim ve sıfatları Hz. Muhammed'in (sav) üzerinde tezâhür ettiğinden ehadiyye diye ifade edilmiştir. Onun tezâhürü olan ilâhi isim kâinatın hepsini ihata eder. Dolayısıyla o bu türün en kâmil ferdidir. Kavim (ehl-i tasavvuf) için "ehadiyyet" zâtın bir tecellisi mesabesindeydi. İsim ve sıfatlar için geçerli değildir. Bu sıfatla muttasuf olması ise, zâtın tecelli etmesi vasıtasıyla Muhammedî hakikatte (شمس) kâinattaki ilâhi sırlardır. "Esrar", gizlenen şey manasına gelen sır kelimesinin çoğuludur. "Her hakikat içinde kendisine münasip bir sır barındırır." diye söylenir. "İlmin sırrı onu bilen içinindedir. Hâlin sırrı Allah'ın ondaki marifetinin yanı başındadır. Hakikatin sırrı ruhun işaretinin yanındadır." denmektedir.Hz. Peygamber (sav)'i böyle vasıflandırmasının sebebi onunla gizlilerin aşilkar çıkmasındandır. Sırlar gökyüzü

gibidir. O (sav) ise onun güneşidir. Çünkü O varlığının nuru ve zuhurun kudsüdür (ومظهر) Yani ortaya manbâi, (الأنوار) Rabbâni, ruhani, zâtî, esmâî, sıfâtî, tabî'î, ulvî ve süflî nurlardır. Çünkü O birinci berzaktır. Onun doğuşuyla birinci tecelli ortaya çıkmıştır. Bu yüzden bütün nurların özü O'dur. Aynı şekilde zuhûr etmekle vasıflanan her varlığın aslı Hakikat-i Muhammedî'dir. Aynı şekilde sayısız türüyle nuranî varlıklar onun kolları ve sıfatlarıdır.

فأنوار النبوة والرسالة وأنوار العلوم والولاية وأنوار القلوب والأبصار. والأنوار المشرقة في الليل والنهار والأنوار المودعة في الأزهار والأشجار والثمار. وأنوار الإيمان والإحسان والإيقان وأنوار المحبة والعرفان والشهود والعيان وكل نور في عوالم الخفاء والظهور. فإنه صلى الله عليه وسلم مظهرها وكنز ينبوعها وهو مقسمها وموزعها ومفيضها على حسب القوابل والاستمداد، (ومركز) كعَسَجَدَ فيما روينا عن شيخنا محمود الدسوقي وفي الصحاح كعَسَجَدَ موضع الركوز أي الثبوت. ومركز الدائرة وسطها، (مدار) دوران أو ثبوت، (الجلال) يقال دار الأمر عليه ثبت ووقع وعليك المدار أي إليك النهاية. والجلال العظمة وكبر الشأن ونبينا صلى الله عليه وسلم له نهاية ذلك وعليه مداره. والكلام على حذف أداة التشبيه أو فيه استعارة بالكناية حيث شبه الجلال المحمدي بفلك يدور حول مركز وإثبات المدار تخييل والمركز ترشيح وكذا يقال فيما قبله وما بعده، (وقطب فلك الجمال) قطب الشيء ملاكه وعليه مداره. وأصله كوكب صغير نير بين الجدي والفرقدين ثابت لا يبرح مكانه يدور عليه الفلك شبه بقطب الرحي. وهي الحديدية الثابتة في الطبقة الأسفل من الرحياتين يدور عليها الطبقة الاعلى. وكل من دار عليه دوائر الوجود يسمى قطبا. وقطب القوم سيدهم الذي يدور عليه أمرهم. والفلك واحد أفلاك النجوم. وتماه في الشرح وبسطته في شرح حزب الأستاذ الكبير. والجمال رقة الحسن. والمراد حقيقة الجمال والحسن وكما لها. فنبينا صلى الله عليه وسلم صاحبهما لا يشاركه فيهما أحد غيره. ولقد أشار البوصيري إلى هذا بقوله:

فهو الذي تم معناه وصورته/ ثم اصطفاه حبيبا بارئ النسم

Nübüvvet ve risâlet nurları; ilim ve velâyet nurları; kalp ve basiret nurları; gece gündüz ışılan nurlar; çiçeklere, ağaçlara ve meyvelere indirilen nurlar; iman, ihsan ve ikram nurları; muhabbet, irfan, şuhûd ve ıyân nurları o hakikatten gelir. Gizli âlemlerdeki bütün nurların ortaya çıktığı asıl kaynak Hz. Muhammed (s.a.v)'dir. Onları

istidatlara ve niteliklere göre paylaştıran, bölüştüren ve tanzif eden O'dur. (ومركز) Şeyhimiz Mahmud ed-Desûkî'den nakledildiğine göre كعسجد'dir. Bu kelime de Sihah lugatında duraksama ve iskân yeri olarak tanımlanmıştır. Ve dairenin merkezi ortasıdır. (مدار) etrafında devaran edilen yerdir. İş ona döndü sözü, onda karar kıldı anlamında kullanılır. Dönüş sanadır dendiğinde ise, "sende nihayete erecek" manası anlatılmak istenir. (الجلال) "Celal" büyüklüğü ve şanı yüce olmak demektir. Peygamberimiz (s.a.v) bunun nihayet bulduğu yer ve medârdır. Burada benzetme edatı gizlenmiştir. Veya kinâye sanatıyla gizlenmiştir. Yani Muhammedî celali, bir merkezin çevresinde dönüp duran yörüngeye benzetmiştir.

Burada yörünge hayalidir. Merkez ise terşih'tir. Bir şeyin kutbu و قطب فلك الجمال onun temeli ve üzerinde döndüğü yörüngesidir. Aslı ve Cedî ve Ferkadin arasında bulunan hareketsiz küçük yıldızdır. Yörünge onun etrafında dönmektedir. Değirmentaşının ortasına benzetilmiştir. Değirmentası kutbu alt taşın orta noktasında duran demirdir. Üst taş onun çevresinde döner. Varlık dairelerinin çevrelerinde döndüğü kimselere de kutup denir. "Kavmin (ehl-i tasavvuf) kutbu", diğerlerinin etrafında döndüğü imamlardır. "Felek" ise "eflâk" kelimesinin tekil halidir. Yıldızlara nispetle söylenmiştir.

Açıklamaların bütünü şerhin diğerinde vardır. Hizb-i İstiâz-i Kebîr şerhinde şümulluce anlattım. "Cemâl", zarif güzellik demektir. Burada cemâlden maksad, güzelliğin ve kemâlin hakikatidir. Peygamberimiz (s.a.v) ikisi de (celal ve cemâl) kendisinde toplayan kişidir. Ve bu konuda hiç bir ortağı yoktur. Bûsiri de sözleriyle bunu kastetmiştir.

O manası ve şekli tam olandır / Sonra Bâri Teâla onu habibi olarak seçmiştir

فجميع المحاسن الإلهية الكائنة في العوالم الكونية قد ظهرت فيه صلى الله عليه وسلم وزاد عليها فيما انطوى في حقيقة المحمدية من جمال عرائس الذات العلية. ولهذا كان صلى الله عليه وسلم إذا دخل مكانا مظلما أشرق بالنور وسقطت إبرة في بيت عائشة رضي الله عنها فأبهرتها بضياء طلعتة الشريفة. ومن ثم قالت:

فلو سمعوا في مصر أوصاف خده/ لما بدلوا في سوم يوسف من نقد

لوامي زليخا لو رأين جبينه/ لاثرن بالقطع القلوب على الأيدي

Kâinattaki bulunan ilâhi güzelliklerin tümü Hz. Muhammed (s.a.v)'den zuhur etmiştir. Ve yüce zâtın Hakikat-i Muhammedi'deki güzelliğinden gelir. Bu yüzden O (sav) karanlık bir yere girince o yeri nurlandırır. Hz. Âişe'nin evinde bir iğne düşmüş ve O (sav) değerli nûrunun ışığıyla onu bulmuştu. Bu yüzden (Hz. Âişe) şöyle demiştir:

Şayet Mısır'daki kadınlar O'nun güzelliğini görselerdi/ Yusuf için o kadar para vermezlerdi

Züleyhâ'yı kınayanlar O'nun nurlu alnını görseler/ Bıçağı ellerine değil kalplerine saparlardı.

Burada kânatın celal ve cemâli de anlatılmak istenmiş olabilir.

Yani kâinatın güzelliğinin kaynağı O'nun nurudur. Bu güzelliğin menbâ ve dayanağı O'dur.

ويحتمل أن المراد جلال الكون وجماله يعني أن ذلك نوره وهو صدره وإليه استناده، (اللهم) إني أقسم عليك يا الله، (بسرّه) الأبهى ونوره الأزهى والمقسم على حقيقته. والسر الأمر المكتوم المصان واللطفة المودعة في باطن قلب الإنسان. والسر الحقيقة أيضا، (لديك) أي عندك (وبسرّه) أي توجهه على الله عليه وسلم، (إليك) أي إلى حضرتك الأقدسية الذي لم يشاركه فيه أحد من سائر البرية وذلك ليلة الصفا والوفاء والخلوة والجلوة والاصطفاء. وكان بينه صلى الله عليه وسلم وبين ربه سر لم يطلع عليه أحد وكان ذلك يقظة بالروح والجسد وإليه الإشارة بقوله تعالى "فأوحى إلى عبدنا أوحى". ويحتمل أنه أراد ما يعم جميع أنواع السير والتوجهات الظاهرة والباطنة. فإن إسرآته صلى الله عليه وسلم تنوف عن ثلاثين. كلها بالروح فقط إلا ليلة المعراج فإنها بالجسد والروح والقلب وفي تلك الليلة شاهد مولاه خمس مرات وعشرا وفي كل مرة يخترق الحجب، (آمن خوفي) الأمن ضد الخوف. والخوف انزعاج القلب لترقب مكروه يحل في المستقبل أو انتظار محبوب يفوت في المستأنف. والتخوف النقص كما في قوله تعالى "ويأخذهم على تخوف".

(اللهم) Allah'ım sana yemin olsun ki, (بسرہ) O'nun eşı benzeri olmayan sırrı ve parlak nuru. Onun hakiki olduğuna olduğuna yemin edilmiştir. Sır gizlenen ve muhafaza edilen şeydir. Aynı zamanda kalbin içine konan zarif bir güzelliştir. Sır hakikat anlamında da kullanılır. (لديك) yani senin yanında, (وبسيره) Yani onun yönelişı ile (اليك) Yani senin yüce huzuruna. Ki bu mahûkat arasından sadece ona has bir özelliştir. Bu da safâ, vefâ, halvet ve kavuşma gecesidir. O'nunla Rabbi arasında kimsenin muttali olamadığı bir sır vardır. Ve bu ruh ile bedenin yakaza halidir. "Kuluna vahyetti" ayetiyle de buradaki sırı işaret edilmiştir.

Buradaki "seyr" ile gizli ve aşikar bütün seyahatler ve yönelişler ifade edilmiş olabilir. Çünkü O'nun (sav) İsrâ'ları otuza varıyordu. Mi'rac gecesı hariç diğerleri sadece ruhla yaptığı yolculuk idi. Mi'rac gecesinde ise ruh, beden ve kalp hep birlikte bu yolculuk vuku bulmuştur.

Bu gecede Mevlâsını 15 defa görmüştür. Ve her defasında perdeleri geçmiştir. (آمن خوفي) emn havfin zıttıdır. Havf gelecekte olacak kötü bir hadiseden veya kaybedilen iyi bir şeyden dolayı kalbin sıkılmasıdır. Tehavvüf ise naks yani eksiltmedir. Âyette de²⁵⁷ "Onları yavaş yavaş eksilterek yakalayacak."² diye ifade edilmiştir.

والمراد والله أعلم الأمن في الدنيا من الفتن والمحن والزلازل. وفي الآخرة من الشدائد والأحوال. والأمن من كل ما ينقص عن مقامات الرجال (وأقل) بقطع الهمزة وإسكان اللام أمر من الإقالة بمعنى الترك يقال "إقالة البيع" و"قالة" أي فسخه، (عشرتي) أي زلتي وعثر في ثوبه يعثر بالضم عثارا بالكسر سقط. والذي روينا عن شيخنا محمود الدسوقي بفتح العين. والمعنى والله أعلم أترك مؤاخذي بالجنايات واعف عن زلتي التي تسقطني عن مقام أهل الكمالات. ويحتمل أن المراد انقذني من شديني ، (واذهب) أي أبعد (حزني) الحزن بضم فسكون أو بفتححتين ضد الفرح والسرور. وهو انقباض القلب لقرب محبوب. وقد يظهر أثره على البشرة فيقبرها من الاعتدال. والمراد والله أعلم تولني بعنايتك ورعايتك لأكون في ضياء الرضى عن برد التسليم فلا يكون لي حزن بشيء ولا على شيء أو أذهب عني حزن الذنوب والسيئات وخوف رد الطاعات. أو آمن خوفاً من صلب النعم الباطنة والظاهرة وأبعد عني كل ما يقبض قلبي ويجزئه في الدنيا والآخرة. أو أذهب

²⁵⁷ Nahl 16/47.

حزني بهم الدنيا بأن تتكفل برزقي فيها تكفلاً خاصاً بحيث لا أخرج معه عن طريق العبودية. (و) أذهب، (حوصي) المركب

في وفي كل انسان. قال الشاعر:

إذا ولد المولود يقبض كفه/ دليل على الحرص المركب في الحي

ويبسّطها عند الممات مواعظاً/ ألا فانظروني قد خرجتُ بلا شيء

Allahu a'lem, dünyada fitnelerden, musibet ve zelzelelerden güvende olmak; âhirette ise güçlük ve zorlu sıkıntılardan güvende olmaya işaret edilmiştir. Veya insanların mertebelerini aşağı çeken her olaydan güvende olmaktır.

(وأقل) hemze-i kat' ve cezimli lam ile الإقالة masdarının emir kalıbıdır. Terketmek manasına gelmektedir. Mesela satışın ikâlesi veya kâlesi dendiğinde satışın feshi yani iptal edilmesi anlaşılır. (عثرتي) Yani sürçmeler عثر-عثر sözlükte düşmek anlamına gelir. Şeyhimiz Mahmud ed-Desûkî'den bize nakledilene göre, عثرتي olarak orta harfi fethalı okunur.

Ve Allahu a'lem, "Günahlarımdan dolayı bana vebal yükleme. Ve beni kemal ehlinin mertebesinden indiren hatalarımı affet." manası kastedilmiştir. "Beni bağlarımdan kurtar" anlamında da kullanılmış olabilir.

Doğarken elinin kapalı olması / insandaki şiddetli hırsın bir delilidir.

Ölüm anında elinin açık olması ise ibrettir: / "Bakın! Ben eli boş gidiyorum"

وفي الحديث "يشب ابن آدم ويشب معه خصلتان، الحرص وطول الأمل". وأصل الحرص الطبع. (و) أذهب

(كلي) أي جميع أجزائي بذهاب الحجب البشرية حتى لا أرى ولا أجد إلا الذات الأقدسية. كما قيل:

ما في الموجود سوى جمالك أشهد/ كلاً ولا في العين غيرك يوجد

Hadis-i Şerifte de "İnsan büyüdükçe hırsı ve açgözlülüğü de büyür." denilmiştir. Hırsın özü tamahtır. (و) Ve uzaklaştır, (كلي) Yani bütünümlü. Beşerî perdeleri kaldırı ki, yüce zât dışında hiçbir şey görmeyeyim. Nitekim şöyle söylenmiştir:

Varlık aleminde senin cemâlin dışında gördüğüm bir şey yok/ Hayır hayır, zaten senden başka var olan ne var ki

وروى شيخنا البهي عن بعض مشايخه البرمانية، بفتح الكاف أي تعبي بوجود الراحة والسرور الظاهر والباطن. والذي تلقيناه عن شيخنا محمود الدسوقي، "وكن لي" أي مؤيدا وناصرا لأتحقق بقرب الفرائض والنوافل الموجبة للمحبة الإلهية فابري أكمله عين الفؤاد بما خصصتني من الامداد والأبرص الذي سائت صفاته وكثرت آفاته وأحيي ميت الجهل بنور العلم الذي نمله منها عذب نهل. (وخذي) أخذ الكرام عليك على براق العشق (إليك) لتقوم عني في كل مالك في (مني) بإشارة وإليه يرجع الأمر كله فأعبدك بما أنت أهله، (وارزقي الفناء) رواه بعض المشايخ بالغين المعجمة أي الغنى بك عن كل شيء. والذي تلقيناه عن شيخنا محمود الدسوقي "الفناء" بالفاء المفتوحة والمد. وهو المشهور وقد يقصر. وهو اضمحلال ما دون الحق بأن تنعدم عبور الأكوان في شهوده كما كانت قبل أن توجد (عني) وإذا فنى العبد عن نفسه فنى عن غيره بالأولى. ومراتب الفناء ثلاثة: الأولى يقذف الله في باطن العبد نورا فيعلم أنه لا فاعل إلا الله فإذا أشهده عود أفعاله إلى صفاته وعود صفاته إلى ذاته فيجحد وينكر وجود السوى بالكلية فإذا أراه البحر الذي أغرق فيه الأفعال والأسماء والصفات فلم يشهد للأغيار عينا ولا أثرا ولا رسما ولا طفلا وهذا أكمل الثلاثة والإشارة إلى ذلك

وقوم تاهوا في أرض بقفر/ وقوم تاهوا في ميدان حبه

فأفنؤا ثم افنوا ثم أفنوا/ وأبقوا بالبقاء من قرب قربه

Şeyhimiz bazı Birmâni şeyhlerinden كلى şeklinde "kef harfini fethalı olarak nekletmiştir. Böyle olunca söz "Gizli ve âşikar sevinç ile yorgunluğumu benden gider." manasına gelmiştir.. Şeyhimiz Mahmud ed-Desûkî'den bize gelen şeklinde ise، لي وكنْ yazmaktadır. Bu halde ise "Bana inayet et ki ilahi muhabbet için gerekli olan nafîle ve farz ibadetlerle sana yaklaşayım. Bana verdiğin medetle kalp gözü kapalı olana yardımcı olayım ve kötü durumdaki abraşları iyileştireyim. Cehaletinden ölü olan kalplari bu kaynaktan aldığım ilmin nuruyla dirilteyim." manasına gelmiş olur.

(إليك) İyi kullarını aldığın gibi beni de Aşk Burak'ına al (وخذي) Ki her şeyimde sen var ol. (مني) Bir işaretle ki, her şey o işaretledir. Layık olduğun şekilde sana ibadet

edeyim. (وارزقتي الفناء) Bazı meşayih الغناء şeklinde nakletmiştir. Yani sen bana kafi ol senden başkasına muhtaç olmayayım. Şeyhimiz Mahmud ed-Desûkî'den bize nakledilen ve maşhur olan rivayet الفناء şeklindedir. Allah'tan gayrı varlıkların var olmadan önce olduğu gibi yokluk olması anlamındadır. (عني) Benden. Çünkü kul kendinde fenâya erişince kendi dışındakilerden elbette fenâ bulur. Fenâ üç mertebedir. Birincisi: Allah kulun bâtınına bir nur koyar. Kul bu nurla Allah dışında fâil olmadığını idrak eder. Fiillerinin sıfatlarına; sıfatlarının da zâtına rucû ettiğini ona gösterdiğinde ise kul Allah'tan başkasının varlığını reddeder. Fiileri, isimleri ve sıfatlarının olduğu denizi gösterince ise, başkasını görmez. Ne bizzat kendisini, ne bir izini ne de suretini görür. Bu mertebe üçünün en üstün olanıdır. Şiirde de buna atıfla şöyle denmiştir:

Bir grup iz sürerek kayboldu / Bir grup sevgisinin meydanında kayboldu

Fenâ buldular, fenâ buldular, fenâ buldular / Rablerinin yakınlığıyla bekâ buldular.

فالأول فني عن نفسه بصفات الحق سبحانه. والثاني أعلى منه فني عن صفاته شهود الحق. والثالث أعظم منه فني عن شهود فنائه باستهلاكه في وجود الحق (ولا تجعلني مفتونا بنفسي) أي لا تجعلني مضلولا عن الحق بسبب نفسي أو لا تجعلني محروقا بنار التدبير أو لا تمتحنني برؤية نفسي. والفتنة كل ما يصرف العبد عن وجهه أو يلفته عن قصده أو يشغله عن سيره. (مجبوبا) أي لا تجعلني مجبوبا أي مغطى عليّ أسرار حبك وقربك، (بحسي) أي بسبب أحساسي وإدراكي وحواسي. وهي السمع والبصر والشم والذوق واللمس.

وأنشدوا :

ان اخترت أن ترقى فمت عن عوائق / من الحس خمس ثم عن مدركاتها

وقابل بوجه النفس حضرة قدسه / فذاك حياة النفس بعد وفاتها

Birincisi Hakk'ın sıfatlarıyla kendi nefsinde fenâya erişir. İkincisi ondan daha üstündür. Hakk'ı müşâhede yoluyla sıfatlarında fenâya erişir. Üçüncüsü hepsinden üstündür. Hakk'ın varlığında yok olarak, fenâsını müşâhede ederek fenâ bulur. (ولا تجعلني)

Yani nefsimi uydurup beni haktan başka yola saptırma. Veya beni fitne ateşiyle azaplandırma. Veya beni nefsimi görmekle imtihan etme. "Fitne", kulu Allah yolundan, veya hedefinden saptıran yahut yolundan alıkoyan her şeydir. (محبوباً) Önüme perdeler indirme. Yani kurbiyetinin ve muhabbetinin sırlarını benden saklama. (بحسبي) Hislerim, duyularım ve duygularımdan dolayı. Duymam, görmem, koklamam, tatmam ve dokunmamdan dolayı.

Şiir:

Şayet yücelmek istersen, öldür ket vuran / beş duyunu, sonra duygularını

Nefsinle hazret-i Kudsi'yle buluş/ Nefsin ölümden sonra dirilmesi budur

والاعتصام من فتنة النفس وحجاب الحس لا يكون إلا بجذبة إلهية أو بغاية ربانية فإن النفس لا تميل إلا إلى لذاتها ومقتضيات الطبيعة البدنية فإذا ماتت انصرف القلب بالطبع والمحبة الأصلية إلى عالم القدس والنور. كما قال في الكتاب المسطور: "أومن كان ميتاً أي بالأوصاف الظلمانية فأحييناه بصفاتنا الجمالية وجعلنا له نورا من أنوار جمالنا يمشي به في سائر الناس كمن مثله في الظلمات ظلمة العقل والنفس والحواس، (واكشف لي) أي أزل لي الغطاء (عن كل سر) قال شيخنا البهي ينبغي أن يقيد بما يليق بالطالب بحسب مقامه من الأسرار الغيبية لأن ما أخفي عن العالم المكاشف أكثر مما عرفه. قال تعالى "وما أوتيتم من العلم إلا قليلاً". والسر الأمر المستور سواء كان مستورا في الصدور أو مستورا بالنور وقد يكون مستورا بستور وقوله (مكتوم) صفة كاشفة إذ السر لا يكون إلا المكتوم عند أهل الخصوص والعموم ومن أشاعه فهو محروم. وعنه قيل

من سارروه فأبدي السر مجتهدا/ لم يأمنوه على الأسرار ما عاشا

وأبعده فلم يسعد بقرب هو/ وأبدلوه مكان الأنس إباحا

لا يصطفون مُذبعا بعض سرهمو/ حاشا ودادهمو من ذلكم حاشا

Nefsin fitnesinden ve hislerin çektiği perdeden kurtulmak ancak ilâhi bir cezbeyle veya Rabb'in yardımıyla olur. Çünkü nefis sadece arzularına ve bedeni

ihtiyaçlarına bakar. Fakat nefis ölünce, kalp yaradılışı itibariyle ve aslında bulunan muhabbetle mübarek nur âlemine yönelir. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de de "Ölü iken dirilttiğimiz ve kendisine, insanlar arasında yoluna devam edeceği bir nur verdiğimiz kimsenin durumu, hiç, karanlıklar içinde kalmış kimsenin durumu gibi olur mu?"²⁵⁸ denmiştir. Bahsedilen karanlık aklın, nefsin ve hislerin verdiği karanlıktır.

(عن كل سر) Benden perdeyi indir. (وكشف لي) Her sırrın önündeki perdeyi. Şeyhimiz Behî şöyle ifade eder: "Buradaki her sır ifadesi tâlibin makamına göre sınırlandırılmalıdır. Çünkü keşf âleminde gizli olanlar bilinenlerden fazladır." Yüce Allah da "Size ilim namına az bir şey verilmiştir"²⁵⁹ buyurmaktadır.

Kalplerde bulunsa veya nurla gizlense sır kelimesi gizli olan bir şeyin karşılığıdır. Perdeler ile bu sır saklanabilir. Gizlenmiş (مكتوم) şeklindeki sözü ise pekiştirmek için kullanılmış bir sıfattır. Çünkü hem avam hem havas için sır, zaten gizlidir. Kim onu aşikar ederse mahrum olur. Sırrı ifşa eden hakkında şöyle denmiştir:

Kendisine verilen sırrı ifşa edene/ Bir daha güvenip de sır vermediler

Uzaklaştırdılar. Yakınlaşma bahtiyarlığına eremedi/ Dostken yabancı kıldılar

Sırlarını açık edeni istemezler/ Sevgileri bunları içine almaz

(يا حي يا قيوم) كذا تلقيناه عن شيخنا محمود الدسوقي وهو رواية العلامة الشيخ أحمد الدردير. ورواه شيخنا البهي عن أستاذه عبد الرحمن الغربي "يا الله يا حي يا قيوم". ورواه عن شيخه الشريف أحمد البرهاني "وعلى آله وصحبه وسلم يا حي يا قيوم يا الله". وزيادة الآل والصحب والسلام هنا جرى على الأكمل الأفضل. وقد علمت أن المشهور في هذه الصلاة الرواية الأولى. وإنما ختم المؤلف قدس سره بمهذين الإسمين الشريفين. لما روي أنهما الإسم الأعظم كما قال صلى الله عليه وسلم. لأن الحي هو الذي له الحياة التامة المطلقة. ولهذا صح له الغنى المطلق. والقيوم الذي قامت به السموات والأرض ومن فيهن وهو القائم بنفسه لا يحتاج إلى غيره. وزيد الإسم الشريف "الله" لأنه الجامع لجميع الأسماء الإلهية بطريق الجمعية واختار كثير من العارفين وجمع غزير من المحتفين أن "الله" هو الإسم الأعظم والسر الأكبر الأكرم.

²⁵⁸ En'am 6/122.

²⁵⁹ İsrâ 17/85.

قفل قلب من بالقبول تلقاه. وصلى الله وسلم على من أتى جوامع الكلم النافعة. ومنافع الحكم البالغة اليانعة. قالت علينا سحائب إمداداته الهامعة وعمتنا أيادي جوده بأجاويده الدامعة سيدنا ومولانا محمد وآله وأصحابه إلى يوم يبعثون كلما ذكره الذاكرون وغفل عن ذكره الغافلون .

Allah'ın lütfu ve inayetiyle yazdığımız bu şerhi burada nihayete erdiriyoruz. Nimetleri adedince Allah'a hamd olsun. Daha önce bilmediğim bir şekilde Allah'tan af diliyorum. Ticaretim benim olmayan bir sermaye iledir. Cömertçe nimet veren Allah'tan bizi sevdiği, salih kulları arasına almasını diliyoruz. Hatalarımızı göz ardı etmesini ve her işimizde bizim yanımızda olmasını dileriz. Allah bu şerhi yazana ve okuyana faydalar bahşetsin. Bu şerhi okuyup kabul edenin kalbindeki mühürleri kaldırsın. Kendisine az,öz ve hikmet ile söz söylemek bahşedilen Hz. Peygamber'e salat u selam olsun. Onun yağmur bulutları bize gölge oldu. Cömert elleri bizi sardı. Efendimiz Muhammed'e, ailesine ve ashâbına kıyamet gününe dek, zikir ehli zikredip gâfiller bundan gaflette kaldıkça, salat u selam olsun.

يقول فقير رحمة ربه المقر بإثمه وذنبه رمضان حلاوه محاً الله عن قلبه القساوة.

الحمد لله الذي شرح صدور العارفين بنور اليقين. وأوضح طريق الأسماء لأولياؤه المتقين. والصلاة والسلام على مورد الأوراد. في الاصدار والإيراد. وعلى آله وصحبه الذين بينوا مناهج السلوك إلى ملك الملوك.

Rabbin rahmetine ihtiyacı olan, günahlarını ve hatalarını kabul eden Ramazan Halave (Allah kalbinden karanlığı kaldırsın) şöyle dedi:

Âriflerin gönüllerine yakîn nurunu indiren, evliyasını esmâ yoluna ileten Allah'a hamd olsun. Virdlerin kaynağına salat u selam olsun. İsdarda ve îradda, mülkün sahibinin yolunda seyr-i sülûku öğreten âline ve ashâbına salat u selam olsun.

و(بعد) فهذه أسرار ربانية وأنوار صمدانية ونفحات رحمانية ونسمات إحسانية تحفتنا بها الأيام والليالي. مما فاقت به على اليواقيت والالآي ألا وهو شرح العلامة الأوحده والعامل الأجد شيخ الطريقة في زمانه ومرربي المريدين في أوانه الأستاذ السيد محمد القاوقجي على حزب ولي الله تعالى بلا مين سيدي إبراهيم الدسوقي أبي العينية أمدنا الله بإمداده

وأدخلنا في زمرة أولاده وكذا شرحه على الصلاة الدسوقية في الصلاة على الحضرة المصطفوية فهما شرحان للصدر
يشرحان نورهما تجلى على الخافقين وآيات سرهما تتلى على آذان الكونين. ولما بدا بديع طبعهما لقصد نفعهما قلت مؤرخا
لهما كل واحد بمفرد وإن كان لا يفي بواجبه الممجد .

Ve ba'd, bunlar rabbâni sırlar ve samedâni nurlardır. Bunlar rahmân ve ihsân
rüzgarlarıdır. Bize günlerin ve gecelerin verdiği incilerden ve mücevherlerden daha
değerli hediyelerdir.

İlmiyle âmil olan, zamanının tarikat şeyhi, müridlerin hocası, değerli üstat es-
Seyyid Muhammed el-El-Kavukcî'ya ait bu şerh, efendimiz İbrâhim ed-Desûkî Ebû'l-
Ayneyn'in *Hizb*'i üzerine yapılmıştır. Allah onunla bize medet ihsan etsin. Bizi onun
evlatları zümresine katsın. Bu şerhin ardından *es-Siğatü'd-Desûkiyye fi's-Salâti ale'l-
Hazreti'l-Mustafaviyye* eserini şerh ettik. Bu iki şerh gönülleri de şerh eder. Nurları
dertli gönüllere tecelli eder. Sırlarının âyetleri iki âlemin kulaklarına okunur. Her ne
kadar onların değeri yanında bir şey ifade etmese de, faydalı, özgün bir yapıda oldukları
için her birine ebcetle tarih düştüm:

يا شرح صدر في سنه ارخوا. قد رق طبعا شرح حزب السر يليه شمس الصلاة ارخوا. يا حبذا وصف الصلاة
البدرى .

قد تم تحريرها في يوم الأحد المبارك 18 رجب الفرد سنة 1302 هجرية على صاحبها أفضل الصلاة وأزكى
التحية وعلى آله وصحبه وسلم تسليما كثيرا إلى يوم الدين والحمد لله رب العالمين آمين

يا شرح صدر في سنه ارخوا./ قد(104) رق(300) طبعا(82) شرح(508) حزب(17) السر(291)

يليه شمس الصلاة ارخوا./ يا حبذا(722) وصف(176) الصلاة(157) البدرى(247)

1302 senesi.

İki şerhin istinsahı 18 Receb 1302 Pazar günü tamamlanmıştır. Salat u selam
Hz. Muhammed ve ashâbına olsun.

SONUÇ

İbrahim ed-Desûkî ve tarikâtı üzerine Türkiye'de yapılan bu ilk akademik-monografik çalışmada, XIII. asırda neş'et eden ve tarikâtların teşekkül devrinin başlıca aktörlerinden biri olan İbrahim ed-Desûkî'nin daha çok menkıbelere dayalı biyografisi, eserleri, Desûkiyye'nin yaklaşık yedi asırlık bir zaman diliminde geçirdiği kurumsallaşma süreci, tarikât adabı ve Desûkî'nin *Hizbü's-sağîr*'inin Muhammed el-Kavukcî tarafından yapılan tercüme-şerhi incelemeye alınmıştır.

Nesebi baba tarafından Hz. Hüseyin, anne tarafından ise Hz. Hasan'a nisbet edilen İbrahim ed-Desûkî tarikât ehli bir ailenin çocuğu olarak Desûk'ta dünyaya gelmiştir. Kaynaklarda geçen farklı bilgilere göre doğum tarihinin 633-653 (1236-1255), vefat tarihinin ise 676-696 (1277-1296) yılları arasındaki bir zaman dilinde vuku bulduğu ileri sürülmüştür. Gerek tarihî gerek menkıbevî eserler Desûkî'nin kırk üç yıl yaşadığı konusunda ortak görüştedir.

Desûkiyye'nin diğer tarikâtlarla bağlantısını farklı görüşler üzerinden değerlendirmek mümkündür. İbrahim ed-Desûkî'nin babası Ebü'l-Mecd Abdülaziz'in ailesinde Rifâiyye'ye bağlı pek çok velinin bulunduğu ve kendisinin de bir Rifâî şeyhi olan Ebü'l-Feth Ebü'l-Ganâim el-Vâstî'nin damadı ve halifesi olduğu bilinmektedir. Babası gibi annesi Seyyide Fatıma da hem Rifâiyye ile hem de Ebü'l Hasan eş-Şazeli'nin kız kardeşi olduğu iddia edilerek Şâzeliyye ile irtibatlandırılmaktadır. İbrahim ed-Desûkî'nin İskenderiye'de eğitim aldığına dair bilgi göz önüne alındığında Şâzeliyye tarikâtının yaygın olduğu İskenderiye'de Şâzeliyye etkisi altında kalmış olduğu söylenebilir. Ayrıca Desûkî'nin annesinin Ebü'l-Hasan eş-Şâzeli'den feyz aldığı bilgisi bu görüşün doğruluğunu kuvvetlendirmektedir.

Pek çok kaynağa göre Desûkiyye tarikâtının silsilesi Rifâiyye ve Şâzeliyye'den başka Medyeniyye, Sühreverdiiyye, Bedeviyye ve Şâzeliyye'nin bir kolu olan Vefâiyye tarikâtıyla da ilişkilendirilmiştir. Desûkî'nin Ahmed el-Bedevî ile Ali el-Hâdi vasıtasıyla ortak bir silsilede birleştiğini savunan görüşler de vardır. Ahmed el-Bedevî'nin Tanta'da bulunduğu sıralarda Desûkî'nin en azından onun sohbetinde bulunduğu ileri sürülmektedir. Ancak Desûkî'nin Ahmed el-Bedevî ile sohbet ettiği bilinse de bunun bir intisap mı yoksa Tanta'da karşılaşmaları sonucunda aralarında geçen bir konuşma mı

olduğu belirli değildir. Memlúklúler devrine kadarki Mısır kroniklerinde ve Osmanlı dönemi tarih kaynaklarında da bunu netleştirecek bir bilgiye rastlanmamıştır. .

Desúki'nin tarikatı Abdúrrezzak el-Cezúli'den aldığı da ortaya atılan iddialar arasındadır Ancak Cezúli'nin İbrahim ed-Desúki'nin doğumundan önce vefat etmesi Desúki'nin tarikatı ondan almasının mümkün olmadığı sonucunu ortaya çıkarmıştır. Sühreverdiiye şeyhleri Necmü'd-din el-Bekri ve Nureddin et-Túsi'den tarikat aldığı iddiası da mümkün görünmemektedir. Vefat ettiği asırların farklı olması bu sonuca varmamıza sebep olmuştur

Mısır, Sudan ve Kuzey Afrika bölgesinde yayılmış olan Desúkiyye'nin Ortadoğu, Anadolu ve Balkanlar'da izlerine pek rastlanmamakla birlikte tarikatın Edirne'de, XIX. Asrın sonlarında Hafız İsmail Rüşdi Efendi tarafından temsil edildiği bilinmektedir. Onun Halvetiyye'nin Karabaşıyye koluna bağlı Mustafa Kemaleddin el-Bekri'ye nisbet edilen Bekrilik'ten icâzetli olduğu ayrıca *Evrâd-ı Rifâiyye* adlı derleme bir esere imza atması sebebiyle Rifâiyye tarikatına da mensup olduğu kaydettiğimiz neticelerden biridir. Desúkiyye'nin Türkiye'ye tesiri söz konusu olduğunda Halvetiyye'nin Cerrâhiyye kolunu da anmak gerekir. Nureddin Cerrâhi'ye manâda Desúki adabından bazı unsurlar hediye edilmiştir. Ayrıca Nureddin Cerrâhi'nin halifelerinden Sertarıkzâde Mehmed Emin Efendi'nin İbrahim ed-Desúki'ye atıfla yazdığı bir dörtlük mevcuttur. Bu dörtlükte İbrahim ed-Desúki'ye manevî intisabının bulunduğunu ifade etmektedir.

İbrahim ed-Desúki'nin hayatına dair bilgiler menkıbeler ve anlatılar ağıyla örülmüştür. Onun velayeti henüz doğum öncesinde gerçekleşen pek çok olağanüstü vakia ile tesbit edilmiştir. Hamileliği sırasında annesinin yaşadıkları ve dönemin velilerinden biri olan İbn Harun'un anlattığı pek çok keramet bu anlatılarda kayda geçirilmiştir. Bu kerametlerden en meşhur olanı Desúki'nin henüz bebekken Ramazan ayında oruç tutması hadisesidir. Annesi ile yaşadıklarının yanı sıra çocukluğunda ders aldığı hocaları ve sonrasında müridlerinin şahit olduğu kerâmetler de İbrahim ed-Desúki'nin biyografik çerçevesinin çizilmesinde söz konusu olan unsurlar arasında yer alır.

Kaynaklar İbrahim ed-Desûkî'nin tahsiline dair farklı görüşler ortaya koyar. Buna göre İbrahim ed-Desûkî'nin tahsiline dair iki farklı tablo karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan ilki henüz çok küçük yaşlardan itibaren zekâsının olağanüstü bir şekilde tezahür ettiği ve herhangi bir hocaya ihtiyaç duymadığı yönündedir. Bu sebeple Desûkî'nin ilim hayatının halvette kaldığı ilk yirmi yıl içerisinde şekillendiği, bu suretle keşfi bilgiye nail olduğu görüşü ortaya atılmıştır.

Tahsiline dair bir diğer tabloya göre Desûkî'nin yaşadığı şehir olan Desûk yakınlarındaki Samanhur'da (Demenhur) medrese ilimlerini tahsile başlar. Daha sonraları Ezher'de kardeşleriyle birlikte eğitimine devam eden Desûkî'nin zahiri ilimler üzerinde ihtisaslaştıktan sonra tekrar Desûk'a dönüp seyrü sülûk görür, hilafet sonrasında irşad faaliyetlerini sürdürür.

Her iki tablonun varlığı mümkün olmakla birlikte Desûkî hakkında kesin olan bilgilerden biri yirmi üç yaşında iken irşad faaliyetine başladığıdır. Müridlerinin isimleri dışında pek fazla bilgi bulunmamakla birlikte, Desûkî'nin eserleri onun müridleriyle daima yakın bir ilişkide olduğu, kerametlerinin sıklığı ve irşadının boyutlarını ortaya koymaktadır. Desûkî'ye dair biyografik ikincil literatür, özellikle de Kerkî'nin *Lisâni't-ta'rif*'i onun hayatındaki olağanüstü dindarlık tavrını menkıbelerle çizmiştir.

Desûkî'nin tarikat silsilesine dair de farklı veriler mevcuttur. Desûkî'ye nisbet edilen bazı sözler tarikatı üveysi yolla doğrudan Hz. Peygamber'den aldığına dair imalar içerse de, silsilesine bakıldığında hem Rifâiyye hem de Şâzeliyye'den feyz aldığı ortaya çıkmaktadır. Desûkiyye'nin intişarında Desûkî'nin vefatından önce Kahire'deki kardeşi Ebü'l-İmran Musa'yı halife olarak tayin etmesi tarikatın erken dönem tarihinde en önemli unsurdur. Nitekim yol, Desûkî'den sonra başta kardeşi olmak üzere diğer halifeleri eliyle devam etmiştir. Halifeleri genelde kardeşi ve kardeşinin çocukları üzerinden oluşan bir silsile ile devam etmektedir.

Kaynaklar tarihsel olarak Desûkî'nin türbesinden ilk bahseden müelliflerin İbnü'l-Mülakkın (ö.804/1401) ve Makrizi (ö. 845/1442) olduğunu belirtir. XIV. asır sonlarında ve XV. asır başlarında yazılan bu iki kaynağa göre İbrahim ed-Desûkî'nin türbesinin birçok bölgeden gelen topluluklar tarafından ziyaret edildiği belirlenmiştir.

Türbede adak adama, hastalıkların iyileşmesi ve sıkıntılardan kurtulmak için Desûkî'ye tevessülde bulunma yaygın ritüellerden bazılarıdır.

Kardeşi Seyyid Musa ile birlikte anneleri Seyyide Fatıma'nın da kabrinin bulunduğu yerdeki halvethane yanında bir mabed inşa edilmiş ve onun üstüne kubbeli bir cami eklenmiştir. Çok sayıda ziyaretçinin İbrahim ed-Desûkî'nin türbesini ziyaret ettiği, ardından Nil'in karşı tarafına geçip babası Ebü'l-Mecd'in kabrine uğradığı söylenmektedir. Günümüzde İbrahim ed-Desûkî için düzenlenen mevlid merasimleri de bir gelenek halini almıştır. Bu merasimler çevre illerden ve farklı ülkelerden gelen tarikat müntesiplerinin katılımıyla icra edilmektedir. Mevlide katılanlar çadırlar kurup burada Kur'an tilaveti, zikir ayinleri icra ederler ve ziyaretçiler için ikramlarda bulunurlar.

Fıkıh ve tasavvuf alanında çalışmalar yapmış olan Desûkî'ye atfedilen eserler *el-Cevhera*, *el-el-Hakâik*, *el-Mevâız*, *Ahzâb ve Evrâd*, *el-Kasâid*, *er-Risâle* şeklinde sıralanabilir. *el-Cevhera*, *el-el-Hakâik* ve *el-Mevâız* adlı eserleri müridlerinin İbrahim ed-Desûkî'nin sohbet meclislerindeki derslerini daha sonra yazıya geçirmesiyle ortaya çıkmıştır. *el-Cevhera*, *el-el-Hakâik*, *el-Mevâız* aynı esere verilmiş olan farklı isimler olarak değerlendirilmektedir. Bunun yanında *el-Risâle* isimli bir fıkıh risâlesine yazmış olduğu şerh ve *el-Kasâid* isimli Desûkî'nin kasîdelerini içeren bir eserden söz edilmektedir. *el-Kasâid* eseri müstakil olarak bize ulaşmasa da *el-Cevhera*, Desûkî'nin *evrâd-ahzâbı* ve bazı *tabakât* kitaplarında bu eserin parçaları bulunmaktadır.

Desûkiyye'nin Şernûbîyye ve Şehâviyye kolları günümüzde Mısır'da faal tarikatlar arasında yer almaktadır. Kaynaklarda Şernûbîyye'den doğan Âşuriyye, Medyeniyye, Tâziyye ve Süyûtiyye kollarından bahsedilmiş ancak bu kollar üzerine yapılan müstakil çalışmaların azlığı kolların intişârını incelemeyi zorlaştırmıştır. Ancak elimizdeki bilgiler bu kolların Mısır'da halen yaygın olduğunu ve Mısır'ın yanında Suriye, Dubai, Kuveyt, Sudan, Hartum gibi bölgelerde de etkili olduğunu göstermektedir.

Desûkiyye'nin tarikat adabı hakkındaki bilgiler ise Desûkî'nin müridlerine hitap ederek söylediği sözlerden oluşan derleme eserlerden yararlanılarak ortaya konulmuştur. Bu eserlerde tarikata intisap eden müridin özellikleri, müridin şeyhi ile arasındaki muhabbet, zikir adabı gibi konular ele alınmıştır. Desûkiyye'de şeyh ve

mürîd arasındakiî rabîtanın, daima zikir halinde olmanın ve Hakka vasıl olmak için bir mürşide bağlanmanın önemi dikkat çekmektedir.

Çalışmamızın son bölümü Muhammed el-Kavukcî'nin (ö.1305/1888) Desûkî'nin *Hizbü's-sağîr*'ine yaptığı şerhin Arapça metni ve Türkçe tercümesini ihtiva etmektedir. Daha önce Desûkî'nin *Hizbü'l-Kebîr*'ini de şerh etmiş olan Kavukcî bu çalışmasında öncelikle Desûkî'nin hayatına değinmiş, onun doğumundan vefatına dek geçirdiği önemli süreçleri ele almış ve kerametlerine yer vermiştir. Kavukcî'nin şerhi Desûkî'nin makamının yüceliğini ifade etmek maksadıyla onun birçok kasidesini de ihtiva etmektedir. Hizbin her bir kelimesini ayrı ayrı şerh ettiği bu eserde Kavukcî Desûkî'nin tarikat adabına dair pek çok konuya da temas etmiştir.

KAYNAKÇA

- Alpay, Selahaddin. *Tabakat Büyük Ahidler (el-Uhûdü'l-Kübra)*. İstanbul: Bedir Yayınevi, 1981.
- Ateş, Süleyman. "*Kutub'*", İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, DİA, XXVI, 2002.
- Bâdî Efendi, Ahmed. *Riyaz-ı Belde-i Edirne : -Edirne Bahçeleri- Edirne Şehri Tarihi*. Edirne: Edirne Valiliği Edirne Kültür Müdürlüğü, 2000.
- Baş, Derya. *Seyyid Ahmed el-Bedevî, Tarikatı ve İstanbul'da Bedevîlik*. İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2008.
- Bulkînî. *Dört Kutbun Gizemli Dünyaları (aktaran Muhammed el-Bulkînî)*. İstanbul: Ocak Yayıncılık, 2002.
- Ca'ferî, Recep Tayyip. *Şeyhü'l-İslâm ed-Desûkî*. Kahire: Mektebetü Ümmü'l-Kura, 2001.
- Ceyhan, Semih. "*Sâvî*", DİA, XXXVI, 2009.
- . *Türkiye 'de Tarikatlar: Tarih ve Kültür*. İstanbul: İSAM Yayıncılık, 2015.
- Çelebi, Zehra. *Tasavvuf Tarhinde Vird-Hizb Geleneği ve İsmail Hakkı Bursevî'nin Şerh-i Salavât-ı Meşîyye Adlı Eseri*. Konya: Yüksek Lisans Tezi, 2007.
- Dal, M. Fahreddin. *Fahreddin Erenden'in Tasavvufî Görüşleri*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü , 2006.
- Debbâğ, Abdülazîz b. Mes'ûd b. Ahmed Hasenî Bekrî. *el-İbriz: Şeriat-Tarikat Marifet-Hakikat; çev. Celal Yıldırım*. İstanbul: Demir Kitabevi, 1979.
- Demirci, Mehmet. *Desûkî, İbrâhim b. Abdülazîz*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, DİA.
- Ebü'l-Berekat, Ahmed İbn İyas. *Bedai'z-Zuhur fi vekaii'd-Duhur*. tarih yok.
- ed-Dâlî, Muhammed Sabri. *et-Tasavvuf ve Eyyâmühü Devru'l-Mütesavvife fi Tarîhi Mısri'l-Hadîs*. Kahire: Dârül-Kütüb, 2013.
- el-Celyend, Muhammed Seyyid. "*Muhammed Demirtâşî*", DİA, XXX, 2005.
- el-Kavukçî, Ebü'l-Mehâsin. *Şerhu Hizbü's-Sağîr*. 1302.

- el-Kerkî, Celaledîn. *Lisânü't-Ta'rif bi-Halî'l-Veliyyi's-Şerîf Seyyidî İbrahim ed-Desûkî (nşr. Atîf Vefdî)*. Mansure: Mektebetü'r-Rahmeti'l-Mühdât, 2003.
- el-Makrizî, Takıyyüddin. *Kitabü's-Sülûk li-Ma'rifeti Düveli'l-Mülûk*. Kahire: Lecnetü't-Telif ve't-Terceme ve'n-Neşr, 1970.
- el-Mehdî, Ebu'l-Yezid. *Mecmûu Evrâdi Seyyidî İbrahim ed-Desûkî*. Dârü'l-Cudiyye: Kahire, 2009.
- en-Neccâr, Âmir. *et-Turuku's-Sûfiyye fi Mısır: Neş'etuha ve Revaduha*. Kahire: Dârü'l-Ma'ârif, 1983.
- Erginli, Zafer. *Metinlerle Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Kalem, 2006.
- eş-Şernûbî, Ahmed b. Osman. *Dört Kutbun Gizemli Dünyaları*. İstanbul: Ocak Yayıncılık, 2002.
- Görgün, Hilal. "Mısır", DİA, XXIX, 2004.
- Gürer, Dilaver. "Medyeniyye", DİA, XXVIII, 2003.
- Halefullah, Ahmed İzzeddin Abdullah. *es-Seyyid İbrahim ed-Desûkî: Min Kâdeti'l-Fikri's-Sûfi'l-İslâm*. Kahire: el-Meclisü'l-Âlâ li's-Şuûri'l-İslâmiyye, 2012.
- Hallenberg, Helena. *İbrahim al-Đasuqi (1255-1296): a Saint Invented*. Helsinki: The Finnish Academy of Science and Letter, 2005.
- Haririzade, Kemaleddin Efendi. *Tibyânu Vesâili'l-Hakâik fi Beyâni Selâsili't-Terâik*. 1882.
- Harman, Ömer Faruk. "Aziz", DİA, IV, 1991.
- Hilmi, Hocazâde Ahmed. *Hadîkatü'l-Evliyâ, çev. Yakup Kenan Necefzade*. İstanbul: Yeni Şark Maarif Ktb., 1966.
- <http://misirbulteni.com/sufi-seyhi-ibrahim-dusuki-icin-mevlid-toreni/>; 2018.
- İbn İyas, Ebul Berekat. *Bedaiu'z-Zuhûr fi Vekaii'd-Duhûr*. Kahire: el-Hey'etü'l-Mısriyyetü'l-Âmme li'l-kitâb, 1402/1982.
- İbnü'l-Mülakkîn, Siracüddin. *Tabakâtü'l-Evliyâ*. Beyrut: Dârü'l-Ma'rife, 1986.
- İdiz, Ferzende. *İmam Süyûtî ve Tasavvuf*. İstanbul: Semerkand, 2013.
- Jong, Frederich de. *Mustafa Kemaleddin El-Bekrî: Halvetiyye Geleneğinin Yeniden İnşası ve Islahı*. s.11: Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2005.
- Kara, Mustafa. "Bedeviyye", DİA, X, 1992.

- . "*Evrâd*", DİA, XI, 1995.
- . "*Gülşeniyye*", DİA, XIV, 1996.
- . *Hazreti Peygamberin Tasavvûfî Düşüncedeki Yeri*. İstanbul: Keşkül Dergisi sayı:12, 2007.
- el-Kavukçı, Ebu'l-Mehâsin Muhammed. *Şerhü'l-Hizbi's-Sagîr*. 1302.
- Koçak, Muhsin. *Ebu Şüca' el-İsfehânî*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, DİA.
- Macdonald, D.B. "*Hizb*", V, 1977.
- Mertoğlu, Mehmet Suat. *Salâtü Selâm*. DİA: XXXIV, 2009.
- Mübarek, Ali Paşa. *el-Hitâtü't-Tevfikıyyeti'l-Cedide li-Mısri'l-Kahire*. Kahire: el-Hey'etü'l-Mısriyyeti'l-Âmme, 1994.
- Münâvî, Ali. *el-Kevâkibü'd-Dürriyye fi Terâcimi's-Sûfiyye*. 1622.
- Özel, Ahmet Murat. "*Şâzeliyye*". DİA, XXXVIII, 2010.
- Öztürk, Mehmed Cemâl. *Cerrâhîlik: Şeyh Nureddin Cerrâhî ve Cerrâhî Tarikatı*. İstanbul: Gelenek Yayıncılık, 2004.
- Parladır, Selahaddin. "*Dua*" DİA, IX, 1994.
- Sehâvî, Ebü'l-Hayr Şemsüddin. *ed-Dav'ül-Lâmi (li-ehli'l-Karni't-Tâsi')*. Beyrut: Daru Mektebeti'l-Hayat.
- Şa'rânî, Ebu'l-Mevahib. *Veliler Ansiklopedisi et-Tabakâtü'l-Kübra*. İstanbul: Erkam, 1986.
- Şa'rânî, Ebü'l-Mevâhib. *el-Yevâkit ve'l-Cevâhir fi Beyani Akâidi'l-Ekâbir*. Kahire: Mustafa el-Bâbî, 1959.
- Şemme, Hasan. *Meserretü'l-Ayneyn*.
- Şenel, Abdülkadir. "*Kavukcî*", DİA, XXV, 2002.
- Şernûbî, Ahmed. *Tabakatü's-Şernûbî*. Kahire: el-Matbaatü'l-Kasteliyye.
- Şimşek, Selami. *Evrâd-ı Desûkiyye*. İstanbul: Buhara, 2016.
- . *Osmanlı'nın İkinci Başkenti Edirne'de Tasavvuf Kültürü*. İstanbul: Buhara, 2008.
- Taftazani, Ebu'l-Vefâ. *Mısır'da Sufî Tarikatların Tarihi Gelişimi ve Günümüzdeki Durumları*. tarih yok.

Tatc1, Mustafa. "*Œabâniyye*", DİA, XXXVIII, 2010.

Uludağ, Süleyman. "*Dua*", DİA, IX, 1994.

—. "*Halvetiyye*", DİA, XV, 1997.

—. "*Hizb*", DİA, XVIII, 1998.

Vassâf, Osmanzade Hüseyin. *Sefine-i Evliya (haz. Mehmet Akkuş, Ali Yılmaz)*. İstanbul: İstanbul Kitabevi, 2006.

Veterî, Ahmed b. Muhammed. *Ravzatü'n-Nâzırîn ve Hulasatü Menakibi's-Sâlihîn*. Kahire: el-Matbaatü'l-Hayriyye, 1306.

